

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

НІМА АННА ОЛЕГІВНА

УДК 342.951:339.543(477)

ДИСЕРТАЦІЯ

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПЕРЕМІЩЕННЯ ТОВАРІВ
ФІЗИЧНИМИ ОСОБАМИ ЧЕРЕЗ МИТНИЙ КОРДОН УКРАЇНИ**

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії. Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело _____ А. О. Німа

Науковий керівник:
Шевчук Олександр Михайлович,
доктор юридичних наук, професор

Харків – 2024

АНОТАЦІЯ

Німа А. О. Правове регулювання переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право». – Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України, Харків, 2024.

У дисертації здійснено правовий аналіз і вирішення наукового та практичного завдання, що виявляється у визначенні особливостей переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України в межах його правового регулювання, а також запропоновано надання науково обґрунтованих пропозицій і рекомендацій, спрямованих на вдосконалення досліджуваної проблематики у галузі державної митної справи.

Наведено характеристику теоретико-методологічних засад дослідження інституту переміщення товарів фізичними особами через митний кордон та з'ясовано, що зміст його методології слід розуміти як комплекс підходів, принципів і методів наукового пізнання, що охоплюють можливість всебічного вивчення особливостей переміщення товарів фізичними особами через митний кордон як комплексного інституту митного права. Визначено, що система методології дослідження інституту переміщення товарів фізичними особами через митний кордон складається з трьох основних груп методів: загальнонаукові, приватно-наукові, спеціальні. Акцентовано, що при методології дослідження інституту переміщення товарів фізичними особами через митний кордон потрібно враховувати специфіку методологій окремих галузей права таких як адміністративне, фінансове, кримінальне, податкове, цивільне, господарське та міжнародне.

Проведено аналіз сучасного стану наукових підходів з питань переміщення товарів фізичними особами через митний кордон. Зазначається, що комплексних та

системних досліджень такої категорії товарів для особистих, сімейних та інших потреб, не пов'язаних із провадженням підприємницької діяльності, які переміщуються фізичними особами через митний кордон, не проводилось. Вказано, що вивчення специфіки переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України є окремим предметом правового регулювання, оскільки виконувані при цьому митні процедури відрізняються від проходження таких процедур юридичними особами (господарюючими суб'єктами) згідно з вимогами ст. 364 МК України. Здійснено аналіз наукових категорій «переміщення товарів через митний кордон» у митному праві й запропоновано авторське визначення «переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України» як сукупність дій фізичними особами з однієї сторони та заходів митними органами, їх посадовими особами, а також іншими особами з другої сторони щодо ввезення на митну територію, вивезення з митної території України або транзиту через митну територію України товарів фізичними особами, які здійснюються визначеними в законодавстві засобами та способами і спрямовані на дотримання передбачених законодавством підстав, умов й процедур такого переміщення.

У дослідженні проведено вивчення генезису порядку переміщення товарів фізичними особами через митний кордон. Виділено у досліджуваній категорії переміщення два історичні періоди розвитку законодавства: перший – радянський період (1917 р. – 1990 р.) та другий – сучасний (який поділено на три етапи: перший (із 1991 р. – 2003 р.); другий (із 2004 р. – до 12 березня 2012 р.); третій (із 13 березня 2012 р. по теперішній час), враховуючи норми прийняття Митних кодексів України. Останній етап генезису порядку переміщення товарів фізичними особами через митний кордон пов'язаний з прийняттям чинного МК України й приведенням митного законодавства в досліджуваній сфері у відповідність до норм, принципів й стандартів ЄС. Здійснено характеристику сучасного стану нормативно-правового забезпечення переміщення товарів фізичними особами через митний кордон за критеріями розподілу як на загальні, так і спеціальні, а також на митні та комплексні, як

на законодавчому, так і підзаконному рівнях. Особливу увагу приділено міжнародним документам у досліджуваній сфері. Охарактеризовано принципи переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України, визначено їх зміст та перелік.

У роботі проаналізовано підстави, умови та способи переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України, а також зазначені засоби переміщення товарів. Розглянуто особливості умов та порядку переміщення окремих товарів фізичними особами через митний кордон, їх зміст, зокрема, особистих речей, валютних цінностей, транспортних засобів особистого користування, культурних цінностей та ін. Розкрито ознаки товару з позиції митного права у досліджуваному переміщенні й виокремлено термін «підстави переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України». Під цією категорією слід розуміти законодавчо визначені умови, які надають фізичним особам право на переміщення (пересилання) через митний кордон України товарів, а саме на їх ввезення, вивезення та транзит. У дослідженні запропоновано здійснити класифікацію товару при переміщенні його фізичною особою через митний кордон України, як категорії митного права, за такими основними критеріями, а саме: за митним статусом, за засобами переміщення, за способами переміщення, за призначенням, а також за таким критерієм як «свобода переміщення».

Охарактеризовано повноваження суб'єктів митних правовідносин, які беруть участь при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон України. Встановлено, що серед суб'єктів з державно-владними повноваженнями, які беруть участь у правовідносинах з приводу переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України, митні органи є постійними учасниками таких відносин. Розкрито повноваження Державної митної служби України та Міністерства фінансів України під час переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України. Визначено, що фізичні особи (громадяни, іноземці та особи без громадянства) з 16 років можуть бути учасниками митних відносин та мати

конкретні юридичні права та обов'язки. З'ясовано, що фізичні особи можуть мати представників при переміщенні ними окремих товарів через митний кордон за умови належного оформлення їх повноважень.

Встановлено та охарактеризовано адміністративно-правовий механізм здійснення митних процедур при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон. Зазначено, що здійснення митних процедур при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон включає такі складові елементи: процедури митного контролю, процедури митного оформлення та справляння митних платежів або підстав звільнення від оподаткування митними платежами. Окреслено форми та методи організації процедур митного контролю при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон. Розкрито їх сутність, запропоновано розподіл на групи. Охарактеризовано та встановлено мету, функції та принципи митного контролю при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон України. Встановлено, що при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон, митними органами можуть застосовуватись не всі форми митного контролю. Важливим є те, що незастосування митними органами окремих форм митного контролю при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон України не означає звільнення від обов'язкового дотримання порядку переміщення товарів через митний кордон України. Доведено, що основна мета діяльності посадових осіб митних органів при здійсненні митного контролю товарів, які переміщують фізичні особи через митний кордон України, - не допустити незаконного переміщення фізичними особами товарів в кількості, в обсягах та залежно від суми, що перевищують норми, передбачені митним законодавством.

У роботі розкрито та проаналізовано основні види форм митного контролю щодо товарів, які фізичні особи переміщують через митний кордон України. Виділено види додаткових форм митного контролю товарів при переміщенні їх фізичними особами через митний кордон. Визначено різновиди методів митного

контролю при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон України, здійснено їх характеристику.

У дослідженні окреслено процедури митного оформлення при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон. З'ясовано мету митного оформлення при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон, розкрито процедури декларування товарів, виокремлено їх форму та зміст, указані види декларацій для фізичних осіб. Зазначено, що митне оформлення товарів, які вивозяться за межі митної території України фізичними особами, може здійснюватися у будь-якому митному органі на всій митній території України. У роботі розкрито також особливості оподаткування товарів при переміщенні їх фізичними особами через митний кордон України, а також підстави та умови звільнення від оподаткування.

На доповнення до цього охарактеризовано умови застосування заходів нетарифного регулювання при переміщенні окремих товарів фізичними особами через митний кордон України. З'ясовано, що основні заходи нетарифного регулювання переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України доцільно поділити залежно від напрямку їх переміщення (пересилання): (а) ввезення, (б) транзит, (в) вивезення. Виокремлено такі основні заходи нетарифного регулювання переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України: кількісні обмеження; якісні обмеження; вагові й вартісні обмеження; вимоги до упаковки; заходи офіційного контролю; вимоги до отримання дозволів державних органів (окремі товари); вимоги до державної реєстрації товару (приміром, транспортні засоби для особистого користування) та ін.

Встановлено поняття та підстави адміністративної відповідальності за порушення порядку переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України, запропоновано його специфічні ознаки. З'ясовано, що порушення митних правил при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон України належить до категорії адміністративних правопорушень та є підставою юридичної

відповідальності. Охарактеризовано елементи складу порушення митних правил при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон України, а саме: а) об'єкт; б) об'єктивну сторону; в) суб'єкт; г) суб'єктивну сторону.

Досліджено зарубіжний досвід правового регулювання переміщення товарів фізичними особами через митний кордон окремих країн ЄС, а також позитивний досвід Канади. Запропоновано напрямки вдосконалення законодавства з питань переміщення товарів фізичними особами через митний кордон та усунення проблем правозастосування в умовах євроінтеграційних процесів з урахуванням сучасних викликів митного права.

Практичне значення одержаних результатів дисертації полягає у тому, що викладені у ній теоретичні положення, висновки та рекомендації можуть бути використані у: науково-дослідницькій діяльності (для більш активного розвитку науки митного права у цій сфері); у правотворчості (у діяльності компетентних органів при реформуванні митного законодавства, зокрема, при підготовці змін чи доповнень до Митного кодексу України, інших законодавчих і підзаконних нормативно-правових актів); у навчальному процесі (під час підготовки відповідних розділів підручників, навчальних посібників, текстів лекцій і методичних рекомендацій з навчальних курсів).

Сформульовано концептуальні підходи та надано авторські пропозиції та рекомендації щодо вирішення наукового завдання з питань переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України у межах його правового регулювання.

Ключові слова: товар, фізичні особи, принципи, митні правовідносини, митні процедури, митний контроль, митне оформлення, оподаткування, суб'єкти митних правовідносин, заборони та обмеження, порушення митних правил, адміністративна відповідальність, митно-правове регулювання.

ABSTRACT

Nima A.O. Legal regulation of the movement of goods by natural persons across the customs border of Ukraine. - Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

The dissertation is for obtaining the degree of Doctor of Philosophy (PhD) in specialty 081 «Law». – Yaroslav Mudryi National Law University, Ministry of Education and Science of Ukraine. Kharkiv. 2024.

In the thesis, the legal analysis to solve the theoretical and practical task is carried out, which is manifested in the determination of the peculiarities of the movement of goods by natural persons across the customs border of Ukraine within the limits of its legal regulation, and the provision of scientifically based proposals and recommendations aimed at improving the researched issues in the field of state customs affairs is proposed.

The description of the theoretical and methodological foundations of the research institute for the movement of goods by natural persons across the customs border is given, and it is clarified that the content of its methodology should be understood as a complex of approaches, principles and methods of scientific knowledge, which includes the possibility of a comprehensive study of the peculiarities of the movement of goods by natural persons across the customs border as complex institute of customs law. It was determined that the research methodology system of the institute of the movement of goods by natural persons across the customs border consists of three main groups of methods: general scientific, private scientific, and special. The fact that the research methodology of the institute for the movement of goods by natural persons across the customs border should consider the specifics of the methodology of certain branches of law, such as administrative, financial, criminal, tax, civil, economic, and international law is given special consideration.

The analysis of the current state of scientific approaches to the movement of goods by natural persons across the customs border has been carried out. It is noted that comprehensive and systematic studies of this category of goods for personal, family, and

other needs not related to the conduct of business activities, which are moved by natural persons across the customs border, have not been conducted. It is indicated that the study of the specifics of the movement of goods by natural persons across the customs border of Ukraine is a separate subject of legal regulation, since the customs procedures performed at the same time differ from the passage of such procedures by legal entities (business entities) in accordance with the requirements of Art. 364 of the Customs Code of Ukraine. An analysis of the scientific categories of "movement of goods across the customs border" in customs law was carried out and the author's definition of "movement of goods by natural persons across the customs border of Ukraine" as a set of actions and measures by natural persons on the one hand and customs authorities and their officials on the other hand was proposed.

The study examines the genesis of the order of movement of goods by natural persons across the customs border. Two historical periods of the development of legislation are distinguished in the study category of displacement. Taking into account the norms of adoption of the Customs Codes of Ukraine, the first is the Soviet period (1917–1990) and the second is modern time (which is divided into three stages: the first (from 1991–2003); the second (from 2004 - until March 12, 2012); the third (from March 13, 2012 to the present). The last stage of the genesis of the procedure for the movement of goods by natural persons across the customs border relates to the adoption of the current Code of Ukraine and bringing the customs legislation in the studied area into compliance with the norms, principles and standards of the EU. The current state of regulatory and legal support for the movement of goods by natural persons across the customs border was characterized according to the criteria of distribution into both general and special, as well as customs and complex, both at the legislative and by-law levels. Special attention is paid to international documents in the researched field. The principles of movement of goods by natural persons across the customs border of Ukraine are characterized, their content and list are defined.

The paper analyzes the grounds, conditions, and methods of movement of goods by natural persons across the customs border of Ukraine, as well as the indicated means of movement of goods. The specifics of the conditions and procedure for the movement of certain goods by natural persons across the customs border, their content, in particular, personal belongings, currency values, vehicles for personal use, cultural values, etc., were considered. The features of the goods from the point of view of customs law in the investigated movement are revealed and the term "grounds for the movement of goods by natural persons across the customs border of Ukraine" is singled out. This category should be understood as the legally defined conditions that give natural persons the right to move (forward) goods across the customs border of Ukraine, namely their import, export, and transit. In the study, it is proposed to carry out the classification of goods when they are moved by an individual across the customs border of Ukraine, as a category of customs law, according to the following main criteria, namely: according to customs status, according to means of movement, according to methods of movement, according to purpose, and also according to such criteria as "freedom of movement".

The powers of subjects of customs relations, which participate in the movement of goods by natural persons across the customs border of Ukraine, is characterized. It was established that among the entities with state-authority powers that participate in legal relations regarding the movement of goods by natural persons across the customs border of Ukraine, customs authorities are permanent participants in such relations. The powers of the State Customs Service of Ukraine and the Ministry of Finance of Ukraine during the movement of goods by individuals across the customs border of Ukraine have been disclosed. It was determined that natural persons (citizens, foreigners, and stateless persons) from the age of 16 can be participants in customs relations and have specific legal rights and obligations. It is established that natural persons can have representatives when they move individual goods across the customs border, provided that their powers are duly registered.

The administrative and legal mechanism for carrying out customs procedures during the movement of goods by natural persons across the customs border has been established and characterized. It is noted that the implementation of customs procedures during the movement of goods by natural persons across the customs border includes the following components: customs control procedures, customs clearance procedures and payment of customs payments or grounds for exemption from taxation by customs payments. Forms and methods of organization of customs control procedures during the movement of goods by individuals across the customs border are outlined. Their essence is disclosed, the division into groups is proposed. The purpose, functions, and principles of customs control during the movement of goods by individuals across the customs border of Ukraine have been characterized and established. It has been established that not all forms of customs control may be applied by customs authorities when goods are moved by individuals across the customs border. It is important that the non-application by the customs authorities of certain forms of customs control during the movement of goods by individuals across the customs border of Ukraine does not mean exemption from mandatory compliance with the procedure for movement of goods across the customs border of Ukraine. It has been proven that the main goal of customs officials when carrying out customs control of goods moved by natural persons across the customs border of Ukraine is to prevent illegal movement of goods by natural persons in quantities, volumes and depending on the amount that exceed the norms stipulated by customs legislation.

The work reveals and analyzes the main types of forms of customs control over goods that natural persons move across the customs border of Ukraine. Types of additional forms of customs control of goods during their movement by natural persons across the customs border are highlighted. Varieties of customs control methods during the movement of goods by individuals across the customs border of Ukraine were determined, and their characteristics were carried out.

The study outlines the procedures for customs clearance when goods are moved by individuals across the customs border. The purpose of customs clearance during the movement of goods by individuals across the customs border is clarified, the procedures for declaring goods are disclosed, their form and content are distinguished, and the types of declarations for individuals are indicated. It has been established that the customs clearance of goods exported outside the customs territory of Ukraine by natural persons can be carried out in any customs body throughout the customs territory of Ukraine. The work also reveals the peculiarities of taxation of goods when they are moved by individuals across the customs border of Ukraine, as well as the grounds and conditions for exemption from taxation.

In addition to this, the conditions for the application of non-tariff regulation measures during the movement of certain goods by natural persons across the customs border of Ukraine have been characterized. It was found that the main measures of non-tariff regulation of the movement of goods by natural persons across the customs border of Ukraine should be divided depending on the direction of their movement (forwarding): (a) import, (b) transit, (c) export. The following main measures of non-tariff regulation of the movement of goods by natural persons across the customs border of Ukraine are highlighted: quantitative restrictions; quality restrictions; weight and value restrictions; packaging requirements; measures of official control; requirements for obtaining permits from state authorities (individual goods); requirements for state registration of goods (for example, vehicles for personal use), etc.

The concept and grounds of administrative responsibility for violation of the order of movement of goods by natural persons across the customs border of Ukraine are established, and its specific features are proposed. It was found that the violation of customs rules during the movement of goods by individuals across the customs border of Ukraine belongs to the category of administrative offenses and is a type of legal responsibility. The elements of the violation of customs rules during the movement of

goods by individuals across the customs border of Ukraine are characterized, namely: a) object; b) the objective side; c) subject; d) the subjective side.

The foreign experience of legal regulation of the movement of goods by natural persons across the customs border of certain EU countries, as well as the positive experience of Canada, was studied. Directions for improving the legislation on the movement of goods by individuals across the customs border and eliminating law enforcement problems in the context of European integration processes, considering the modern challenges of customs law, are proposed.

The practical significance of the obtained results of the dissertation is that the theoretical provisions, conclusions and recommendations set forth in it can be used in: research activities (for more active development of the science of customs law in this area); in law-making process (in the activities of competent bodies in the reformation of customs legislation, in particular, in the preparation of amendments or additions to the Customs Code of Ukraine, to other legislative and sub-legal regulatory acts); in the educational process (during the preparation of relevant sections of textbooks, study guides, lecture texts and methodological recommendations for educational courses).

Conceptual approaches were formulated, and author's proposals and recommendations were provided for solving the scientific task referring to the movement of goods by natural persons across the customs border of Ukraine within the limits of its legal regulation.

Keywords: goods, natural persons, principles, customs legal relations, customs procedures, customs control, customs clearance, taxation, subjects of customs legal relations, prohibitions and restrictions, violation of customs rules, administrative responsibility, customs legal regulation.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗДОБУВАЧА

Наукові праці, в яких опубліковані основні результати дисертації:

1. Nima A.O. Movements of goods by individual across the customs border of Ukraine. *Visegrad Journal of Human Rights*. 2021. №1. С. 57-61.
2. Німа А.О. Порядок переміщення фізичними особами валютних цінностей через митний кордон України. *Нове українське право*. 2023. №5. С. 60-66. DOI: <https://doi.org/10.51989/NUL.2023.5.9>
3. Німа А.О. Заходи нетарифного регулювання при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон України: підходи до класифікації. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. №12. С.267-271. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-12/65>
4. Німа А.О. Принципи переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України: науково-термінологічний аналіз. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2023. №. 66. С.41-47. DOI: <https://doi.org/10.32782/2307-1745.2023.66.9>
5. Німа А.О. Окремі правові аспекти переміщення фізичними особами транспортних засобів особистого користування через митний кордон України. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. №1. С. 423-427. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.01.74>
6. Німа А.О. Адміністративна відповідальність за порушення митних правил при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон України: підстави та ознаки. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2024. №81(2). С.174-180. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.81.2.27>

Наукові праці, які засвідчують апробацію результатів дисертації:

1. Німа А.О. Фізична особа як суб'єкт митних правовідносин. Нові завдання юридичної науки в Україні та в країнах Європейського Союзу: матеріали

міжнародної науково-практичної конференції (м. Арад, Румунія, 17-18 грудня 2020 р.). Арад: Асоціація міжнародного освітнього та наукового співробітництва, 2020. С. 67-69.

2. Nima A.O. General principles of goods movement across the customs boarder of Ukraine by individual. Німа А.О. Загальні принципи переміщення товарів через митний кордон України фізичними особами. Сучасне суспільство і наука: актуальні дослідження молодих науковців: матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції (м. Харків, 27 травня 2021 р.). Харків.2021. С.146-148.

3. Німа А.О. До питання правового регулювання ввезення фізичними особами транспортних засобів в Україну під час воєнного стану. Український дослідницький простір в умовах війни: адаптація та перезавантаження технічних та юридичних наук: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м.Харків - м.Рига, 31 травня 2022 р.). Харків-Рига. 2022. С.160-163.

4. Німа А.О. До питання правового регулювання митного оформлення культурних цінностей фізичними особами. Innovative development of science, technology and education: *матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції* (м.Ванкувер, Канада, 14-16 березня 2024 р.). Ванкувер, Канада. 2024. С.439- 445.

5. Німа А.О. Правові підстави та умови звільнення фізичних осіб від оподаткування товарів платежами. Science and society: modern trends in a changing world: *матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції* (м.Відень, Австрія, 18 - 20 березня 2024 р.). Відень, Австрія. 2024. С.430-437.

ЗМІСТ

Перелік умовних позначень	4
Вступ.....	5
РОЗДІЛ 1. Правова природа переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України.....	16
1.1 Теоретико-методологічні засади дослідження переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України.....	16
1.2 Стан наукової розробки проблем переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України.....	24
1.3 Генезис порядку переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України.....	30
1.4 Принципи переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України.....	45
Висновки до 1 розділу	53
РОЗДІЛ 2. Організаційно-правове забезпечення переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України.....	56
2.1 Підстави та способи переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України.....	56
2.2 Суб'єкти митних правовідносин, які беруть участь при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон України.....	73
2.3 Адміністративно-правовий механізм здійснення митних процедур при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон України.....	80
2.4 Застосування заходів нетарифного регулювання при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон України.....	115
2.5 Адміністративна відповідальність за порушення порядку переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України	124
Висновки до 2 розділу.....	132

Розділ 3. Напрямки удосконалення правового регулювання переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України та зарубіжний досвід.....	138
3.1 Зарубіжний досвід правового регулювання переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України.....	138
3.2 Напрямки вдосконалення національного законодавства з питань переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України.....	150
Висновки до 3 розділу	162
ВИСНОВКИ.....	163
Список використаних джерел.....	171
Додатки.....	200

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ЄС – Європейський Союз

Митний кодекс України – МК України

ПК України – Податковий кодекс України

ПДВ – податок на додану вартість

КМ України – КМ України

ВР України – Верховна Рада України

Держмитслужба України – Державна митна служба України

Мінфін України – Міністерство фінансів України

НБ України – Національний банк України

ВМО – Всесвітня митна організація

СОТ – Світова організація торгівлі

АСУР – автоматизована система управління ризиками

УКТ ЗЕД – Українська класифікація товарів зовнішньоекономічної діяльності

ТЗ -транспортний засіб

МПВ – міжнародні поштові відправлення

МЕВ – міжнародні експрес-відправлення

Киотська конвенція – Міжнародна конвенція про спрощення та гармонізацію митних процедур 1973 року

Конвенція Найробі – Міжнародна конвенція про взаємну допомогу у відверненні, розслідуванні та припиненні порушень митного законодавства 1977 року

ЄАІС Держмитслужби України – Єдина автоматизована інформаційна система Держмитслужби України

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Підписавши Угоду про асоціацію з Європейським Союзом у 2014 р., а також отримавши з 2022 р. статус кандидата на членство в ЄС, Україна має обов'язкові міжнародні зобов'язання. Одним із завдань вищенаведеної Угоди є приведення норм інституту переміщення товарів фізичними особи через митний кордон України як комплексного міжгалузевого інституту митного права до міжнародних принципів, норм і стандартів. На актуальність вибору теми роботи впливають сучасні виклики у галузі державної митної справи з проблем правового регулювання переміщення товарів фізичними особами через митний кордон, що пов'язані з введенням 24 лютого 2022 р. воєнного стану, зміною законодавчих вимог, переорієнтацією мети переміщення товарів фізичними особами, їх видів, зростання кількості порушень митних правил, переміщенням обмежених або заборонених товарів через зони спрощеного митного контролю, збільшенням кількості та частоти переміщення самих фізичних осіб, які мають тимчасовий захист чи мають статус біженців в зарубіжних країнах.

Фізичні особи можуть бути спеціальними учасниками митно-правових відносин у зв'язку із наявністю особистих, сімейних чи інших потреб не пов'язаних із підприємницькою діяльністю. Такий порядок переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України є окремою спеціальною частиною митного законодавства. Крім того, більшість проблем, які виникають у відносинах Держмитслужби України з фізичними особами при переміщенні ними товарів через митний кордон України, обумовлюються складністю діючих правових документів, які регламентують досліджуване переміщення.

Стосовно статистичних даних щодо порушень митних правил фізичними особами. Зокрема, за перше півріччя 2018 р. митницями України складено 13 тис. протоколів про порушення митних правил (91% вчинені саме фізичними особами). За даними митних органів у вказаному періоді було припинено понад 1 тис. таких

порушень на суму 52 млн грн: недекларування точних відомостей про наявність, найменування, кількість товарів тощо. У 2018 р. складено 881 протокол про порушення митних правил: переміщення товарів з приховуванням від митного контролю (в тайниках, сховищах). За перше півріччя 2019 р. митницями України складено понад 14,2 тис. протоколів за такі порушення на суму 1,03 млрд грн. Із вищенаведеної кількості – понад 13 тис. (91% вчинені фізичними особами при транскордонному переміщенні товарів). Крім того, найбільш поширеними способами порушення митних правил є: переміщення обмежених або заборонених товарів через зони «зеленого коридору» за ст. 471 МК України.

У 2022 р. за даними звіту Держмитслужби України виявлено митницями 11 098 порушень митних правил на суму майже 3 млрд грн (спостерігається збільшення на 5% у порівнянні з 2021 р.). Митницями розглянуто таких справ 9 825. До суду митними органами передано 5 721 справу, за результатами їх розгляду накладено стягнень (конфіскація товарів та штрафи) на суму понад 1,8 млрд грн (10% зростання у порівнянні з 2021 р.). Отже, проблематика досліджуваного питання є актуальною, враховуючи зростання кількості спроб незаконного переміщення товарів фізичними особами через митний кордон.

Підкреслює актуальність роботи те, що в галузі державної митної справи не приділялося належної уваги комплексному дослідженню проблем переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України в межах його правового регулювання, визначенню його понятійного апарату, історіографії досліджуваного переміщення, специфіці митного статусу товару, критеріям класифікації суб'єктів митних правовідносин та межах їх повноважень, особливостям здійснення митних процедур, застосуванню заходів нетарифного регулювання, підставам адміністративної відповідальності за порушення митних правил у цій сфері, розкриттю конкретних шляхів оптимізації законодавства й наданню пропозицій щодо підвищення ефективності митних норм досліджуваної проблематики в

контексті продовження напрямків реалізації євроінтеграційних процесів. Вищенаведене вказує на актуальність вибраної теми роботи.

Науково-теоретичною основою дисертації стали праці таких вчених як В.Б. Авер'янов, Ю.П. Битяк, В.М. Гаращук, Є.В. Додін, Л.М. Дорофєєва, О.О. Дмитрик, Ю.М. Дьомін, Т.О. Коломієць, І.М. Резнік, О.С. Крущук, Н.О. Коваль, І.В. Тулянцева, О.С. Ангеловська, Д.С. Цаліна, В.В. Прокопенко, В.М. Шевченко, Б.А. Кормич, М.П. Кучерявенко, А.В. Мазур, В.Я. Настюк, Д.В. Приймаченко, С.Г. Стеценко, О.Л. Соколенко, С.А. Федчишин, В. В. Ченцов, І.І. Хараїн, О.М. Шевчук, М. Г. Шульга та ін.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана на кафедрі адміністративного права та адміністративної діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого відповідно до комплексної цільової програми «Конституційно-правові проблеми забезпечення верховенства права у функціонуванні механізму публічної влади в Україні» (номер державної реєстрації 0111U000966). Тема дисертаційної роботи затверджена на засіданні вченої ради Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого 03 листопада 2020 р. (Протокол № 3).

Мета і завдання дослідження. Метою роботи – є комплексна науково-правова характеристика переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України, визначення напрямів його вдосконалення з урахуванням зарубіжного досвіду, а також формулювання науково обґрунтованих пропозицій з удосконалення чинного законодавства та правозастосовної практики.

Мета дослідження зумовила необхідність постановки та розв'язання таких завдань:

- розкрити теоретико-методологічні засади дослідження переміщення товарів фізичними особами через митний кордон;
- охарактеризувати сучасний стан наукової розробки проблем переміщення товарів фізичними особами через митний кордон;

- висвітлити генезис порядку переміщення товарів фізичними особами через митний кордон;
- охарактеризувати принципи переміщення товарів фізичними особами через митний кордон;
- визначити підстави та способи переміщення товарів фізичними особами через митний кордон;
- виокремити повноваження суб'єктів, які беруть участь у переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон, підстави класифікації таких суб'єктів;
- охарактеризувати складові елементи здійснення митних процедур при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон в межах адміністративно-правового механізму;
- виокремити умови та підстави застосування заходів нетарифного регулювання при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон;
- охарактеризувати адміністративну відповідальність за порушення митних правил при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон;
- проаналізувати зарубіжний досвід правового регулювання переміщення товарів фізичними особами через митний кордон та можливість його використання в Україні;
- сформулювати конкретні пропозиції та рекомендації щодо напрямків вдосконалення переміщення товарів фізичними особами через митний кордон із врахуванням зарубіжного досвіду та проблем правозастосування.

Об'єктом дослідження є суспільно-правові відносини, що складаються у зв'язку із переміщенням товарів фізичними особами через митний кордон України.

Предметом дослідження виступає правове регулювання переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є сукупність методів, способів та прийомів наукового пізнання. Комплексність дослідження

забезпечується системним підходом, що надало можливості розглядати й аналізувати проблеми в єдності їх змісту, природи й юридичної форми, а також провести системну наукову розробку концепції правового регулювання переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України. Серед інших, в дисертації використані такі методи: формально-догматичний, системний, семантичний, гносеологічний та аксіологічний, соціологічний, порівняльно-правовий, статистичний, системно-структурний аналіз, історико-правовий метод. Зокрема, діалектичний і формально-логічний методи були задіяні у процесі вивчення правової природи переміщення товарів фізичними особами через митний кордон (підрозділ 1.1, 1.2). Системно-структурний метод дозволив здійснити поділ законодавчих актів, що регулюють переміщення товарів фізичними особами через митний кордон товарів, на певні групи (підрозділ 1.3), історико-правовий метод надав можливість здійснити періодизацію порядку переміщення товарів фізичними особами через митний кордон (підрозділ 1.3), установити систему принципів його переміщення (підрозділ 1.4), внутрішню побудову здійснення митних процедур (підрозділ 2.3) і проаналізувати інституційне забезпечення митних відносин (підрозділ 2.1). Порівняльно-правовий метод став у нагоді під час аналізу здійснення митних процедур та їх ролі в переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон (підрозділ 2.1). Метод аналізу й синтезу допоміг осмислити новий підхід до співвідношення митного оформлення й митного контролю (підрозділи 2.1, 2.2 2.3) та окреслити підстави переміщення товарів фізичними особами через митний кордон, а також засоби та способи переміщення (підрозділи 2.1, 2.3), критерії виокремлення видів заходів нетарифного регулювання (підрозділ 2.4), підстави адміністративної відповідальності за порушення митних правил у цій царині (підрозділ 2.5). Логіко-семантичний метод використовувався в обмеженому обсязі у процесі роботи майже над усіма підрозділами роботи. За допомогою аналітичного та порівняльно-правового методів було надано відповідні рекомендації та пропозиції щодо можливостей використання в Україні зарубіжного

досвіду правового регулювання під час переміщення товарів фізичними особами через митний кордон та сформулювати окремі напрямки удосконалення національного законодавства (підрозділи 3.1–3.2).

Інформаційні основи дослідження становлять Конституція України, закони й постанови Верховної Ради України, укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України (далі – КМ України), накази Міністерства фінансів України, накази Державної митної служби України (далі – Держмитслужба України), інші нормативні акти центральних органів виконавчої влади, узагальнення практики діяльності митних органів, наукові праці з філософії права, державного управління, публічного адміністрування, теорії держави і права, адміністративного, митного, міжнародного права, а також юридична публіцистика. У дисертації використовувалось як чинне, так й законодавство України, яке втратило чинність, а також митне законодавство зарубіжних країн з питань переміщення товарів фізичними особами через митний кордон.

Емпіричну базу дослідження становлять статистичні дані акумульовані відповідними структурними підрозділами, національними й міжнародними організаціями з питань переміщення товарів фізичними особами через митний кордон, публікації в періодичних виданнях, а також енциклопедична й довідкова література.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація є одним із перших у вітчизняній митно-правовій науці комплексним дослідженням, яке присвячене науково-правовій характеристиці переміщення товарів фізичними особами через митний кордон в межах його правового регулювання, напрямків його вдосконалення з урахуванням зарубіжного досвіду, зокрема окремих країн ЄС, а також проблем правозастосовної практики.

У ході наукового дослідження отримано такі основні наукові результати:

уперше:

– запропоновано авторську правову конструкцію «переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України» як сукупність дій фізичними особами з однієї сторони та заходів митними органами, їх посадовими особами, а також іншими особами з другої сторони щодо ввезення, вивезення або транзиту (пересилання) товарів фізичними особами, які здійснюються в законодавстві визначеними засобами та способами, а також спрямовані на дотримання передбачених законодавством підстав, умов і порядку такого переміщення;

– визначено періоди генезису порядку переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України (радянський та сучасний), останній пов'язаний з трьома історичними етапами відповідно до набрання чинності нормами МК України у 1991 р., 2004 р. та 2012 р., й виокремлено сучасну нормативно-правову базу історичного етапу, яка пов'язана з приведенням митного законодавства у досліджуваній сфері у відповідність до норм, принципів й стандартів ЄС;

– виділено правові ознаки товару (як рухомий об'єкт, є незмінним, має матеріальний характер, є власністю певної фізичної особи й має митну вартість) і здійснено класифікацію товару при переміщенні його фізичною особою через митний кордон як категорії митного права за такими критеріями, а саме за: митним статусом; засобами переміщення; способом переміщення; призначенням товару; за таким критерієм, як «свобода переміщення» (дозволені, заборонені та обмежені);

– виокремлено види суб'єктів, які беруть участь у переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон, шляхом з'ясування їх місця й ролі, розмежування їх повноважень, на підставі чого запропоновано організаційно-правові форми діяльності таких суб'єктів;

удосконалено:

– теоретичні положення щодо з'ясування системи методів, якими обумовлюється виокремлення дослідження методології інституту переміщення товарів фізичними особами через митний кордон як окремого міжгалузевого

комплексного інституту митного права та визначено розуміння його методології дослідження як комплексу підходів, принципів і методів наукового пізнання, що охоплюють можливість усебічного його вивчення;

– перелік критеріїв класифікації системи принципів переміщення товарів фізичними особами через митний кордон, серед них виділено: принцип гласності та прозорості; принцип здійснення переміщення товарів фізичними особами через митний кордон в чітко визначених місцях; принцип обов'язковості митного контролю під час переміщення товарів фізичними особами через митний кордон; принцип встановлення заборон та обмежень на ввезення чи вивезення окремих товарів фізичними особами через митний кордон; принцип забезпечення законності під час переміщення товарів фізичними особами через митний кордон та ін.;

– розроблення специфічних рис здійснення митних процедур переміщення товарів фізичними особами через митний кордон в межах його адміністративно-правового механізму, шляхом визначення його поняття, мети й функцій митного контролю, методів та його форм (основних та додаткових) та принципів (загальних, спеціальних), процедур митного оформлення досліджуваного переміщення, розкриття умов та підстав як звільнення, так й оподаткування товарів в цій сфері;

– перелік і види застосування заходів нетарифного регулювання при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон, серед яких виділено: заходи офіційного контролю (окремі товари); кількісні обмеження; якісні та вартісні обмеження; вимоги до упаковки; вимоги до отримання дозволів державних органів (окремі товари); вимоги до державної реєстрації товару (приміром, транспортні засоби) як під час ввезення, так і після його ввезення фізичною особою на митну територію країни та ін.

– наукові підходи щодо підстав та змісту адміністративної відповідальності за порушення порядку переміщення товарів фізичними особами через митний кордон, що дозволило виокремити його ознаки, здійснити їх характеристику, з'ясувати їх

особливості щодо порушення митних правил залежно від таких елементів як об'єкт; суб'єкт; об'єктивна та суб'єктивна сторона;

набули подальшого розвитку:

– узагальнення сучасного стану нормативно-правових актів, які регламентують переміщення товарів фізичними особами через митний кордон за критеріями їх розподілу як на загальні, так й спеціальні, а також митні та комплексні, як на законодавчому, так і підзаконному рівнях;

– наукові підходи визначення умов та підстав порядку переміщення товарів фізичними особами через митний кордон залежно від їх окремих видів, а також запропоновано його розуміння як законодавчо визначені умови, які надають фізичним особам право на переміщення (пересилання) через митний кордон України товарів, а саме на їх ввезення, вивезення та транзит;

– науковий підхід до системи функцій митного декларування окремих товарів при їх переміщенні фізичними особами через митний кордон та їх змісту, а також виокремлення мети митного оформлення указанного переміщення як забезпечення дотримання встановленого митним законодавством порядку їх переміщення та забезпечення їх статистичного обліку;

– обґрунтування напрямків удосконалення законодавства з питань переміщення товарів фізичними особами через митний кордон в умовах євроінтеграційних процесів, сучасних викликів у галузі митної справи, проблем правозастосування.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що викладені у роботі положення, висновки, пропозиції та рекомендації були використані:

– у науково-дослідницькій діяльності – для більш активного розвитку науки митного права як підґрунтя для подальшого наукового вирішення правових проблем з питань переміщення товарів фізичними особами через митний кордон

– у правотворчості – в діяльності компетентних органів при реформуванні митного законодавства, зокрема, при підготовці змін чи доповнень до МК України, до інших законодавчих і підзаконних нормативно-правових актів у цій сфері;

– у *правозастосуванні* – з метою вдосконалення правоохоронними й органами державної влади, митними органами практики використання законодавства з питань переміщення товарів фізичними особами через митний кордон;

– у *навчальному процесі* – під час підготовки відповідних розділів підручників, навчальних посібників, текстів лекцій і методичних рекомендацій з навчальних курсів «Адміністративне право», «Адміністративне судочинство», «Митне право» та «Основи митного права», у процесі їх викладання, а також при розробленні нових навчальних програм спецкурсів/навчальних дисциплін з досліджуваної тематики у Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого;

– у *правовиховній діяльності* – для підвищення рівня правової культури населення, професіоналізму працівників правоохоронних органів, органів державної влади, митних органів, їх посадових осіб.

Апробація результатів дослідження. Теоретичні та прикладні положення, висновки дисертації обговорювались на міжнародних науково-практичних конференціях. Основні з них такі: «Нові завдання юридичної науки в Україні та в країнах Європейського Союзу (м. Арад, Румунія, 17-18 грудня 2020 р.); «Сучасне суспільство і наука: актуальні дослідження молодих науковців» (м. Харків, 27 травня 2021 р.); «Український дослідницький простір в умовах війни: адаптація та перезавантаження технічних та юридичних наук (м.Харків – м.Рига, 31 травня 2022 р.); «Innovative development of science, technology and education» (м.Ванкувер, Канада, 14-16 березня 2024 р.); «Science and society: modern trends in a changing world»: м.Відень, Австрія, 18 - 20 березня 2024 р.).

Наукові результати дисертаційної роботи апробовані в діяльності державних установ, що засвідчується відповідними актами впровадження, а саме: Харківської митниці Державної митної служби України (від 17 жовтня 2023 р.), Головного управління Державної податкової служби України у Харківській області (від 23 жовтня 2023 р.), Другого апеляційного адміністративного суду (м.Харків) (від

25 жовтня 2023 р.); а також в науковій діяльності Національної академії правових наук України (від 10 жовтня 2023 р.) та у навчальному процесі та науково-дослідній діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (від 05 жовтня 2023 р.).

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається з вступу, трьох розділів, які містять 11 підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 209 сторінок, у т. ч. основного тексту – 170 сторінок. Список використаних джерел налічує 274 найменування.

РОЗДІЛ 1

ПРАВОВА ПРИРОДА ПЕРЕМІЩЕННЯ ТОВАРІВ ФІЗИЧНИМИ ОСОБАМИ ЧЕРЕЗ МИТНИЙ КОРДОН УКРАЇНИ

1.1 Теоретико-методологічні засади дослідження переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України

Ратифікація Угоди про асоціацію України з однієї сторони та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами з іншої сторони [1] зумовила перед національною митною наукою нові проблемні питання, серед яких основне місце займає розробка шляхів вирішення питань переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України в межах правового регулювання. В Основному законі України проголошено, що органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією України та законами України (ч. 2 ст. 19). Також передбачено, що засади зовнішньоекономічної діяльності, державної митної справи, правовий режим державного кордону визначаються тільки законами України (п. 9, 18 ч. 1 ст. 92) [2]. Вищенаведене стосується й переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України.

Методологія наукового пізнання відіграє значну роль у сприйнятті нових змін реальної соціальної дійсності у сфері державно-юридичних відносин в Україні. Методологія пізнання сучасного права України надає новий погляд на розуміння даного явища, його реальної сутності та сприяє розвитку теорії права та практики, в тому числі їх трансформації та удосконалення [3, с. 42]. В сучасних умовах наука митного права потребує детального методологічного дослідження інституту переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України, потреб в акцентуванні уваги на розкритті наукових підходів в контексті з'ясування його змісту, принципів переміщення, процедур митного оформлення та контролю, виявлення правових механізмів запобігання порушення митних правил, підстав та

змісту адміністративної відповідальності при порушенні митних правил у досліджуваній сфері. Методологічний підхід стосовно предмета дисертаційної роботи дозволить визначити також напрямки удосконалення переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України в межах його правового регулювання, розкрити форми оптимізації законодавства у цій царині.

Юридична наука досить активно використовує категорії «методологія», «методології науки», «методології юридичної науки», «методологія дослідження» та ін. В сучасних умовах розвитку митного права та в юридичній літературі відсутні однозначні підходи до розуміння методології. На думку С.В. Бобровника, категорію «методологічний підхід» слід розуміти як сукупність знань про процес наукового дослідження. На думку автора дефініцію «метод» доцільно визначити як сукупність способів і засобів пізнання об'єкта дослідження [4, с. 52]. На думку А. Д. Машкова, методологія – це певним чином упорядкована логічна система взаємозв'язку і взаємодії феноменів, що її формують [5, с. 146]. Автор виокремлює два можливих аспекти методології юридичної науки, а саме: (1) онтологічний та (2) гносеологічний. У першому випадку А.Д. Машков досліджувану дефініцію пропонує розуміти як систему методологічних принципів, прийомів, способів, засобів, методів та методик наукового пізнання. Автор деталізує, що «методологія юридичної науки» використовується для отримання даних в процесі дослідження державно-правової дійсності у процесі виконання конкретних завдань юридичної практики та її застосуванні. У другому випадку, а саме «гносеологічний підхід», науковець визначає як науку про методологічні принципи, прийоми, способи, засоби, методи та методики наукового пізнання, що застосовуються в юридичних науках [5, с. 154-155]. Отже, методологія дослідження переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України є похідною від загальної методології науки та методології юридичної науки, зокрема й у сфері митного права, та є основою теоретичних і наукових концепцій та положень, складає базу для певного інституту чи галузі права. Фактично направлена на формування

напрямів концепцій різних наукових інститутів, які охоплюють основу дослідження переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України.

У Великому тлумачному словнику української мови термін «методологія» розглядають як: (1) вчення про науковий метод пізнання та перетворення світу; (2) його філософська, теоретична основа; (3) сукупність методів дослідження, що застосовуються в будь-якій науці відповідно до специфіки об'єкта її пізнання [6, с. 664]. Дефініція «методологія» (від грец. *methodos* – спосіб, метод і *logos* – наука, знання) – це вчення про правила мислення при створенні науки, здійсненні наукових досліджень. У філософії категорію «методологія» визначають як вчення, науку про методи наукового пізнання й перетворення дійсності. Крім того, цей термін включає, у першу чергу, систему загальних, світоглядних принципів, які використовуються для вирішення наукових та практичних завдань [7, с. 209]. Більшість науковців термін «методологія науки» переважно визначають як вчення про науковий метод пізнання або систему наукових принципів. Це є основними засадами дослідження та в основі передбачається вибір засобів, прийомів, а також методів пізнання. Такий підхід у наукових працях вважається широким. Існує й інший - вузький підхід вчених на методологію науки. У цьому випадку – це теоретична база деяких спеціальних прийомів і засобів наукового пізнання, наприклад, методологія управління, але у такому випадку варто вести мову про методіку пізнання і дій [8, с. 30].

Розкриємо розмежування змісту термінів «методологія юридичної науки та «методологія наукового дослідження» з метою визначення юридичної конструкції «методологія дослідження інституту переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України». Зокрема, у юридичній енциклопедії «методологія юридичної науки» – це система підходів і способів наукового дослідження. Вона включає обов'язково теоретичні засади їх використання при вивченні державно-правових явищ [9, с. 618]. Окремі дослідники під «методологією наукового дослідження» розуміють сукупність принципів, засобів і методів вирішення

конкретного завдання або поставленої проблеми [8, с. 8], а інші вчені «методологію дослідження в юридичній науці» розуміють як теоретичне обґрунтування доцільності застосування відповідних підходів і способів, які використовуються для проведення певного теоретико-юридичного дослідження. А також включає систему прийомів і способів, тобто відповідних методів [10, с. 10]. Подібну наукову позицію має Л.О. Золотухіна щодо юридичної конструкції «методологія юридичної науки» [11, с. 135]. Таким чином, методологія дослідження інституту переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України – це комплекс підходів, принципів і методів наукового пізнання, що охоплюють можливість всебічного вивчення особливостей порядку переміщення товарів фізичними особами через митний кордон як комплексного інституту митного права. Це конкретні методи дослідження переміщення товарів фізичними особами через митний кордон, які є їх сукупністю та базуються на науковій основі.

Надалі встановимо сукупність методів дослідження інституту переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України. Спочатку вкажімо, що методологія у загальному підході виконує такі основні функції: визначає способи набуття наукових знань; спрямовує окремий напрямок щодо науково-дослідницької мети; сприяє отриманню достовірної інформації щодо процесу чи досліджуваного явища; доповнює нову інформацію до науки та забезпечує систематизацію її термінів і формує логіко-аналітичний інструмент [12, с. 56]. Фактично функції методології пов'язані з її методами.

Єдиних підходів до класифікації системи методів у методології не визначено як у загальному підході, так й не передбачено дотепер в наукових працях види методів дослідження переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України. Наприклад, Е. Оржинська пропонує виділяти наступні групи методів, а саме: (1) всезагальні методи (філософські методи); (2) загальнонаукові методи; (3) спеціальні (окремі) методи. А також авторка розрізняє окремі інструментальні та інші допоміжно-технічні методи [13, с. 22].

Інші дослідники вказують, що методологія дослідження будь-якого правового явища складається з трьох основних груп методів. До першої групи методів у наукових працях відносять філософські. Другу групу складають загальнонаукові, серед яких: прийоми логічного методу (аналіз, синтез, дедукція та індукція); системний та структурно-функціональний; прийоми соціологічного методу (опитування, анкетування), статистики. До третьої групи відносять спеціально-юридичні методи дослідження, серед яких: метод юридичної догматики; порівняльного правознавства; герменевтики (тлумачення нормативно-правового акту) та юридичного моделювання [11, с. 135]. Такий науковий підхід розподілу методології дослідження правового явища підтримується більшістю науковців і його варто використати у нашому предметі дослідження.

Зокрема, Р.І. Лемеха сукупність методів дослідження інституту митних режимів теж пропонує поділити на три основні групи. Перші дві використані із вищенаведеного підходу. Так, серед філософських методів виділених автором є закони діалектики: єдності та боротьби протилежностей, переходу кількісних змін у якісні та ін. [14, с.138]. Однак з точки зору А. М. Благодарного варто розрізняти наступні 4 групи методів дослідження. Зокрема: (1) загальні (філософські) підходи (діалектика, феноменологія, герменевтика, антропологія, синергетика та ін.); (2) загальнонаукові (логічний, аналізу і синтезу, абстрагування, системного аналізу, класифікації та ін.); (3) спеціальні (анкетування, контент-аналіз, деонтичний); (4) конкретні (правові) (формально-догматичний, порівняльно-правовий, соціологічно-правовий, історико-правовий та ін.) [15, с. 149]. Однак суперечливим є підхід дослідника щодо розподілу на спеціальні методи та конкретні, а також виокремлення двох різних груп таких методів.

При дослідженні переміщення лікарських засобів через митний кордон О. М. Шевчук використовував наступні види методів, а саме: фундаментальні, загальнонаукові і спеціальні [16, с. 6]. Так, Р.І. Лемеха при методології дослідження інституту митних режимів вказує на важливість методів юридичної статистики та

соціологічного дослідження: аналіз документів, статистичних даних, спостереження, опитування і соціальний експеримент. Автор зазначає, що для досліджуваної проблематики необхідно враховувати специфіку методології окремих юридичних наук, а саме: адміністративного, фінансового, цивільного, господарського та міжнародно-приватного права [14, с. 141-142]. Однак Т.В. Михайліна, Ю.В. Гоцуляк пропонують обмежитись класичною трирівневою структурою методології юридичних досліджень, а саме: (1) загальнонаукові; (2) приватно-наукові; (3) спеціальні. [17, с. 29]. Отже, здійснивши узагальнення вищенаведених наукових підходів визначимо систему методів дослідження переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України, яка включатиме такі основні групи: (1) загальнонаукові (діалектики та метафізики, аналіз, синтез, та ін.); (2) приватно-наукові (системний та структурно-функціональний, формально-догматичний, правової компаративістики, методи герменевтики); (3) спеціальні (юридичного моделювання, статистики, соціологічно-правовий, історико-правовий та ін).

Спочатку розкриємо окремі загальнонаукові методи дослідження переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України. Зазначимо, що метод зводиться до сукупності визначених правил, прийомів, способів і норм пізнання та дії [8, с. 31]; метод є певним способом дослідження якоїсь проблеми чи завдання..., [7]. Науковий метод може бути визначений як стандартизований набір технік для побудови наукового знання, таких як проведення валідних спостережень, інтерпретації результатів дослідження і формулювання висновків стосовно результатів. Цей метод дозволяє дослідникам незалежно та цілісно тестувати наявні теорії та результати досліджень і робити їх доступними для відкритих обговорень, модифікацій та удосконалень [18, с. 20]. На думку О. Г. Данильян, В.М. Тараненко науковий метод – це внутрішня закономірність руху думки до об'єкта, сукупність правил та прийомів, а також ідей та принципів, що лежать у їх основі й обумовлені об'єктивними законами відображуваної дійсності [7, с. 210].

З наукового погляду С.К. Бостана, філософський рівень методології дослідження асоціюється з діалектичним методом, оскільки виявляється у вченнях і категоріях діалектичного. Зокрема, окремі вчені визначають такі принципи пізнання як об'єктивність, всебічний розгляд, пізнання цілого через структурні частини, кількісний та якісний аналіз, критика й конкретика [19, с. 219]. Отже, дослідження переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України є неможливим без застосування принципів наукового пізнання, які органічно поєднані із загальнонауковими методами.

Вищенаведені методи надали нам можливість забезпечити об'єктивність методології дослідження досліджуваного предмета переміщення. Так, із теорії права відомо, що в системі права властивим є поділ (диференціація) і структурна ієрархічність..., [20, с. 73]. Зокрема, інститут права – це сукупність відносно відособлених правових норм у рамках певної галузі (галузей) права, що регулюють певну групу (вид) взаємозалежних та однорідних суспільних відносин [20, с. 81]. Переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України слід розглядати як окремий інститут митного права. Досліджуваний правовий інститут має науковий характер та належить до важливих суспільних (правових) явищ, що можуть бути вивчені різними галузями права в комплексі та взаємозв'язку. Отже, методологія дослідження інституту переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України не має суперечити філософським і загальнонауковим методам.

Стосовно системного методу, О. В. Кустовська визначає його як можливість дослідження об'єкта в разі складної системи [21, с. 5]. За допомогою системного методу можна з'ясувати взаємозв'язок інституту переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України та визначити його комплексний характер, який вміщує норми адміністративного, податкового, кримінального, цивільного, господарського та міжнародного права. Крім того, системний метод дозволяє нам розкрити зв'язок переміщення товарів фізичними особами через митний кордон

України як правового інституту митного права з іншими правовими процесами та явищами, враховуючи його комплексний міжгалузевий характер; визначити, яке місце займає досліджуваний правовий інститут в галузях адміністративного, фінансового, кримінального, податкового, цивільного, господарського та міжнародного права.

Особливу роль у процесі переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України відіграє структурно-функціональний метод. Саме його використання дає змогу прослідкувати вплив митно-правових норм на суспільні відносини у цій галузі. За допомогою цього методу можна виокремити структурні елементи митних правовідносин, які виникають та розвиваються при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон згідно з їх функціональним призначенням, а саме визначити суб'єкти, об'єкти, суб'єктивні права і юридичні обов'язки учасників цих митних правовідносин, здійснити їх характеристику. За допомогою цього методу визначимо адміністративно-правовий статус суб'єктів, які беруть участь у переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон України, їх компетенцію.

Важливе значення має історико-правовий метод при дослідженні переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України, який можна використати для з'ясування особливостей історіографії порядку досліджуваного законодавства, розкрити закономірності виникнення та розвитку митних правовідносин, з'ясувати історично зумовлені їх закономірності.

Зазначимо, що до спеціально-наукових методів, науковці відносять формально-юридичний, соціолого-правовий, герменевтичний, порівняльно-правовий [22, с. 40]. Зокрема, серед загальнонаукових методів, які доцільно застосовувати в процесі дослідження інституту переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України, слід назвати прийоми логічного методу (аналіз, синтез та ін.), а також методи системний і структурно-функціональний, соціологічних досліджень й порівняння.

В межах дослідження інституту переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України можуть бути використані формально-логічний, історичний, системно-структурний та структурно-функціональний методи. Зокрема, відповідно до формально-логічного методу, право як соціальний феномен визначають формально обґрунтованою, логічно структурованою і чітко фіксованою системою правил, яка побудована за принципом підпорядкованості та несуперечності норм [23, с. 135]. У методології дослідження інституту переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України доцільно застосовувати порівняльно-правовий метод який має свій методологічний інструментарій. Проте порівняльно-правовий метод має певні особливості, адже його використовують для дослідження явищ правового характеру [23, с. 138]. За допомогою порівняльно-правового методу, приміром, можна розглянути загальні та спеціальні законодавчі акти з питань переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України, зарубіжний досвід у цій сфері, механізм здійснення митних процедур, підстави адміністративної відповідальності за порушення митних правил.

1.2 Стан наукової розробки проблем переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України

Для визначення сучасного стану наукової розробки проблем переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України потрібно звернути увагу на окремі наукові праці, в яких предметом наукового аналізу є «переміщення товарів через митний кордон», та виокремлення такого суб'єкта митних відносин як фізичні особи. Окрім цього, визначимо правову конструкцію «переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України», яка станом на теперішній час не передбачена у МК України й у наукових працях із митного права. Так, В.М. Шевченко у своїй науковій праці (1999 р.) дослідила проблеми діяльності митних органів у боротьбі з контрабандою та порушеннями митних правил щодо підакцизних товарів. Охарактеризовано зміни адміністративно-юрисдикційних повноважень митних органів після прийняття Основного закону України у 1996 р.

та запропоновано доповнення в кримінальному та митному законодавствах у досліджуваній сфері [24]. Зокрема, О.В. Прядко у 2008 р. було введено в обіг поняття: «митні переваги» та «митні привілеї» [25]. Ці дві роботи мають опосередковане значення для переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України, однак мають особливе значення щодо розвитку норм законодавства про порушення митних правил та передбачення «митних привілеїв» у митному законодавстві.

Однією із наукових праць на рівні дисертації після прийняття чинного МК України є робота О.М. Шевчука щодо порядку переміщення лікарських засобів через митний кордон у 2012 р. [16]. Автором виділено фізичних осіб як суб'єктів митних відносин щодо лікарських засобів та окреслено специфіку митного контролю та митного оформлення, заходів нетарифного регулювання та підстав відповідальності за порушення митних правил [16].

Наступною працею є дослідження О. С. Крущук, теж у 2012 р.. Науковиця у своїй роботі запропонувала власне визначення юридичних конструкцій «продукти харчування», «організована група громадян», виокремила участь суб'єктів владних повноважень та роль митних органів при переміщенні продуктів харчування через митний кордон [26, с. 9]. Авторка запропонувала внести зміни до ст. 1 МК України щодо категорії «організована група громадян, а також до ст. 59 МК України стосовно зміни її назви на «Опитування громадян та посадових осіб підприємств» і виключення зі змісту цієї статті слова «усне» або шляхом виключення ч. 3 цієї статті МК України [26, с. 9]. Окрім цього О. С. Крущук зазначала, що громадяни можуть декларувати продукти харчування тільки в режимах імпорту, експорту, транзиту. Декларування продуктів харчування здійснюється виключно з використанням вантажної митної декларації [26, с. 10].

Слід акцентувати увагу на двох наукових працях пов'язаних із дослідженням такої категорії товарів як культурні цінності у 2010 р. (І. В. Тулянцева) та 2021 р. (О.С. Ангеловська). Так, І.В. Тулянцева виокремлює фізичних осіб як окремих

суб'єктів досліджуваного товару, однак не вивчала специфіку здійснення митного контролю та митного оформлення щодо фізичних осіб при переміщенні ними культурних цінностей через митний кордон [27]. Інший автор, О.С. Ангеловська з'ясувала теоретичні підходи щодо розмежування юридичних категорій «культурні цінності», «товари культури», а також «культурна спадщина»; розкрила засоби та способи захисту культурних цінностей, а також види порушень митного законодавства, пов'язаного із досліджуваним переміщенням. Серед класифікації суб'єктів митних відносин щодо досліджуваного товару виокремлені фізичні особи [28, с. 12]. Однак авторка теж не наводить особливості митних процедур та митних формальностей щодо фізичних осіб у випадку ввезення на митну територію України чи вивезення із неї культурних цінностей та їх транзиту.

Заслуговує на увагу праця І.М. Резнік за темою «Правове регулювання переміщення товарів через митний кордон України» (2014 р.). Зокрема, автор приділив окрему увагу інформаційним технологіям у здійсненні митного контролю у досліджуваному переміщенні товарів, а також системі управління ризиками, дослідив категорію «товар» у митному праві тощо [29, с. 12]. Але проблемні питання переміщення саме фізичними особами товарів через митний кордон як окремого суб'єкта митних відносин не досліджувались.

Серед наукових робіт треба вказати на працю щодо переміщення предметів фізичними особами через митний кордон І.І. Хараїна (2020 р.). У цій праці автор звертає увагу на «особисті речі громадян», деталізує окремі проблемні питання ввезення транспортних засобів для особистого користування. Автор розкриває проблемні підстави оподаткування товарів для громадян у випадку їх ввезення на митну територію України. Дослідником також було розкрито специфіку застосування управління ризиків у цій сфері. Деталізуються проблемні питання щодо переміщення предметів фізичними особами через митний кордон в ЄС, зокрема у Республіці Польща [30, с. 3]. Заслуговує на увагу наукова праця з питань переміщення ветеринарних препаратів через митний кордон авторки О.Г. Зоріної

(2023 р.). Серед напрямків удосконалення законодавства із досліджуваних проблем авторка запропонувала внесення змін до ст. 370 МК України щодо віднесення окремих ветеринарних лікарських засобів до особистих речей громадян [31, с. 178].

Існує низка наукових праць на рівні монографічних та дисертаційних досліджень щодо виконання митних формальностей при переміщенні товарів через митний кордон України різними видами транспорту [32], провадження у справах про порушення митних правил [33], нетарифного регулювання переміщення товарів через митний кордон [34], а також стосовно особливостей адміністративної відповідальності за незаконне переміщення товарів через митний кордон [35], порядку митного оформлення товарів при їх переміщенні через митний кордон України [36], специфіки митного контролю лікарських наркотичних засобів [37], адміністративно-правових засад діяльності Держмитслужби України як суб'єкта запобігання та протидії злочинності [38] та ін. Звернемо увагу на низку наукових публікації щодо підстав та умов ввезення громадянами наземних транспортних засобів в Україну [39], специфіки митного контролю та митного оформлення транспортних засобів для особистого користування [40], оподаткування товарів, що переміщуються через митний кордон громадянами [41] та ін.

Таким чином, в сучасних умовах у науці митного права відсутні комплексні наукові праці, що безпосередньо присвячені особливостям переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України, які системно враховували б положення правової доктрини митного права, чинного законодавства та проблем правозастосування. Актуальність вивчення проблематики переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України в межах правового регулювання в умовах сьогодення пов'язано також із підвищенням кількості порушень митних правил фізичними особами. Зокрема, низка проблем правозастосування залишились нез'ясованими. Недосліджені у науці митного права такі науково-теоретичні питання: генезис порядку переміщення товарів фізичними особами через митний кордон; принципи переміщення товарів фізичними особами через

митний кордон; повноваження суб'єктів митних правовідносин, які беруть участь у переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон; адміністративно-правовий механізм здійснення митних процедур при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон; потребують уточнення підстави адміністративної відповідальності за порушення порядку переміщення товарів фізичними особами через митний кордон та ін.

Юридична конструкція «переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України» є невизначеною у МК України та у наукових працях. Спочатку доцільно звернутись до наукових підходів із митного права, виходячи із загального визначення «переміщення товарів через митний кордон України». Однак й у наукових джерелах немає єдиного погляду на розуміння вищенаведеної дефініції. Зокрема, в наукових працях сформувались різні наукові підходи із цього питання. Так, одні дослідники вважають, що «переміщення» – це коли йдеться лише про дії, пов'язані з ввезенням та вивезенням товарів [42, с. 7], система норм та правил, що вказують на певний порядок виконання окремих дозвільних та митних процедур [27, с. 14], сукупність дій суб'єктів митних правовідносин щодо виконання митних правил [42, с. 7]. А інші вважають, що таке переміщення також включає до цих дій (ввезення та вивезення товарів) ще й операції, пов'язані з транзитом [26, с. 162], [43, с. 78], [44, с. 519]. Отже, у вищенаведених наукових працях немає єдиного підходу для визначення змісту переміщення товарів через митний кордон України. Згідно з п. 4 ч. 1 ст. 4 МК України вказана юридична конструкція, відповідно до якої ввезення товарів, ТЗ на митну територію України, вивезення товарів, ТЗ за межі митної території України – це сукупність дій, пов'язаних із переміщенням товарів, ТЗ через митний кордон України у будь-який спосіб у відповідному напрямку [45].

Також є потреба звернути увагу на визначення змісту «переміщення товарів через митний кордон України» у наукових працях із митного права. Так, М.Г. Шульга вважає, що переміщення товарів через митний кордон є основою

державної митної справи, тому що об'єднує всі норми МК України, включаючи митні режими, митний контроль та оформлення, митні формальності, управління ризиками [46]. Приміром, О. П. Федотов пов'язує категорію «переміщення через митний кордон України наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів» як здійснення дій тільки із ввезенням досліджуваних засобів та речовин на митну територію України юридичними особами [47, с. 8], при цьому залишає поза увагою такого суб'єкта митних відносин як фізична особа.

Звернемо також увагу на окремі позиції дослідників стосовно «переміщення товарів через митний кордон»... як систему послідовних процесуальних, юридично вагомих дій... [29, с. 18], ...включаючи наявність в цій конструкції «фактичне переміщення (ввезення, вивезення, транзит чи пересилання) товарів через митний кордон [30, с. 77], яке здійснюється визначеними засобами та способами ... [31, с. 51], та характеризується ...як комплексна діяльність держави, шляхом визначення певних умов переміщення товарів через митний кордон із дотриманням митних процедур ... [16, с. 6].

Виходячи із вищенаведеного, переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України є основним правовим інститутом митного права. Встановлено, що вивчення специфіки переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України в межах правового регулювання є окремим предметом суспільних та митних відносин, оскільки застосовані при цьому митні процедури є відмінними від здійснення таких дій юридичними особами зазначених у ст. 364 МК України.

На наш погляд, під юридичною категорією «переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України» слід розуміти сукупність дій фізичними особами з однієї сторони та заходів митними органами, їх посадовими особами, а також іншими особами з другої сторони щодо ввезення, вивезення або транзиту (пересилання) товарів фізичними особами, які здійснюються в законодавстві

визначеними засобами та способами, а також спрямовані на дотримання передбачених законодавством підстав, умов і порядку такого переміщення.

1.3 Генезис порядку переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України

Дослідження генезису порядку переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України в контексті наукової роботи є важливим, оскільки дозволить з'ясувати перспективи впливу правового розвитку країни на історичні етапи формування досліджуваного законодавства. Зазначимо, що у науковців не існує узгодженого теоретичного підходу до переліку етапів періодизації державної митної справи. Це пов'язано із тим, що вивчення історіографії митної справи у дослідників залежала від предмета їх наукового пошуку.

Зокрема, А.А. Дубініна розвиток митної справи поділяє на 6 етапів: перший – докиївський період (V ст. до н.е. – VIII ст. н.е.); другий – Київської Русі та монголо-татарського панування (XI – XVII ст.); третій – Запорізького Козацтва та Гетьманщини (XVI ст. – перша половина XVIII ст.). Автором також було виділено періоди: четвертий – входження українських земель до російської імперії (кінець XVIII ст. – початок XX ст.); п'ятий – період перебування України у складі СРСР (1917 р. – 1991 р.); шостий – становлення та розвиток суверенної та незалежної України (з 1991 р.) [48, с. 11].

Інші дослідники пропонують доповнити вищенаведені історичні етапи розвитку митної справи. Зокрема, VI етап – період розбудови незалежної української держави (1991 р. – 2012 р.); VII – сучасний період, пов'язаний із прийняттям нового МК України (з 2012 р.) [49, с. 61]. Автор здійснює таку періодизацію стосовно правового регулювання митних режимів. На думку О.П. Гребельник митні відносини в Україні започатковуються з VI ст. до нашої ери та автор поділяє їх на сім етапів [50, с. 68-101]. В.Т. Комзюк в історії розвитку

митної справи розрізняє 5 періодів, а саме: (1) Київської Русі; (2) Гетьманщини; (3) Української Народної Республіки; (4) період СРСР; (5) незалежної України [51, с. 17].

З точки зору А.Д. Войцещука, історія розвитку митної справи охоплює лише чотири етапи, серед яких виділено періоди Київської Русі, Польсько-Литовський період, часи російської імперії та радянської системи [52, с. 123–124]. В історії саме розвитку митної системи України, на думку Р.І. Лемехи при дослідженні митних режимів слід виділити п'ять етапів, а саме створення та діяльність: (1) Держмиткомітету України (1991 р. – 1996 р.); (2) Держмитслужби України (1996 р. – 2012 р.); (3) митних органів у структурі Міністерства доходів і зборів України (2012 р. – 2014 р.); (4) реорганізація вищевказаного органу влади у ДФС України, складовими елементами його структури включені митні органи (2014–2018 рр.), (5) ДПС України та Держмитслужби України, шляхом поділу ДФС України (з 2018 р. – до цього часу) [49, с. 62].

З нашої позиції, фізична особа, як суб'єкт митних правовідносин є їх учасником із самого початку виникнення митної справи (V ст. до н. е. – VIII ст. н. е.). Однак сконцентруємо увагу на двох періодах генезису порядку переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України: перший – радянський період 1917 р. – 1990 р.; другий – сучасний (який поділено на три етапи: перший із 1991 р. – 2003 р.; другий із 2004 р. – до 12 березня 2012 р. й третій – із 13 березня 2012 р. – по теперішній час) за критерієм набрання чинності МК України. Останній етап розвитку законодавства з питань переміщення товарів фізичними особами через митний кордон пов'язаний зі вступом в дію МК України 2012 р. й приведенням митного законодавства у цій царині до норм, принципів й міжнародних стандартів, євроінтеграційних процесів.

Розглянемо перший період генезису порядку переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України. Початок його пов'язаний із Жовтневим переворотом 1917 р. та прийняттям низки нормативно-правових актів радянської влади

у сфері митної справи. Один з перших документів датується груднем 1917 р., – прийняття постанови РСФРР за назвою «Про правила в'їзду та виїзду з Росії». Також був прийнятий нормативно-правовий акт, який мав назву «Про дозвіл на ввезення та вивезення товарів». У цьому документі було передбачено потребу у спеціальному дозволі у вищенаведених випадках, прописано правила перевезення товарів. Тобто уже було передбачено заходи державного контролю, однак тільки для юридичних осіб. Для експорту та імпорту товарів була потрібна ліцензія [53, с. 42].

Так, у 1918 р. знову започаткував свою діяльність Департамент митних зборів, створений у складі Наркомату фінансів. У травні цього року Рада народних комісарів видала Декрет, що мав назву «Про розмежування прав Центральної і місцевих Радянських властей по справлянню мит і про регулювання діяльності місцевих митних установ». Стягнення митних зборів з товарів, що переміщуються через митний кордон, було тільки у компетенції центральної державної влади [53, с. 42]. В кінці 1920 р. було видано інший документ за назвою «Про порядок прийому, зберігання і відпустки імпортованих і експортних товарів», який пізніше став базою у 1924 р. для Митного статуту [53, с. 42], що був затверджений у грудні та фактично був першим кодифікованим нормативно-правовим актом у митній справі у цей час [53, с. 44]. Цей Статут 1924 р. встановлював складну багаторівневу систему управління митною справою. Вона мала такі державні органи як Народний комісаріат зовнішньої торгівлі – Головне митне управління – уповноважені Народні комісаріати зовнішньої торгівлі, відділення Головного митного управління. А також включали наступний рівень системи побудови органів як «районні митні інспекторські управління», «митниці» та «митні пости». Наприклад, митні пости здійснювали діяльність стосовно пропуску пасажирів, їх багажу і ручної поклажі. Митні пости також займались пересиланням товарів через митний кордон [53, с. 46].

Прийнятий в 1928 р. нормативний акт визначав компетенцію Головного митного управління. На початку 1930 р., коли уряд СРСР уже розпочав кампанію з індустріалізації, Головне митне управління розробило й затвердило документ з

назвою «Інструкція про порядок огляду вантажів». Дана інструкція забороняла здійснювати перевірки з метою тарифікації при ввезенні та вивезенні товарів, які належать державним й кооперативним установам. Водночас зазначена інструкція підкреслювала, що «товари, які належать приватним особам ... повинні митними органами підлягати огляду уважніше, з розкриттям упакування товарів. Так, 22 лютого 1931 р., наприклад, було видано документ «Про посилення огляду пасажирських речей і багажу», який мав таємний характер [54, с. 116].

Зокрема, відмічається й диференційований підхід до іноземних громадян у законодавстві з питань їх переміщення через митний кордон. Так, 23 квітня 1930 р., наприклад, Головне митне управління видало наказ «Про особистий огляд німецьких громадян», згідно з яким митникам заборонялось оглядати громадян Німеччини без достовірної інформації про їх контрабандну діяльність [54, с. 117]. За умов спрощеної процедури митного огляду безпосередньо на кордоні, митники в 1930-х рр. зосередили більшу увагу на МПВ фізичними особами [54, с. 119]. У 1953 р. затверджуються нові Правила митного огляду, пропуску ручного вантажу та несупроводжуваного багажу фізичних осіб, які перетинають державний кордон СРСР. У цей період уперше введено митну декларацію громадян. Це був спеціальний уніфікований документ для заповнення громадянами, що переміщують товар через кордон, який підлягає митному оформленню [55].

5 травня 1964 р. було затверджено другий радянський Митний кодекс. Якщо порівняти прийнятий МК 1964 р. з МК 1928 р., то він став на 60 статей меншим за обсягом [55]. У 1954 р. СРСР приєднався до Міжнародної конвенції «Про митні пільги для туристів» [56]. У цьому році також було прийнято Додатковий протокол до Конвенції про митні пільги для туристів 1954 р., що стосуються ввезення рекламних документів такими фізичними особами. А також була прийнята Митна конвенція про тимчасове ввезення приватних дорожніх перевізних засобів фізичними особами [56, с 208].

В 1965 р. у Варшаві на митних зборах митних експертів запропоновано термін «пасажир» (особа, яка перетинає державний кордон на підставі паспорта чи іншого відповідного документа – посвідчення). У Радянському Союзі встановлювалося п'ять категорій фізичних осіб, що перетинали державний кордон: (а) з діловими намірами; (б) в особистих справах; (в) як туристи; (г) для переселення на постійне місце проживання в СРСР чи за кордон; (д) транзитом через територію СРСР. Для кожної з цих категорій громадян був передбачений свій перелік речей, які були дозволені чи заборонені до ввезення та вивезення фізичними особами [55].

У 1962 р. в столиці Німеччини було укладено багатосторонню угоду про співробітництво і взаємодопомогу з митних питань серед соціалістичних країн, а у 1968 р. ратифіковано Угоду про уніфікацію норм у пасажирському сполученні між учасниками соціалістичних країн «Організація країн економічної взаємодопомоги». Згідно з угодою багаж громадян класифікувався на три групи: «речі особистого користування», «речі споживання», а також «подарунки і куплені предмети». Встановлювався ліміт безмитного ввезення і вивезення товарів такими особами [55]. В 1987 р. –1990 р. зросла кількість як міжнародних перевезень, так і обсяг перетинань кордону громадянами та перевезених із собою товарів. Також, у період за 6 місяців 1989 р. кількість митниць збільшилося на 8, а саме із 87 до 95 [53, с. 50].

16 липня 1990 р. було затверджено Декларацію про державний суверенітет України. Цим документом проголошено курс України на побудову правової й демократичної держави. Зазначеною Декларацією визначені пріоритети економічного розвитку та захисту прав та законних інтересів громадян та вказано напрямок розвитку міжнародної співпраці в різних сферах [57], у тому числі, що охоплює деякі аспекти переміщення товарів фізичними особами через митний кордон.

Через рік після затвердження Декларації про державний суверенітет України Верховною Радою держави прийнятий Акт проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 р. Він визначив новий політико-правовий статус країни як

самостійної незалежної демократичної держави, на території якої мають чинність виключно Конституція й закони цієї держави [58]. 11 грудня 1991 р. Указом Президента України було створено Державний митний комітет України. Він мав статус центрального органу державного управління у галузі митної справи. Утворення такого органу державної влади було важливим початковим кроком у створенні системи правового регулювання порядку переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України.

12 грудня 1991 р. Верховна Рада України схвалила (набув чинності з 1 січня 1992 р.) МК України [59]. У ньому описано було особливі режими митного контролю (гл. 3), порядок митного оформлення предметів, що переміщуються (розд. 1, гл. 1). А також було закріплено норми, якими визначено товари, що заборонені до ввезення, вивезення та транзиту (розділ 4) тощо. Зокрема, МК України 1991 р. під «предметами» визначав будь-які предмети (товари, транспортні засоби, валюта, цінності, речі тощо), що переміщуються через митний кордон України (п. 10 ст. 15 МК України 1991 р.); під «товарами» - будь-яка переміщувана через митний кордон України продукція, в тому числі продукція, на яку поширюються права інтелектуальної власності, послуги, роботи, що є об'єктом купівлі-продажу або обміну (п. 11 ст. 15 МК України 1991 р.) [59]. Крім того, МК України передбачав ст. 36 за назвою «спеціальні митні режими огляду речей». Громадяни, які порушили умови переходу через зони (коридори) спрощеного митного контролю, несуть відповідальність за ст. ст. 118, 120 МК України 1991 р. [59]. Також було передбачено МК України 1991 р. й категорію «особливих режимів митного контролю» (гл. 3), де вказано, що митні пільги щодо проходження митного контролю також надаються громадянам виключно законами України (ч. 2 ст. 34). Крім того, у ст. 55 за назвою «порядок переміщення через митний кордон України речей» визначалось, що громадяни можуть вільно переміщувати через митний кордон України будь-які речі, крім речей, ввезення яких в Україну чи вивезення з України заборонено, а також транзит яких через

територію України заборонено [60]. Вищенаведені форми збереглись у МК України 2002 р. та МК України 2012 р.

Зазначимо, що у 1992 р. Україна стає повноправним членом Всесвітньої митної організації, а 5 лютого 1992 р. було прийнято Закон України «Про Єдиний митний тариф», який визначив основні напрями тарифного регулювання.

19 лютого 1993 р. було прийнято Декрет КМ України «Про систему валютного регулювання і валютного контролю», що встановлював режим здійснення валютних операцій на території України, визначав загальні принципи валютного регулювання, права й обов'язки суб'єктів валютних відносин, порядок здійснення валютного контролю, відповідальність за порушення валютного законодавства, категорію «резиденти» та «нерезиденти» щодо фізичних осіб [61].

21 січня 1994 р. було прийнято Закон України «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України», який регулює порядок здійснення права громадян України на виїзд з України та в'їзд в Україну, порядок оформлення документів для зарубіжних поїздок, визначає випадки тимчасового обмеження права громадян на виїзд з України і встановлює порядок розв'язання спорів у цій сфері [62].

Зауважимо, що 27 січня 1995 р. постановою КМ України за № 57 було затверджено Правила перетинання державного кордону громадянами України [63]. У положеннях цього нормативно-правового акту визначено, що перетинання громадянами України державного кордону здійснюється в пунктах пропуску через державний кордон та пунктах контролю, якщо інше не передбачено законом, за одним з таких документів, що дають право на виїзд з України і в'їзд в Україну: (1) паспорт громадянина України для виїзду за кордон; (2) дипломатичний паспорт; (3) службовий паспорт; (4) проїзний документ дитини (чинний протягом строку, на який він виданий); (5) посвідчення особи моряка; (6) посвідчення члена екіпажу [63].

5 травня 1996 р. прийнятий Закон України «Про звільнення від обкладення митом предметів, які вивозяться (пересилаються) громадянами за митний кордон України», який визначав, що при вивезенні (пересиланні в несупроводжуваному багажі), а також пересиланні в МПВ громадянами України, іноземними громадянами та особами без громадянства за митний кордон України товарів та інших предметів, придбаних в Україні у кількості, що не перевищує товарну партію, мито та митні збори не сплачуються [64].

До того ж у 1996 р. прийнято Конституцію України, яка закріплює засади митної справи і митної політики [2]. Відповідно до Указу Президента України від 29 листопада 1996 р. «Про Державну митну службу України» здійснено кардинальну реорганізацію структури митної системи України, змінено принцип її побудови та управління з територіального на регіональний [65]. 21 вересня 1999 р. було прийнято Закон України «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей», який регулює відносини, пов'язані з вивезенням, ввезенням та поверненням культурних цінностей, і спрямований на охорону національної культурної спадщини та розвиток міжнародного співробітництва України у сфері культури [66].

Зазначимо, що 1 липня 1999 р. в Україні було запроваджено голографічний захист митних декларацій на ввезення ТЗ громадянами та документів на переміщення вантажів по процедурі міжнародних дорожніх перевезень, що дозволило виключити спроби їх підробок. Запроваджено у деяких пунктах пропуску на митному кордоні щодо перетинання фізичними особами процедур спільного контролю з митними службами суміжних країн, зокрема Молдови та Польщі. У пунктах митного оформлення та контролю почали функціонувати «зелені» та «червоні» зони для громадян [55].

11 липня 2002 р. Верховна Рада України схвалила МК України (набув чинності з 1 січня 2004 р.). Так, приміром, МК України 2002 р. визначав категорію «громадяни - фізичні особи» як громадяни України, іноземці, особи без

громадянства (п. 4 ст. 1); нерезиденти - громадяни, які мають постійне місце проживання за межами України, в тому числі ті, що тимчасово перебувають на території України (п. 20 ст. 1) [60]. Ці норми передбачено також у чинному МК України 2012 р.

У МК України 2002 р. було описано специфіку організації митного контролю (гл. 6), зони митного контролю (гл. 7), здійснення митного контролю (гл. 8), особливі процедури митного контролю (гл. 9), порядок митного оформлення (розд. III, гл. 10). МК України 2002 р. передбачав норми щодо переміщення товарів і ТЗ через митний кордон України (гл. 10), митні режими щодо товарів і ТЗ, які переміщуються через митний кордон (гл. 28). Також, МК України 2002 р. врегулював методи визначення митної вартості товарів (гл. 47), питання митної вартості товарів, що вивозяться (експортуються) з України (гл. 48), країну походження товару (розд. XII, гл. 48) тощо [60].

МК України 2002 р. визначав категорію «предмети» - як особисті речі, товари, ТЗ та окремі номерні вузли до них, що переміщуються через митний кордон України (п. 33 ч.1 ст. 1 МК України 2002 р.) [60]. Норма збереглась із положень МК України 1991 року. Так, серед форм митного контролю у ст. 41 МК України 2002 р. передбачались вже окремі форми контролю як для товарів, які фізичні особи переміщують через митний кордон, так і стосовно громадян [60]. Було визначено на законодавчому рівні місце митного оформлення товарів (крім тих, що переміщуються у несупроводжуваному багажі, а також ТЗ), які ввозяться на митну територію держави громадянами. А саме таке оформлення здійснюється у пунктах пропуску через митний кордон. У випадку ввезення громадянами товарів у несупроводжуваному багажі на митну територію країни, митне оформлення здійснюється митними органами за місцем проживання або тимчасового перебування зазначених громадян (ст. 71). Товари, що переміщуються через митний кордон України громадянами, декларуються митному органу одночасно з пред'явленням цих товарів (ст. 85) [60].

Також було передбачено нормами МК України 2002 р., що митні процедури, які здійснюються під час митного контролю та митного оформлення товарів та ТЗ, що переміщуються громадянами через митний кордон України мають уніфікований характер (ст. 87). МК України 2002 р. передбачав вже окремий розділ IX щодо особливостей пропуску та оподаткування товарів, що переміщуються через митний кордон України громадянами [60]. У жовтні 2001 р. Держмитслужбою України передбачено для громадян проведення митного оформлення та сплату митних платежів і податків для окремих ТЗ безпосередньо в пунктах пропуску через державний кордон [67].

23 листопада 2001 р. набрав чинності Закон України від 13.09.2001 р. № 2681-III, який встановлював порядок митного оформлення й оподаткування особистих речей, товарів, ТЗ та окремих номерних вузлів до них, що ввозяться (пересилаються) в супроводжуваному й несупроводжуваному багажі, вантажних, міжнародних експрес-відправленнях (далі – МЕВ) та МПВ на митну територію України і належать громадянам [68], тобто на рівні окремого спеціального закону було врегульовано відносини оподаткування товарів, які фізичні особи переміщують через митний кордон України. Відмітимо, що цей законодавчий акт не регламентував відносини щодо порядку ввезення на митну територію України, митного оформлення валюти та валютних цінностей фізичними особами.

Так, звернемо увагу на категорію «переміщення товарів через митний кордон» в історичному аспекті. Дефініція «переміщення товарів через митний кордон України у ручній поклажі» відповідно до МК України 2002 р. (втратив чинність) - це переміщення через митний кордон України товарів, що належать громадянам, у пасажирських відділеннях (салонах) ТЗ, якими прямують ці громадяни або уповноважені ними особи, без оформлення багажних документів (п. 27 ст. 1); «переміщення товарів через митний кордон України у супроводжуваному багажі» як переміщення через митний кордон України товарів, що належать громадянам, у багажних відділеннях ТЗ, якими прямують ці громадяни

або уповноважені ними особи, з оформленням багажних документів (п. 28 ст. 1) [60].

Отже, нормами МК України 2002 р., законодавець закріплює дефініцію «переміщення» товарів, які фізичні особи можуть перемістити через митний кордон, використовуючи її у взаємозв'язку зі способом переміщення такого товару. Крім того, у Законі України від 13 вересня 2001 р. № 2681-III (втратив чинність) до категорії «предметів» було віднесено наступні складові: особисті речі, товари, транспортні засоби та окремі номерні вузли до них, що переміщуються громадянами через митний кордон України (ст. 1) [68].

У травні 2002 р. Україна приєдналась до Міжнародної конвенції про Гармонізовану систему опису та кодування товарів, яка є міжнародною номенклатурою товарів, розроблена Всесвітньою митною організацією [69]. На виконання положень МК України 2002 р. було прийнято низку підзаконних нормативно-правових актів. Так, 17 листопада 2005 р. Наказом Держмитслужби України № 1118 визначено правила, що поширюються на ТЗ, що переміщуються через митний кордон України громадянами, які не є суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності, для вільного обігу (у тому числі з метою розкомплектування на запасні частини) на митну територію України (за її межі) або з метою транзиту, а також тимчасово вивозяться за межі митної території України [70].

Крім того, наказом Державної митної служби України від 04 січня 2005 р. №1 було затверджено Порядок [71], де зазначається, що МД-1 застосовується під час здійснення таких операцій: (1) прийняття на зберігання митним органом товарів відповідно до законодавства; (2) справляння митним органом з фізичних осіб та підприємств платежів, якщо законодавством не передбачено складання вантажної митної декларації на переміщувані через митний кордон товари; (3) справляння митним органом з фізичних осіб грошової застави у певних випадках [71].

Також наголосимо, що 12 січня 2006 р. наказом Держмитслужби України № 5 був затверджений Порядок [72], який регламентував умови оподаткування товарів, що переміщуються громадянами через митний кордон України в супроводжуваному або несупроводжуваному багажі. Норми даного Порядку також застосовуються при ввезенні громадянами товарів з метою їх подальшого вільного використання, при тимчасовому ввозі товарів і ТЗ, при митному оформленні товарів, що переміщуються через митний кордон України у вантажних, МЕВ і МПВ. Із 2007 р. Держмитслужба України активно долучається до розробки системи електронного урядування і у 2008 р. було схвалено Концепцію створення багатофункціональної комплексної системи «Електронна митниця» від 17 вересня 2008 р. [73].

13 березня 2012 р. було прийнято чинний МК України. З цієї дати фактично розпочинається наступний період генезису порядку переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України. Зазначимо, що чинний МК України наводить юридичну конструкцію «ввезення товарів, ТЗ на митну територію України, вивезення товарів, ТЗ за межі митної території України». Законодавець цей термін визначає як сукупність дій, пов'язаних із переміщенням товарів, ТЗ через митний кордон України у будь-який спосіб у відповідному напрямку (п. 4 ч. 1 ст. 4 МК України) [45]. Отже, МК України 2012 р. як складові переміщення через кордон товарів включає такі категорії як «ввезення», «вивезення».

Наприклад, нормами Закону України «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей» [66] передбачено правові та організаційні основи переміщення культурних цінностей фізичними особами через митний кордон. Цей Закон наводить терміни «вивезення культурних цінностей», «ввезення культурних цінностей», «транзит культурних цінностей через територію України» тощо. У першому випадку законодавець проголошує цей термін як фактичне переміщення юридичними чи фізичними особами з будь-якою метою через митний кордон України культурних цінностей з території України без зобов'язання їх зворотного

ввезення в Україну (ст. 1). Поняття «ввезення культурних цінностей» - це фактичне переміщення юридичними чи фізичними особами з будь-якою метою через митний кордон України культурних цінностей з території іноземної держави в Україну без зобов'язання їх зворотного вивезення з України [66].

На виконання вимог МК України 2012 р. було затверджено Постанову КМ України від 21 травня 2012 р. № 431, яка врегулювала форму митної декларації для письмового декларування товарів, що переміщуються через митний кордон України громадянами для особистих, сімейних та інших потреб, не пов'язаних з провадженням підприємницької діяльності [74], та Наказ Міністерства фінансів України 22 травня 2012 р. №581 щодо Порядку справляння митних платежів при ввезенні на митну територію України товарів громадянами [75].

У правовому регулюванні переміщення товарів фізичними особами через митний кордон відіграють окреме значення положення Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) [76], Кодексу адміністративного судочинства України, Цивільного кодексу України [77], Господарського кодексу України. До міжнародних актів, що регулюють переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України слід віднести: Міжнародну конвенцію про спрощення і гармонізацію митних процедур (Кіотська конвенція), яка є вектором у побудові механізму митного регулювання й уніфікації митного законодавства країн, що прагнуть до розвитку міжнародної торгівлі [78], Міжнародну Конвенцію про взаємну адміністративну допомогу у відверненні, розслідуванні та припиненні порушень митного законодавства [79], Міжнародну конвенцію про Гармонізовану систему опису та кодування товарів від 14.06.1983 р., Стамбульську конвенцію 1990 р., Угоду про спрощення процедур торгівлі 2015 р. та ін.

У 2014 р. підписано Угоду про асоціацію між Україною та ЄС, у якій основними вимогами до митного законодавства є те, що воно має бути стабільним та всеохоплюючим; положення і процедури мають бути пропорційними, прозорими, передбачуваними, недискримінаційними, об'єктивними й мають

застосовуватися уніфіковано та ефективно (згідно з положеннями ч. 1 ст. 76 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС) [1]. Вищенаведене поширюється також і на переміщення товарів фізичними особами через митний кордон.

Окреме значення для переміщення фізичними особами валютних цінностей через митний кордон мають положення Закону України «Про валюту і валютні операції», який був прийнятий 21 червня 2018 р. та визначає правові засади здійснення валютних операцій, валютного регулювання та валютного нагляду, права та обов'язки суб'єктів валютних операцій і уповноважених установ, встановлює відповідальність за порушення ними валютного законодавства [80], зокрема, щодо фізичних осіб. Крім того, постанова КМ України від 27 лютого 2019 р. № 203 «Деякі питання транскордонного переміщення фізичними особами валютних цінностей» визначає форму бланка декларації транскордонного переміщення фізичними особами валютних цінностей. Бланки таких декларації можуть виготовлятися фізичними особами, шляхом роздрукування із застосуванням засобів комп'ютерної техніки або їх копіювання за формою, затвердженою цією постановою [81].

При переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон слід також зосередити увагу на Постанові КМ України від 29 січня 2020 р. № 85, якою врегульовано питання ведення закордонними дипломатичними установами України обліку громадян України, які постійно проживають або тимчасово перебувають за межами України [82]. У 2019 р. постановою КМ України № 227 [83] затверджено положення Держмитслужби України. Крім того, 30 жовтня 2022 р. Україна приєдналась до Конвенції про процедуру спільного транзиту [84], а також до Конвенції про спрощення формальностей у торгівлі товарами [85]. Зокрема, Конвенцією про процедуру спільного транзиту запроваджено єдині правила декларування та контролю за транзитними переміщеннями товарів із використанням спільного ІТ-продукту (NCTS) [84], однак Конвенція використовується тільки для юридичних осіб.

У лютому 2023 р. Наказом Міністерства фінансів України за № 62 [86] було затверджено форму рішення про визначення вартості товарів, що переміщуються (пересилаються) громадянами через митний кордон України, для цілей нарахування митних платежів та визначено, що до початку впровадження відповідного програмного забезпечення використовується паперова форма, затверджена цим наказом. Це рішення реєструється в електронному журналі, форму якого визначає Держмитслужба України, та роздруковується у двох примірниках, один з яких вручається декларанту, інший - зберігається у митному органі. У цьому ж році було затверджено Порядок та умови, що регламентують порядок дій посадових осіб митних органів, операторів поштового зв'язку, експрес-перевізників, декларантів або уповноважених ними осіб під час переміщення депеш, вантажів експрес-перевізника, здійснення митного контролю та митного оформлення товарів, що переміщуються (пересилаються) через митний кордон України в МПВ та МЄВ [87].

Отже, підсумовуючи вищенаведене, можемо стверджувати, що сучасну нормативну базу правового регулювання переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України становлять:

(1) Конституція України;

(2) МК України, Податковий кодекс України, КУпАП, Кодекс адміністративного судочинства України, закони України «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей», «Про валюту і валютні операції», «Про порядок виїзду з України й в'їзду в Україну громадян України» та ін.;

(3) Укази Президента України та (4) постанови Кабінету Міністрів України (щодо обліку громадян України, які проживають за межами України; щодо питання транскордонного переміщення фізичними особами валютних цінностей; щодо Правил перетинання державного кордону громадянами України);

(5) накази Держмитслужби України (Порядок застосування уніфікованої митної квитанції МД-1; Правила митного контролю та митного оформлення транспортних засобів, що переміщуються громадянами через митний кордон

України); накази Мінфіну України (Порядок справляння митних платежів при ввезенні на митну територію України товарів громадянами), інших державних органів та інші підзаконні нормативно-правові акти;

(б) міжнародні нормативно-правові документи: Кіотська конвенція, Конвенція про взаємну адміністративну допомогу у відверненні, розслідуванні та припиненні порушень митного законодавства та ін.

1.4 Принципи переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України

Принципи переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України в сучасних умовах розвитку митного права досліджено недостатньо, нез'ясованими залишились не тільки їх зміст, а й види принципів переміщення досліджуваних товарів, їх ознаки. Нерозкритими залишаються структурна та видова характеристика принципів переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України. Аналізуючи чинний МК України відносно «принципів переміщення товарів фізичними особами через митний кордон», звернемо увагу, що ця категорія не закріплена, однак активно використовується у наукових працях, що стало причиною вибору даного підрозділу роботи.

Принципи права покликані забезпечувати органічний взаємозв'язок правової системи, системи й структури права, норм права і правових відносин, єдність норм, інститутів і галузей права [88, с. 29]. У словниках у загальному розумінні дефініція «принцип» трактується в контексті основного, початкового положення, теорії, вчення тощо. Фактично категорія «принцип» – це керівна ідея, основне правило діяльності. Або термін «принцип» – це внутрішнє переконання, погляд, що визначає норму поведінки [89, с. 409]. У філософії принцип визначається як: вимога розгортання самого знання у систему, де всі теоретичні положення логічно пов'язані між собою і впливають певним чином один з одного. В іншому випадку,

як будь-яка теоретична система, знання ґрунтується на принципах, пов'язаних між собою.... [90, с. 519]. В енциклопедичних джерелах юридичного профілю категорія «принципи» визначається як: основні засади, вихідні ідеї, що характеризуються універсальністю, а також загальною значущістю ...[91, с. 110-111]. Отже, дефініцію «принципи» варто розуміти як базові внутрішні переконання людини. Вони включають практичні, моральні й теоретичні основні засади, якими людина керується в різних сферах діяльності. У митному праві – це базова теоретична система знань, вихідні ідеї діяльності посадових осіб митних органів.

Зазначене підтверджується тим, що принципи права, які мають загальний характер конкретизуються в принципах кожної галузі права і законодавства, зокрема й митного права. У більшості наукових підходів принцип визначається як ... вихідні засади, за допомогою яких здійснюється вираження сутності права ..., [92, с. 197]; принципи відрізняються універсальністю, імперативністю вищого класу та суспільною значущістю [88, с. 27], з чим слід погодитись.

Єдиного переліку принципів митного регулювання в наукових працях не існує. Так, одні вчені серед переліку принципів митного регулювання, вказують на загальні та спеціальні принципи. Серед них виокремлюють – збалансованість інтересів держави, фізичних і юридичних осіб та визначають його як принцип справедливості; додержання митними органами (посадовими особами) прав юридичних і фізичних осіб та відповідальність їх за незаконні рішення та дії; верховенства права й гласності, законності тощо [93, с. 529]. Інші дослідники до загальних принципів митного регулювання пропонують віднести: пріоритет прав людини і громадянина; рівне право фізичних та юридичних осіб на ввезення в Україну та вивезення з її території товарів та інших речей ... [94, с. 68].

Стосовно визначення терміну принципи переміщення товарів та транспортних засобів через митний кордон, то більшість науковців розуміють їх зміст як вихідні, визначні ідеї, загальні положення [95, с. 383]; [31, с. 51]. Підсумовуючи, принципи переміщення товарів фізичними особами через митний

кордон України – це вихідні, визначальні ідеї, положення, сукупність норм та правил, які складають організаційно-правову основу для ввезення фізичними особами товарів в Україну чи вивезення товарів фізичними особами з України, а також транзиту товарів фізичними особами через митну територію України [96, с. 45].

Зокрема, нагадаємо, що розділ XII МК України встановлює особливості пропуску та оподаткування товарів, що переміщуються (пересилаються) через митний кордон України громадянами [45] та регламентує тільки вищенаведені особливості щодо особистих, сімейних та інших потреб, не пов'язаних зі здійсненням підприємницької діяльності. МК України у гл. 28 «Переміщення товарів через митний кордон України» передбачені особливості щодо попереднього повідомлення митних органів про намір ввезти товари на митну територію України (ст. 194 МК України); пункти пропуску через державний кордон України, в яких товари переміщуються через митний кордон (ст. 195-2 МК України); подання документів та відомостей митним органам у пунктах пропуску через державний кордон України (ст. 198 МК України); доставка товарів та документів у місце, визначене митним органом (ст. 200 МК України) [45] та ін. Вказані положення регламентують переміщення товарів через митний кордон України як фізичними, так і юридичними особами.

Однак, деякі норми щодо загальної декларації прибуття для ввезення товарів на митну територію в частині її заповнення (ст. 195-1 МК України) не застосовуються для фізичних осіб, що переміщують через митний кордон окремі види товарів. Так, загальна декларація прибуття (1) не подається у разі ввезення товарів, що переміщуються громадянами для особистих, сімейних та інших потреб, не пов'язаних із провадженням підприємницької діяльності, у ручній поклажі або в супроводжуваному багажі; (2) ТЗ особистого користування (ч. 2 ст. 195-1 МК України) [45].

В наукових працях немає єдиного переліку принципів переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України. Кожен науковець їх перелік визначає залежно від предмета свого дослідження. У підручнику з митного права наведено такі принципи переміщення товарів і ТЗ через митний кордон: свобода переміщення товарів і (або) ТЗ й контрольованість переміщення; митне оформлення товарів і (або) ТЗ; обов'язковість декларування певних товарів і (або) ТЗ; здійснення переміщення в чітко визначених місцях; право вільного обрання та зміни митного режиму [97, с. 104–107]. Наприклад, подібну позицію має Я.П. Павлович-Сенета [98, с. 75, 76], а також І. М. Резнік [29, с. 7]. Так, приміром, О.С. Ангеловська пропонує власну систему принципів переміщення культурних цінностей через митний кордон України, серед яких виокремлює: законності та слідування публічним інтересам держави; спрощення адміністративних формальностей; охорони культурних цінностей; обов'язковості митного декларування та ін. [28, с. 179]. На основі вищенаведених принципів буде сформовано перелік основних принципів переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України.

Зокрема, чинний МК України 2012 р. закріплює принципи здійснення митної справи, а саме: (1) виключної юрисдикції України на її митній території; (2) виключних повноважень митних органів; (3) законності та презумпції невинуватості; (4) єдиного порядку переміщення товарів, транспортних засобів через митний кордон; (5) спрощення законної торгівлі; (6) визнання рівності та правомірності інтересів усіх суб'єктів господарювання; (7) додержання прав та охоронюваних законом інтересів осіб; (8) заохочення доброчесності; (9) гласності та прозорості; (10) відповідальності всіх учасників відносин, що регулюються МК України (ст. 8 МК України) [45]. Вважаємо, що більшість із вищенаведених принципів охоплюють й принципи переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України, однак є й інші принципи, які виходять з інших митно-правових норм. Наприклад, норми щодо ввезення культурних цінностей

громадянами передбачено Законом України «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей» [66].

До принципів переміщення товарів фізичними особами через митний кордон доцільно віднести: принцип законності та презумпції невинуватості; принцип гласності та прозорості; принцип переміщення товарів фізичними особами через митний кордон у пунктах пропуску через державний кордон України; принцип свободи переміщення товарів фізичними особами через митний кордон; обов'язковості митного контролю товарів, які фізичні особи переміщують через митний кордон; принцип митного оформлення товарів, які фізичні особи переміщують через митний кордон; право вільного обрання та зміни митного режиму при переміщенні окремих товарів фізичними особами через митний кордон; принцип спрощення митних формальностей, пов'язаних із переміщенням окремих товарів фізичними особами через митний кордон; принцип встановлення заборон та обмежень на ввезення чи вивезення окремих товарів фізичними особами через митний кордон України; принцип обов'язковості письмового декларування окремих товарів фізичними особами при їх переміщенні через митний кордон; принцип дотримання підстав та умов звільнення від оподаткування окремих товарів фізичними особами при їх переміщенні через митний кордон; принцип відповідальності фізичних осіб, які переміщують товари через митний кордон при порушенні митних правил.

Розкриємо зміст деяких із вищезазначених принципів.

Принцип законності переміщення товарів фізичними особами через митний кордон – це дотримання законодавства як митними органами, так і фізичними особами як учасниками такого переміщення. Законність є конституційним принципом [2], що конкретизується і в інших нормативних актах. Відповідно до ст. 24 Основного закону України визначено, що громадянам надано рівні права та свободи, а самі вони є рівними перед нормами закону. Привілеї за расовими,

політичними, релігійними, статевими, етнічними, соціальними, майновими, мовними й іншими ознаками є неприпустимими [2].

Стосовно принципу свободи (вільного) переміщення товарів фізичними особами через митний кордон. Так, громадяни за умови дотримання МК України можуть переміщувати через митний кордон України будь-які товари, крім тих, які заборонено до ввезення в Україну (у тому числі з метою транзиту) та вивезення з країни (ч.1 ст. 365 МК України) [45]. Для фізичних осіб, які переміщують товар через митний кордон, згідно з нормами МК України обмеження встановлюються лише відносно деяких видів товарів. Відповідно до ст. 196 МК України не можуть бути пропущені через митний кордон України: 1) товари, переміщення яких через митний кордон України заборонено законом чи міжнародним договором; 2) товари (крім товарів для власного споживання, що ввозяться фізичними особами в обсязі та порядку, встановлених ст. ст. 376 і 378 МК України), на пропуск яких відповідно до закону потрібні документи державних органів; 3) товари, що переміщуються через митний кордон України з порушенням вимог МК України та інших законів України [45]. Приміром, не підлягають переміщенню на митну територію України в несупроводжуваному багажі громадян продукти харчування без упаковки виробника (ч. 4. ст. 378 МК України) [45].

Принцип здійснення переміщення товарів фізичними особами через митний кордон в чітко визначених місцях, а саме: у пунктах пропуску через державний кордон України. Перелік пунктів пропуску через державний кордон України при переміщенні товарів фізичними особами через митний кодон України визначається КМ України відповідно до міжнародних договорів України, укладених в установленому законом порядку (ч. 1 ст. 195 МК України). Переміщення окремих видів товарів через митний кордон України може здійснюватися у спеціально визначених пунктах пропуску через державний кордон України. Переліки таких товарів та пунктів пропуску затверджуються КМ України (ч. 2. ст. 195 МК України) [45]. Однак фізичні особи мають вищенаведені обмеження тільки для окремих

категорій товарів, які вони переміщують через митний кордон, наприклад, при ввезенні громадянами транспортних засобів для особистого користування.

Надалі розглянемо наступний принцип - контрольованість переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України. Зокрема, митному контролю підлягають усі товари, які переміщуються через митний кордон України (ст. 318 МК України). Зауважимо, що митний контроль - сукупність заходів, що здійснюються з метою забезпечення додержання норм МК України, законів та інших нормативно-правових актів з питань митної справи, міжнародних договорів України (п. 24 ч. 1 ст. 4 МК України) [45]. Вищезазначене охоплює й товари, які фізичні особи переміщують через митний кордон. Приміром, спрощений митний контроль застосовується у спеціально обладнаних міжнародних аеропортах із застосуванням двоканальної системи «зеленого» та «червоного» коридорів [95, с. 385].

Принцип митного оформлення товарів, які переміщуються фізичними особами через митний кордон України. Так, згідно зі ст. 246 МК України митне оформлення товарів здійснюється із метою забезпечення дотримання встановленого законодавством України порядку переміщення їх через митний кордон. Митне оформлення – це виконання митних формальностей, необхідних для випуску товарів, ТЗ комерційного призначення (п. 23 ч. 1 ст. 4 МК України) [45].

Наприклад, відповідно до ч. 7 ст. 365 МК України, митне оформлення товарів, ввезених на митну територію України громадянами, за товарними позиціями 8701-8707, 8711, 8716 згідно з УКТ ЗЕД, що підлягають державній реєстрації, здійснюється у будь-якому митному органі на всій митній території України з пред'явленням їх цьому органу. При митному оформленні таких товарів подання попередньої митної декларації, доставка та пред'явлення цих товарів митному органу, яким оформлена така попередня митна декларація, є обов'язковими. При митному оформленні таких товарів у пункті пропуску через державний кордон України попередня митна декларація не подається [45].

Принцип вільного обрання та зміни митного режиму при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон. Відповідно до ст. 71 МК України декларант має право обрати митний режим, у який він бажає помістити товари, з дотриманням умов такого режиму та в порядку, що визначені МК України. Поміщення товарів у митний режим здійснюється шляхом їх декларування та виконання митних формальностей, передбачених цим Кодексом (ч. 1 ст. 71 МК України). МК України встановлює 14 видів митних режимів (ч. 1 ст. 70 МК України)[45]. Нагадаємо, що у більшості випадків фізичні особи не можуть переміщувати товари згідно з митним режимом (окрім окремих випадків), вони керуються принципом вільного переміщення товарів, який ми досліджували вище.

Надалі розкриємо принцип обов'язковості декларування певних товарів, які фізичні особи переміщують через митний кордон України. Відповідно до ст. 257 МК України декларування здійснюється шляхом заявлення за встановленою формою (письмовою, усною, шляхом вчинення дій) точних відомостей про товари, мету їх переміщення через митний кордон України, а також відомостей, необхідних для здійснення їх митного контролю та митного оформлення [45]. Наприклад, відповідно до ч. 1 ст. 375 МК України домашні тварини, що ввозяться громадянами на митну територію України, підлягають письмовому декларуванню та застосуванню до них заходів контролю, визначених законом [45].

В іншому прикладі, якщо фізична особа, яка ввозить товари, в'їжджає до України понад один раз протягом однієї доби та переміщує товари в обсягах, які не перевищують обмежень, встановлених ч. 1 ст. 374 МК України, такі товари мають декларуватися письмово у порядку, встановленому для громадян, з поданням відповідних документів. В цьому випадку вони оподатковуються ввізним митом за ставкою 10%, а також ПДВ за ставкою, що встановлена ПК України.

Додатково, при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон України слід виділити окремо групу товарів - «особисті речі». Відповідно до п. 36 ч. 1 ст. 4 МК України, особисті речі – це товари, нові й такі, які були у

вжитку, призначені задля забезпечення повсякденних потреб фізичної особи, що відповідають меті її перебування відповідно в Україні чи за кордоном та переміщуються через митний кордон України в ручній поклажі, супроводжуваному й несупроводжуваному багажі та не призначені для підприємницької діяльності, відчуження чи передачі іншим особам [45]. Відповідно до ст. 369 МК України, особисті речі, що переміщуються (пересилаються) громадянами через митний кордон України у ручній поклажі, супроводжуваному та несупроводжуваному багажі, підлягають декларуванню шляхом учинення дій, усно або за бажанням власника чи на вимогу митних органів письмово, не оподатковуються митними платежами та звільняються від проведення заходів офіційного контролю. У ст. 370 МК України визначено «Перелік товарів, що можуть бути віднесені до особистих речей громадян» [45].

Щодо принципу відповідальності фізичних осіб, які переміщують товари через митний кордон при порушенні митних правил. Так, приписами ст. 471 МК України «Недекларування товарів, що переміщуються через митний кордон України громадянами» передбачена відповідальність за вищенаведені дії. Порушення порядку проходження митного контролю в зонах спрощеного митного контролю передбачено ст. 471 МК України. Не виключаємо існування й інших принципів переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України.

Висновки до 1 розділу

Методологія дослідження інституту переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України – це комплекс підходів, принципів і методів наукового пізнання, що охоплюють можливість усебічного вивчення особливостей переміщення товарів фізичними особами через митний кордон як комплексного інституту митного права.

Методологія дослідження інституту переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України включає такі основні групи методів: (1) загальнонаукові (діалектики та метафізики, аналіз, синтез, дедукція та індукція та ін.); (2) приватно-наукові (системний та структурно-функціональний; формально-догматичний; методи герменевтики; (3) спеціальні (юридичного моделювання; статистики; соціологічно-правовий; історико-правовий).

При методології дослідження інституту переміщення товарів фізичними особами через митний кордон потрібно враховувати специфіку основ методології окремих галузей права таких як адміністративне, фінансове, кримінальне, податкове, цивільне, господарське та міжнародне.

Комплексних досліджень такої категорії товарів як для особистих, сімейних та інших потреб, не пов'язаних із провадженням підприємницької діяльності, які переміщуються фізичними особами через митний кордон в сучасних умовах не проводилось. Вивчення специфіки переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України є окремим предметом правового регулювання, через те, що виконувані при цьому митні процедури відрізняються від проходження таких процедур юридичними особами (господарюючими суб'єктами) згідно з вимогами ст. 364 МК України.

Переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України – це сукупність дій фізичними особами з однієї сторони та заходів митними органами, їх посадовими особами, а також іншими особами з другої сторони щодо ввезення на митну територію, вивезення з митної території України або транзиту через митну територію України товарів фізичними особами, які здійснюються визначеними в законодавстві засобами та способами, і спрямовані на дотримання передбачених законодавством підстав, умов й процедур такого переміщення.

Встановлено два періоди генезису порядку переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України: перший – радянський період 1917 р. – 1990 р.; другий – сучасний (який поділено на три етапи: перший із 1991 р. –

2003 р.), другий із 2004 р. – до 12 березня 2012 р. й третій – із 13 березня 2012 р. по теперішній час), який пов'язаний з прийняттям чинного МК України й приведенням митного законодавства у досліджуваній сфері у відповідність до норм, принципів та стандартів ЄС.

Принципи переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України» - це вихідні, визначальні ідеї, положення, сукупність норм та правил, які складають організаційно-правову основу для ввезення фізичними особами товарів в Україну чи вивезення товарів фізичними особами з України, а також транзиту та пересилання.

До принципів переміщення товарів фізичними особами через митний кордон доцільно віднести: законності та презумпції невинуватості; гласності та прозорості; принцип здійснення переміщення товарів фізичними особами через митний кордон в чітко визначених місцях; принцип свободи переміщення товарів фізичними особами через митний кордон; обов'язковість митного контролю товарів, які фізичні особи переміщують через митний кордон; принцип митного оформлення товарів, які фізичні особи переміщують через митний кордон; принцип спрощення митних формальностей, пов'язаних із переміщенням окремих товарів фізичними особами через митний кордон; принцип відповідальності фізичних осіб, які переміщують товари через митний кордон при порушенні митних правил та ін.

Сучасна нормативно-правова база переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України складається з сукупності загальних і спеціальних нормативно-правових актів. За рівнем юридичної сили, що передбачені як на законодавчому, так і на підзаконному рівнях, виділено саме: Конституцію України, закони України, Укази Президента України; акти Кабінету Міністрів України; накази Державної митної служби України, Міністерства фінансів України та накази інших центральних органів влади; міжнародні документи (конвенції, договори, угоди), ратифіковані Верховною Радою України. Нормативно-правові акти у цій сфері за характером правових приписів можуть бути як митні, так і комплексні.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПЕРЕМІЩЕННЯ ТОВАРІВ ФІЗИЧНИМИ ОСОБАМИ ЧЕРЕЗ МИТНИЙ КОРДОН УКРАЇНИ

2.1 Підстави та способи переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України

Підстави переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України визначено такими основними нормативно-правовими актами як: Конституція України, МК України, ПК України, Законами України «Про зовнішньоекономічну діяльність», «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей», «Про валюту і валютні операції», «Про порядок виїзду з України й в'їзду в Україну громадян України» та ін. Потрібно зазначити, що чинне законодавство не містить визначення правової конструкції «підстави переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України». У наукових працях щодо культурних цінностей при їх переміщенні передбачено юридичну конструкцію «підстави переміщення культурних цінностей через митний кордон» [28, с. 10]. Як уже відомо, МК України визначає категорію «ввезення товарів, транспортних засобів на митну територію України, вивезення товарів, транспортних засобів за межі митної території України» як сукупність дій, пов'язаних із переміщенням товарів, ТЗ через митний кордон України у будь-який спосіб у відповідному напрямку (п. 4 ч. 1 ст. 4 МК України). Глумачний словник української мови надає визначення терміну «підстава», який означає: те головне, на чому базується, ґрунтується що-небудь [99], тобто підставами переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України можна розуміти як законодавчо визначені умови, які надають фізичним особам право на переміщення (пересилання) через митний кордон України товарів, а саме на їх ввезення, вивезення та транзит.

Порядок переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України доцільно розглядати залежно від напрямку (виду) переміщення, оскільки їм притаманні відповідні особливості, зумовлені окремими підставами та порядком дій, а також різновидами товарів. Нагадаємо, що згідно із ч. 1 ст. 365 МК України фізичні особи за умови дотримання вимог МК України та інших актів законодавства України можуть переміщувати через митний кордон України будь-які товари, крім тих, що заборонені до ввезення в Україну... [45]. Відповідно до положень ст. 195 МК України, переміщення товарів через митний кордон країни здійснюється у пунктах пропуску через державний кордон країни, перелік яких визначається КМ України ...(ч. 2 ст. 195 МК України) [45].

Аналіз законодавчих джерел свідчить, що фізичні особи мають право на переміщення (пересилання) через митний кордон України товарів, зокрема таких як: (1) особисті речі громадян; (2) харчові продукти; (3) валютні цінності; (4) культурні цінності; (5) транспортні засоби для особистого користування та ін. Для їх переміщення потрібно дотримуватись певних нормативно визначених підстав, умов, порядку, засобів та способів переміщення.

Так, приписами ст. 186 МК України також визначені засоби та способи переміщення товарів. Товари, що переміщуються фізичними особами через митний кордон України, залежно від наявності перевізника, відправника, одержувача, а також договору на перевезення, переміщуються у такі способи як: вантажні відправлення, супроводжуваний багаж, несупроводжуваний багаж, ручна поклажа, МПВ, МЕВ. Засоби переміщення передбачені ч. 1 ст.186 МК України [45]. За засобами переміщення: авіаційним, водним, автомобільним й залізничним транспортом.

Окремі відмінності та додаткові вимоги порядку переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України можуть різнитись залежно від виду товару та їх митного статусу. В митному праві не визначено також правових ознак товару, який фізична особа має право переміщувати через митний кордон, їх

класифікацію у митних цілях. Так, МК України відносить до товару нерухомі речі (крім ТЗ комерційного призначення), валютні цінності, культурні цінності, а також електроенергію, що переміщується лініями електропередачі» (п. 57 ст. 4 МК України) [45].

Щодо ознак товару із позицій митного права. На думку Г. Пугачевського, основною категорією товару, предмета чи речі є їх властивість. Властивості – це ознаки, які притаманні матеріальним об’єктам і обумовлюють їхні відмінності або спільність з іншими предметами та проявляються при відношенні один до одного. Таке відношення може відбуватися в процесі виготовлення речей, їх використання або вжитку. Прикладами властивостей предмета можуть слугувати його об’ємна форма, хімічний склад, фізична будова, конструкція, твердість, м’якість, колір тощо. Всі ці властивості є його об’єктивними ознаками. Іншими словами, все те, що надає визначеність предмета, вказує на його відмінність або схожість з іншими, становить його властивість [100, с. 6].

Так, О. Т. Зима вважає, що товар у митному контексті – це об’єктивно рухома, відносно стабільна матеріальна річ, яка має ціну. До ознак товару на думку автора слід віднести: (1) матеріальність; (2) об’єктивна рухомість; (3) ціна; (4) стабільність. Окрім базових ознак будь-якому товару притаманні певні характеристики, які мають істотне значення під час його переміщення через митний кордон. Ознаки є спільними для всіх товарів, крім винятків прямо передбачених законом. Характеристики ж у кожного товару власні, що і дозволяє ідентифікувати товар, відрізнити його від інших товарів. Таких характеристик товару, що може бути переміщений як фізичними особами, так і юридичними особами у загальному підході є чотири, а саме: митна вартість; код УКТ ЗЕД; країна походження; свобода переміщення [101, с. 15]. Подібну позицію щодо основних характеристик товару у митних цілях мають такі вчені як В.М. Гаращук, О.О. Дмитрик, С.А Федчишин [102, с. 206].

Зокрема, митна вартість товарів, які переміщуються через митний кордон України, - це вартість товарів, що використовується для митних цілей, яка базується на ціні, що фактично сплачена або підлягає сплаті за ці товари (ч. 1 ст. 49 МК України). Так, для цілей оподаткування товарів, що переміщуються (пересилаються) фізичними особами через митний кордон України, застосовується фактурна вартість цих товарів, зазначена в касових або товарних чеках, ярликах, банківських виписках, електронних повідомленнях з інтернет-магазинів, інших документах, які містять відомості про вартість таких товарів. У разі переміщення (пересилання) товарів у МПВ для цілей оподаткування додатково може застосовуватися фактурна вартість цих товарів, зазначена у товаросупровідних документах (ч. 1 ст. 368 МК України) [45]. Отже, однією з характеристик товару, який переміщується (пересилається) фізичною особою через митний кордон України є митна вартість.

Стосовно наступного елемента складової характеристики товару, який переміщується (пересилається) фізичною особою через митний кордон України, ми віднесли такий критерій як «свобода переміщення». За цією ознакою щодо предмета дослідження варто виокремити наступні групи: (1) дозволені товари до переміщення фізичною особою через митний кордон; (2) обмежені товари у переміщенні фізичною особою через митний кордон; (3) заборонені до переміщення через митний кордон [101, с. 15].

Нагадаємо, що згідно з положеннями МК України визначено, що не може бути здійснений пропуск через митний кордон країни (ч. 1 ст. 196): 1) товарів, переміщення яких через митний кордон заборонено законами або міжнародними договорами України; 2) товарів (крім товарів, що призначені для власного споживання, які ввозяться громадянами в обсязі та в порядку, що регламентовані ст. 376 та ст. 378 МК України), на пропуск яких відповідно до законодавства необхідні документи державних органів, – у разі відсутності таких документів; 3) товарів, що переміщуються через митний кордон країни з порушенням вимог МК

України та інших законодавчих актів України. Перевізник має обов'язок здійснити зворотне вивезення товарів, ввезення та транзит яких на митну територію країни заборонений (ч. 2 ст. 196 МК України) [45].

На думку І.М. Резнік, товару (у загальному розумінні), як основному об'єкту переміщення через митний кордон, притаманні окремі специфічні ознаки [29, с. 16]. Однак, автор здійснював характеристику товару не виділяючи його відношення до суб'єктів митних відносин як фізичних чи юридичних осіб. Окремі виділені ознаки товару можуть бути віднесені під час переміщення його тільки фізичною особою через митний кордон. Отже, враховуючи зазначене [29, с. 16], до ознак товару при переміщенні його фізичною особою через митний кордон України з позицій митного права слід віднести: (1) матеріальність; (2) незмінність та рухомість; (3) конкретна ціна та митна вартість; (4) є власністю фізичної особи; (5) має конкретний код УКТ ЗЕД (окремі товари); (6) включає три групи товарів (дозволені, заборонені та обмежені для транскордонного переміщення фізичними особами). Країна походження як ознака товару при переміщенні його, зокрема (особистих речей), фізичною особою через митний кордон України для особистих, сімейних та інших потреб, не пов'язаних із провадженням підприємницької діяльності у більшості випадків не застосовується.

Стосовно класифікації товарів, які фізичні особи можуть переміщувати через митний кордон України, яка не передбачена у наукових працях. Так, С.В. Князев при дослідженні поняття «товару» та «майна» вказує на необхідність класифікації майна, розпорядження яким віднесене до компетенції митних органів. Зокрема, автор веде мову про такі види товарів (майна) як: (1) товари на складах тимчасового зберігання; (2) товари, транспортні засоби на складах митних органів; вилучені проби та зразки; (3) товари, вилучені митницями. З погляду автора, товари (майно) в митному контексті доцільно класифікувати за критеріями, а саме за: походженням, критеріями виготовлення чи митним статусом; оригінальністю та дотриманням права інтелектуальної власності; товари, що підозрюються у

порушенні прав інтелектуальної власності; за шляхами (способами) переміщення товару через митний кордон тощо. Також до досліджуваної класифікації автор відносить особливості категорії товарів за групами в митних цілях, які вказано в УКТ ЗЕД [103, с. 20]. Виокремлені критерії поділу автор застосовує щодо товару, що переміщується через митний кордон як фізичними, так і юридичними особами. Зокрема, товари, що є об'єктами права інтелектуальної власності стосуються тільки юридичних осіб. Однак деякі критерії такої класифікації можна використати й у даному дослідженні, однак враховуючи ознаки та види товарів, які фізичні особи можуть переміщувати через митний кордон України.

Б.А. Кормич та Н.О. Коваль пропонує виділити групи товарів переміщуваних громадянами, для яких митне законодавство виділяє особливості ввезення та вивезення, а саме: (1) особисті речі громадян; (2) алкогольні напої та тютюнові вироби; (3) харчові продукти; (4) валютні цінності; (5) культурні цінності; (6) транспортні засоби тощо [104, с. 56]. Інший дослідник пропонує для розмежування категорій «особисті речі», «товари» та «товари комерційного призначення», передбачити чіткі критерії в законодавстві. [30, с. 205]. Такими критеріями, на думку науковця, можуть бути: одне найменування товару згідно з УКТ ЗЕД більше одного разу за один місяць, що ввозиться на митну територію держави (має значення у цьому випадку й напрямок переміщення товарів, їх частота), а також подібність товаросупровідних документів, як щодо вартості таких товарів та і їх кількості. На думку автора, важливою умовою «комерційного використання товару» є переміщення його у збільшеній кількості, що ставить під сумнів його використання з метою, не пов'язаною з отриманням прибутку [30, с. 206]. У загальному підході доцільно підтримати вказану позицію.

Так, й у положенні ст. 4 МК України наводяться терміни, які мають безпосереднє відношення до категорії товару. Зокрема: «валютні цінності», «культурні цінності», «іноземні товари», «контейнер», «контрафактні товари», «моторні ТЗ», «несупроводжуваний багаж», «особисті речі», «піратські товари»,

«об'єкти права інтелектуальної власності», «припаси», «ручна поклажа», «супроводжуваний багаж», «товари, що підозрюються у порушенні прав інтелектуальної власності», «транспортні засоби», «ТЗ особистого користування», «українські товари» тощо [45].

Отже, товари, які фізичні особи можуть переміщувати через митний кордон України слід класифікувати за наступними критеріями, а саме: (1) за митним статусом: 1) українські; 2) іноземні; (2) за засобами переміщення: авіаційним, водним, автомобільним й залізничним транспортом, (3) за способами переміщення: 1) несупроводжуваний багаж; 2) ручна поклажа; 3) супроводжуваний багаж; 4) МПВ, 5) МЕВ; (4) за призначенням: 1) особисті речі з переліку передбаченому ст. 370 МК України (як нові, так і уживані); 2) припаси; 3) ТЗ для особистого користування та (4) інші товари (алкогольні напої та тютюнові вироби (ст. 376 МК України); харчові продукти; валютні цінності; культурні цінності; домашні тварини (ч. 1 ст. 375 МК України) тощо); (5) за критерієм «свобода переміщення»: (1) дозволені; (2) обмежені; (3) заборонені товари для переміщення фізичними особами через митний кордон. Тобто, за групами товарів при переміщенні їх фізичними особами через митний кордон України митне законодавство виділяє специфіку їх ввезення та вивезення, а саме: (1) особисті речі громадян; (2) алкогольні напої та тютюнові вироби; (3) харчові продукти; (4) валютні цінності; (5) культурні цінності; (6) лікарські засоби; (7) лікарські наркотичні засоби; (8) домашні тварини; (9) ТЗ особистого користування та ін.

Розглянемо особливості підстав переміщення окремих товарів фізичними особами через митний кордон України. Стосовно умов та порядку переміщення особистих речей фізичними особами через митний кордон. Так, зміст «особисті речі» визначені у МК України. До них відносяться товари як нові, так й такі, які були у вжитку, призначені для забезпечення повсякденних потреб фізичної особи, що відповідають меті її перебування відповідно в Україні чи за кордоном. Ці особисті речі переміщуються фізичною особою через митний кордон України в

ручній поклажі, супроводжуваному й несупроводжуваному багажі. Вони повинні бути не призначені для підприємницької діяльності, відчуження чи передачі іншим особам (п. 36 ч. 1 ст. 4 МК України) [45].

Відповідно до ст. 369 МК України, особисті речі, що переміщуються (пересилаються) громадянами через митний кордон України у ручній поклажі, супроводжуваному та несупроводжуваному багажі, підлягають декларуванню шляхом учинення дій, усно або за бажанням власника чи на вимогу митних органів письмово, не оподатковуються митними платежами та звільняються від проведення заходів офіційного контролю тощо [45]. У ст. 370 МК України визначено «Перелік товарів, що можуть бути віднесені до особистих речей громадян». Отже, особисті речі, які переміщують фізичні особи через митний кордон у певній кількості та з переліку передбаченому ст. 370 МК України, не є об'єктами оподаткування митними платежами, а також до них не застосовуються заходи офіційного контролю.

У подальшому зупинимось на підставах переміщення валютних цінностей фізичними особами через митний кордон України. Підстави переміщення фізичними особами через митний кордон національної валюти України, іноземної валюти, платіжних карток і банківських металів регулюється Конституцією України (ст. 41, ст. 57, ст. 64, ст. 67) [2], законами України, а саме: «Про валюту і валютні операції» [80], «Про зовнішньоекономічну діяльність» [105], МК України, міжнародними договорами, постановами КМ України та НБ України, наказами Держмитслужби України та ін. Зазначимо, що одним із принципів валютного регулювання в Україні є принцип свободи здійснення валютних операцій. Складовими частинами цього принципу є – право фізичних осіб-резидентів придбавати валютні цінності, активи за кордоном, переміщувати їх через митний кордон України, а також недопущення неправомірного та необґрунтованого втручання держави у валютні операції (п. 1 ч. 1 ст. 2) [80].

Окремо треба відмітити «Порядок ввезення, пересилання на митну територію України, вивезення, пересилання з митної території України фізичними особами готівкової валюти і банківських металів», що регламентується Положенням про транскордонне переміщення валютних цінностей, затвердженим постановою Правління НБ України від 02 січня 2019 р. № 3 [106].

Форми митного декларування безпосередньо визначені в МК України (ст. 257 МК України) [45]. Зважаючи на закріплене у законодавстві поняття, можна виокремити декларування фізичними особами валютних цінностей, які переміщуються через митний кордон України: усне, письмове та шляхом вчинення дій. Чинний МК України не містить визначення категорії «переміщення фізичними особами валютних цінностей через митний кордон України». На нашу думку, цю конструкцію, слід розуміти як сукупність дій суб'єктів митних правовідносин, щодо виконання митних правил ввезення в Україну валютних цінностей фізичною особою або їх вивезення з України цією особою, їх транзит [107, с. 62].

Розглянемо категорію «валютні цінності» у митному праві. Відповідно до МК України «валютні цінності» віднесено до товарів (п. 57 ч. 1 ст. 4) [45]. Валютні цінності у МК України включають наступні складові, а саме: (а) валюта України; (б) іноземна валюта; (в) платіжні документи та цінні папери; (г) банківські метали. Зокрема, відповідно до підпункту «а» пункту 1 ч. 1 ст. 4 МК України, валюта України - грошові знаки у вигляді банкнот, казначейських білетів, монет та в інших формах, що перебувають в обігу та є законним платіжним засобом на території України, а також вилучені з обігу або такі, що вилучаються з нього, але підлягають обмінові на грошові знаки, які перебувають в обігу. Водночас іноземна валюта – іноземні грошові знаки у вигляді банкнот, казначейських білетів, монет, що перебувають в обігу та є законним платіжним засобом на території відповідної іноземної держави, а також вилучені з обігу або такі, що вилучаються з нього, але підлягають обмінові на грошові знаки, які перебувають в обігу (пп. «б» п. 1 ч. 1 ст. 4 МК України). Поняття «банківські метали» охоплює золото, срібло, платину,

метали платинової групи, доведені (афіновані) до найвищих проб відповідно до світових стандартів, у зливках і порошках, що мають сертифікат якості, а також монети, вироблені з дорогоцінних металів (пп «г» п. 1 ч. 1 ст. 4 МК України) [45].

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» до категорії валютних коштів – валютних цінностей віднесено: (1) іноземна валюта готівкою; (2) платіжні документи (чеки, векселі, тратти, депозитні сертифікати, акредитиви та інші) в іноземній валюті; (3) цінні папери (акції, облигації, купони до них, бони, векселі та інші) в іноземній валюті, (4) золото та інші дорогоцінні метали у вигляді злиwkів, пластин та монет, а також сертифікати, облигації, варанти та інші цінні папери, номінал яких виражено у золоті, дорогоцінні камені [105]. Додатково зазначимо, що Закон України «Про валюту та валютні операції» [80] не містить нормативного визначення поняття «валютні цінності». До цієї категорії на законодавчому рівні віднесено: національну валюту (гривню), іноземну валюту та банківські метали.

Законодавець деталізує, що іноземна валюта: (а) грошові знаки грошових одиниць іноземних держав у вигляді банкнот, казначейських білетів, монет, що перебувають в обігу та є законним платіжним засобом на території відповідної іноземної держави або групи іноземних держав, а також вилучені або такі, що вилучаються з обігу, але підлягають обміну на грошові знаки, що перебувають в обігу. Також, у Законі передбачено, що іноземна валюта включає: (б) кошти на рахунках у банках та інших фінансових установах, виражені у грошових одиницях іноземних держав і міжнародних розрахункових (клірингових) одиницях (зокрема у спеціальних правах запозичення), що належать до виплати в іноземній валюті; (в) електронні гроші, номіновані у грошових одиницях іноземних держав та (або) банківських металах (ст. 1)[80].

Закон України «Про валюту та валютні операції» [80] до національної валюти (гривні) відносить : (а) грошові знаки грошової одиниці України - гривні у вигляді банкнот, монет, у тому числі обігових, пам'ятних та ювілейних монет, і в інших

формах, що перебувають в обігу та є законним платіжним засобом на території України, а також вилучені або такі, що вилучаються з обігу, але підлягають обміну на грошові знаки, що перебувають в обігу; (б) кошти на рахунках у банках та інших фінансових установах, виражені у гривні; в) електронні гроші, номіновані у гривні; г) цифрові гроші НБ України. (ст. 1) [80].

Наприклад, у наукових джерелах існує так званий дуалістичний підхід, щодо розуміння категорії «валютні цінності»: з одного боку – це грошова одиниця країни (національна валюта), з іншого – грошові одиниці іноземних держав. При цьому, такий поділ валютних цінностей здійснюється за критерієм місцезнаходження емісійного органу та не враховує банківські метали, які є окремою категорією валютних цінностей [108, с. 862]. Стосовно змісту дефініції «валюта» в наукових джерелах, національних та міжнародних документах. В наукових джерелах одні дослідники під валютою (від італ. *valuta* – вартість, цінність) розуміють грошову одиницю, що використовується для виміру величини вартості товарів [109], у довідниках з митного права подібний підхід [110]. Деякі науковці такий термін трактують – як будь-який товар, що здатний виконувати функцію засобу обміну в міжнародних розрахунках. У вузькому розумінні - це наявна частина грошової маси, що переходить з рук у руки у формі грошових банкнот та монет [111].

Варто зазначити, що наведене у МК України поняття «валютні цінності» не містить в собі кошти, що перебувають на рахунках, внесках у банківських та інших фінансових установах на території й за межами України. Фізична особа, яка переміщує через митний кордон України платіжну картку, не зобов'язана письмово її декларувати, оскільки здійснення контролю за обігом валюти, що зберігається на банківському рахунку цієї особи, не належить до державної митної справи. Зазначимо, що компетентні органи повинні публікувати та/або надавати в мережі інтернет інформацію про чинний валютний курс, якщо конвертація валюти є необхідною з однієї з таких причин: (1) оскільки використовувані для визначення митної вартості товарів фактори виражені не у валюті держави-члена, в якій

визначається митна вартість; (2) оскільки вартість євро в національних валютах необхідна для визначення тарифної класифікації товарів і суми ввізного та вивізного мита, включаючи граничні значення вартості в митному тарифі [112].

Фізична особа-нерезидент вивозить за межі України: готівкову валюту і банківські метали в сумі/вартістю, що не перевищує в екв. 10 тисяч євро, без письмового декларування митному органу; готівкову валюту і банківські метали в сумі/вартістю, що дорівнює або перевищує в екв. 10 тисяч євро, тільки за умови її письмового декларування митному органу в повному обсязі [106]. Митна декларація заповнюється фізичною особою, яка досягла 16-річного віку або уповноваженою ним особою. Відомості про валютні цінності, що переміщуються через митний кордон України фізичними особами, які не досягли 16-річного віку та/або є недієздатними особами чи особами, цивільна дієздатність яких обмежена, зазначаються в митних деклараціях осіб, які їх супроводжують [74].

Визначено, що транскордонне переміщення фізичними особами валютних цінностей у сумі, що дорівнює або перевищує еквівалент 10 тисяч євро, підлягає письмовому декларуванню митним органам [106]. Разом із заповненою митною декларацією до митного органу, який здійснює митне оформлення, декларант повинен подати документи, які підтверджують законність походження валютних цінностей. Зокрема, такими документами можуть бути: (1) податкова декларація про майновий стан і доходи та сплату податків; (2) податкові звіти, довідки про нарахування заробітної плати [81], інші документи, які підтверджують отримання законного доходу. Наприклад, заощадження, спадок, продаж власності тощо. Також необхідно наголосити, що валютні цінності не підлягають обов'язковій передачі на склади митних органів, відповідно до ст. 238 МК України [45]. Зокрема, у разі передачі на зберігання митному органу, валютні цінності депонуються в уповноважених банках України.

Отже, транскордонне переміщення валюти – це транспортування валюти з території однієї країни на територію іншої або ж до третьої країни через територію

країни-транзиту. Фізичні особи – резиденти можуть здійснювати переміщення валютних цінностей шляхом їх переміщення за межі України в загальній сумі, що перевищує на день переміщення в екв. 10 тисяч євро, лише на підставі документів, що підтверджують: (1) зняття цією фізичною особою готівки з власних рахунків у банках і квитанції про здійснення валютно-обмінної операції з цією готівкою; (2) придбання цією особою банківських металів у банках та/або НБ України виключно на суму перевищення [113]. Необхідно звернути увагу, що такі документи є чинними протягом 90 днів із дня зняття готівки з власних рахунків у банках. Зауважимо, що фізичним особам дозволяється пересилати в Україну та за її межі готівку в сумі, що не перевищує в екв. 300 євро, у МПВ та МЄВ із оголошеною цінністю [45].

Потрібно вказати на особливості підстав переміщення фізичними особами валютних цінностей через митний кордон України під час введення воєнного стану в Україні. Так, постановою № 18 НБ України «Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану» передбачено, що здійснення операцій «quasi cash» за допомогою гривневих платіжних карток для фізичних осіб тимчасово заборонено. Проте існують певні виключення, зокрема, відсутні обмеження на здійснення переказів з метою оплати витрат за кордоном, пов'язаних зі смертю громадян, лікуванням в медичних закладах, транспортуванням хворих та оплатою навчання на рахунки навчальних закладів за кордоном, які можуть здійснюватися без обмежень [114].

Надалі розглянемо підстави переміщення ТЗ для особистого користування фізичними особами через митний кордон України. Спочатку зазначимо, що в сучасних умовах в наукових працях немає єдиного розуміння таких категорій, які передбачені у законодавстві, а саме «транспортний засіб» [115], «автомобільний транспорт» (ст. 30) [116], «автомобіль», «автомобільний ТЗ» (ст. 1) [117], окрім цього, у доктрині митного права немає єдиного розуміння такої дефініції як «особисте використання ТЗ» та ін. Наприклад, на думку О.О. Германа, термін

«комерційне» використання» – як платне перевезення осіб або промислове чи комерційне безоплатне перевезення вантажів [40, с. 50-51].

Зазначимо, що у 2004 р. Україна приєдналася до Конвенції про тимчасове ввезення, у якій визначено терміни «комерційне використання» як платне перевезення осіб або промислове чи комерційне платне або безоплатне перевезення вантажів, а «приватне використання» як перевезення особою виключно для особистих потреб, за винятком будь-якого комерційного використання (п. «b» та «с» ст. 1 Дод. С до Конвенції) [118]. МК України використовує такі дефініції, а саме: автомобільний транспорт (приміром, ч. 1 ст. 186, ч. 1 ст. 188, ч. 1 ст. 199 МК України), моторний ТЗ (наприклад, п. 19 ч. 1 ст. 4, ч. 2 ст. 382 МК України), ТЗ комерційного призначення (п. 59 ч. 1 ст. 4, ч. 1 ст. 102 МК України і т.д.), ТЗ особистого користування (п. 60 ч. 1 ст. 4, ч. 1 ст. 366 МК України та ін.) [45].

Відповідно до норм МК України, потрібно також навести зміст низки дефініцій, а саме: «транспортні засоби», «ТЗ особистого користування» та вказати на розмежування їх змісту. Норми МК України передбачають терміни «транспортні засоби», «моторні ТЗ», «ТЗ особистого користування», «ТЗ комерційного призначення». Зокрема, ТЗ - це транспортні засоби комерційного призначення, ТЗ особистого користування, трубопроводи та лінії електропередачі (п. 58 ст. 4 МК України). Наприклад, моторні ТЗ – це ТЗ, що рухаються за допомогою встановленого на них двигуна (п. 19 ч. 1 ст. 4 МК України)[45].

Стосовно змісту «ТЗ комерційного призначення». Так, МК України цю категорію визначає - як будь-яке судно (у тому числі самохідні та несамохідні ліхтери та баржі, а також судна на підводних крилах), судно на повітряній подушці, повітряне судно, автотранспортний засіб (моторні ТЗ, причепи, напівпричепи) чи рухомий склад залізниці. Вони повинні використовуватись для платного транспортування осіб або для платного чи безоплатного промислового, чи комерційного транспортування товарів... (п. 59 ст. 4 МК України) [45]. Отже, ТЗ комерційного призначення не віднесені законодавцем до товарів.

Згідно з вимогами МК України «ТЗ особистого користування» – це наземні ТЗ товарних позицій 8702, 8703, 8704 (заг. масою до 3,5 тонни), 8711 згідно з УКТ ЗЕД та причепа до них товарної позиції 8716 згідно з УКТ ЗЕД [45], плавучі засоби та повітряні судна, що зареєстровані на території відповідної країни, перебувають у власності або тимчасовому користуванні відповідного громадянина та ввозяться або вивозяться цим громадянином у кількості не більше однієї одиниці на кожен товарну позицію виключно для особистого користування (п. 60 ч. 1 ст. 4 МК України) [45].

Законодавством передбачені окремі заборони при ввезенні громадянами ТЗ для особистого користування на митну територію України. Зазначимо, що митне оформлення при ввезенні фізичними особами ТЗ для особистого користування на митну територію України можливе з метою вільного обігу. А також першу державну реєстрацію в Україні ввезених ТЗ нових і таких, що були в користуванні, або виготовлених в Україні здійснюють за умови їх відповідності екологічним нормам не нижче рівня «ЄВРО-2» (абз 1 ч. 1 ст. 2) [119].

Митне оформлення з метою вільного обігу та першу державну реєстрацію в Україні ТЗ за кодами товарних позицій 8701 20, 8702, 8704, 8705 згідно з УКТ ЗЕД, як вироблених в Україні, так і ввезених на митну територію України, (нових і таких, що були в користуванні), та нових ТЗ за кодом 8703 згідно з УКТ ЗЕД, здійснюють за умови їх відповідності екологічним нормам: (1) не нижче рівня «ЄВРО-5» - з 1 січня 2016 р., за окремими винятками ..; (2) не нижче рівня «ЄВРО-6» - з 1 січня 2025 р., за винятком ТЗ, вироблених в Україні або ввезених на митну територію України до 31 грудня 2024 р. включно. (абз. 5 ч. 2 ст. 2) [119]. Документом, що засвідчує відповідність ТЗ вимогам технічних регламентів, є сертифікат або інший документ про підтвердження відповідності. Позначення рівня екологічних норм, якому відповідає ТЗ, має бути внесено до свідоцтва про реєстрацію ТЗ (ч. 1 ст. 3) [119].

Треба вказати, що дія ст. 1 і 2 цього Закону України «Про деякі питання ввезення на митну територію України та проведення першої державної реєстрації транспортних засобів» не поширюється на ТЗ, які ввозяться на митну територію України тимчасово, з метою транзиту та при переселенні громадян на постійне місце проживання до України (ст. 3) [119].

Відповідно до ч. 7 ст. 365 МК України, митне оформлення товарів, ввезених на митну територію України громадянами, за товарними позиціями 8701-8707, 8711, 8716 згідно з УКТ ЗЕД, що підлягають державній реєстрації, здійснюється у будь-якому митному органі на всій митній території держави з пред'явленням їх цьому органу. При митному оформленні таких товарів подання попередньої митної декларації, доставка та пред'явлення цих товарів митному органу, яким оформлена така попередня митна декларація, є обов'язковими. При митному оформленні таких товарів у пункті пропуску через державний кордон попередня митна декларація не подається [45].

Форма декларації, що використовується для декларування громадянами транспортних засобів для вільного обігу затверджена Постановою КМ України від 21 травня 2012 р. № 450 «Питання, пов'язані із застосуванням митних декларацій» [120] у якій передбачено, що у разі ввезення громадянами для декларування товарів (у тому числі ТЗ особистого користування), що ввозяться на митну територію України й підлягають державній реєстрації відповідно до законодавства передбачена митна декларація за формою єдиного адміністративного документа (абзац перший п. 8 п. КМ України від 21 травня 2012 р. № 450) [120]. Зазначимо, що правила митного контролю та митного оформлення ТЗ, що переміщуються громадянами через митний кордон України урегульовано наказом Держмитслужби України від 17 листопада 2005 р. № 1118 [70].

Необхідно зауважити, що у разі ввезення (пересилання) громадянами на митну територію України ТЗ особистого користування, звільняються від оподаткування митними платежами ТЗ: (1) що класифікуються в одній із товарних

позицій 8702, 8703, 8704 (до 3,5 тонни загальної маси), 8711 згідно з УКТ ЗЕД. Однак при певних умовах (1) має значення як кількість, так і вік громадянина (у кількості 1 од. на кожного громадянина, який досяг 18-річного віку), (2) за умови документального підтвердження (наявності документа, що підтверджує право на постійне проживання в Україні, власності (або співвласності) такого ТЗ не менше 1 року, а (3) ТЗ перебував за цією фізичною особою на постійному обліку (реєстрації) у відповідних органах країни постійного місця попереднього проживання особи не менше 1 року, якщо даний ТЗ підлягає реєстрації в цій країні (підпункт "б" п. 3 ч. 10 ст. 374 МК України) [45].

Стосовно переміщення через митний кордон України наземних ТЗ особистого користування громадянами, які не є їх власниками. Так, умови допущення до міжнародного руху автомобілів регулюються главами III, IV Конвенції про дорожній рух [121], ст. 35 якої визначено, що положення Конвенції застосовуються, зокрема, до автомобілів, що знаходяться в міжнародному русі і зареєстровані однією з Договірних сторін або одним з її територіальних підрозділів. При цьому водій ТЗ повинен мати свідоцтво про реєстрацію та водійське посвідчення [121].

Крім того, порядок допуску в Україні ТЗ до поїздки за кордон регламентовано п. 50–55 постановою КМ України від 07 вересня 1998 р. № 1388 [122], зокрема: до поїздки за кордон допускаються ТЗ, на які відповідно до Конвенції про дорожній рух видано свідоцтва про реєстрацію та номерні знаки, серіям яких присвоєно літери латинського алфавіту (п. 50); власник ТЗ може передавати ТЗ у користування іншій особі, яка має посвідчення водія на право керування ТЗ відповідної категорії, передавши їй свідоцтво про реєстрацію (п. 51) [122]. Отже, враховуючи вищенаведене: свідоцтво про реєстрацію ТЗ на території відповідної країни, яке містить відомості про цей ТЗ, достатні для його ідентифікації, подане фізичною особою митному органу в пункті пропуску через державний кордон України для автомобільного сполучення, та є документом, що підтверджує право власності громадянина на ТЗ особистого користування або право тимчасового користування ним та на підставі якого

здійснюється пропуск такого ТЗ особистого користування через митний кордон України [123, с. 426]. Отже, фізична особа залежно від виду ТЗ для особистого користування може обрати окремий митний режим щодо їх переміщення через митний кордон України. Фізичні особи при транскордонному переміщенні ТЗ для особистого користування найчастіше використовують митні режими такі як імпорт, тимчасового ввезення, транзиту, тимчасового вивезення.

2.2. Суб'єкти митних правовідносин, які беруть участь при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон України

Правовідносини при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон, які регламентовані нормами митного права та забезпечені заходами адміністративного примусу, є митними правовідносинами. В системі поділу права на категорії як приватного, так й публічного, митну справу доцільно розглядати як інструмент організації суспільного життя (діяльності), де визначена окрема правова межа. Вона має забезпечувати ефективну реалізацію права громадян за допомогою правових механізмів та інструментів публічного управління. Крім того, вказана правова межа повинна мати гарантії невтручання держави у сферу приватних прав особи [124, с. 36]. Митна справа розглядається у наукових працях як система суспільних відносин, що виникають при переміщенні товарів і ТЗ через митний кордон, та пов'язана із забезпеченням як економічних, фіскальних і правоохоронних завдань митної політики держави. Досліджувана система суспільних відносин повинна відповідати нормам права. Окрім цього, завжди одним із суб'єктів митних відносин є державний орган або установа митної служби, їх організація чи службова особа [125, с. 28]. Об'єкт митних правовідносин переміщення товарів фізичними особами через митний кордон складають організаційні заходи щодо митного оформлення, переміщення товарів і ТЗ через митний кордон, а також заходи, спрямовані на організацію та здійснення митного контролю. До об'єкта митних правовідносин відносять також товари (будь-яке

рухоме майно (зокрема валютні цінності, культурні цінності), а також транспортні засоби та ін. [126, с. 29]. На думку В.Я. Настюка, митні правовідносини мають окремі взаємопов'язані складові елементи. Вони є видом суспільних відносин, які за формою є індивідуально-визначеними зв'язками уповноважених осіб. До їх елементів входить така категорія як взаємодія осіб, що реалізують свої суб'єктивні права й виконують покладені на них юридичні обов'язки. Зазначені складові повинні реалізовуватись на підставі норм митного права [127]. Подібну позицію має М.Г. Шульга [128, с. 54]. На думку О.М. Шевчука, митні правовідносини щодо лікарських засобів – це урегульовані нормами митного законодавства суспільні відносини, що виникають при переміщенні досліджуваних товарів через митний кордон держави [129].

Для митних правовідносин при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон характерні наступні основні ознаки, а саме: нормативність; державно-владний характер; взаємозв'язок суб'єктів митних правовідносин; охорона від порушень митних правил засобами адміністративного примусу ... [104, с. 13]. На думку І.О. Панова, суб'єкти митних відносин поділяються на дві окремі групи: загальні та спеціальні. До першої групи суб'єктів автор відносить тих, які мають дипломатичний імунітет. Такі суб'єкти митних відносин не підлягають повному митному контролю [130, с. 13]. На нашу думку, такий розподіл суб'єктів досліджуваних правових відносин є недостатньо досконалим.

Приміром, І. Федотова, досліджуючи структуру правового статусу суб'єктів митних правовідносин у загальному підході розрізняє сім елементів. На думку автора перший елемент – це правові норми конституційного права. Вони є базовими. До першої складової правового статусу суб'єктів потрібно теж віднести норми митного права. При цьому треба врахувати, що митне право є комплексною галуззю права. Другим елементом є правосуб'єктність суб'єктів митних правовідносин. Важливими також з позиції науковця є такі категорії як права, свободи, законні інтереси та обов'язки, їх гарантії; юридична відповідальність.

Окремо заслуговує на підтримку думка стосовно виокремлення такого елемента правового статусу досліджуваних суб'єктів як громадянство (для фізичних осіб) та резидентство (для юридичних осіб) [131, с. 10]. Тобто для фізичних осіб як суб'єктів митних правовідносин виділено таку ознаку їх правового статусу як громадянство. МК України визначає ряд можливостей (прав) та обов'язків для фізичної особи, яка бере участь у відносинах із митним органом при переміщенні товарів через митний кордон України.

Однак найбільш прийнятною серед науковців є класифікація, яка запропонована щодо суб'єктів митного права залежно від категорії «влада та підпорядкування». Такий поділ передбачає суб'єктів з державно-владними повноваженнями та суб'єктів не наділених ними у митному праві [132, с. 58]. Як уже відомо, у базовому законі держави проголошено, що органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією України та законами держави (ч. 2 ст. 19). [2]. Суб'єктами з державно-владними повноваженнями, які беруть участь при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон України є митні органи. Відповідно до МК України митними органами є центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну митну політику, митниці та митні пости (п. 34-1 ч. 1 ст. 4 МК України) [45]. Митні органи є постійними учасниками при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон України.

Міністерство фінансів України (далі – Мінфін України) є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує ...формування та реалізацію єдиної митної політики, ... державної політики у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування митного законодавства (абз. 2 п. 1 Положення) [133]. Держмитслужба України є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується та координується КМ України через Міністра фінансів. Держмитслужба України реалізує державну митну політику, державну політику у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування

законодавства з питань митної справи [83]. Отже, Мінфін України забезпечує формування митної політики щодо переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України, а її реалізацію у досліджуваному переміщенні здійснює Держмитслужба України.

Єдиного підходу до визначення структури адміністративно-правового статусу Держмитслужби України в наукових працях не існує. Окремі дослідники вищенаведену структуру розуміють як сукупність таких трьох груп елементів, а саме: практично-юридичні, функціональні та юридична відповідальність. [134, с. 38]. Держмитслужба України при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон України забезпечує та здійснює контроль за дотриманням вимог законодавства з питань митної справи та в межах повноважень, визначених законом: (1) забезпечує та здійснює контроль за дотриманням підприємствами і громадянами установленого законодавством порядку переміщення товарів, ТЗ через митний кордон України; (2) контроль за дотриманням підприємствами і громадянами вимог законодавства з питань здійснення державного контролю за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання; (3) забезпечує та здійснює контроль за дотриманням правил переміщення валютних цінностей через митний кордон України; (4) забезпечує здійснення заходів офіційного контролю у формі попереднього документального контролю в пунктах пропуску через державний кордон; (5) організовує міжвідомчу взаємодію з органами державної влади; (6) організовує та здійснює провадження у справах про порушення митних правил; (7) контролює дотримання вимог законодавства під час провадження у справах про порушення митних правил; (8) запобігає та протидіє контрабанді; (9) здійснює боротьбу з порушеннями митних правил на митній території України; (10) організовує та забезпечує виконання територіальними органами митних формальностей з питань митної справи ...[83] тощо.

Таким чином, серед деяких повноважень, що закріплені у положенні Держмитслужби України є здійснення та забезпечення контролю за дотриманням: (1) громадянами порядку переміщення товарів, ТЗ через митний кордон України; (2) вимог законодавства з питань здійснення державного контролю за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання; (3) за дотриманням правил переміщення валютних цінностей через митний кордон України та ін.

Основними завданнями Держмитслужби України при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон України є: (1) забезпечення реалізації державної митної політики, зокрема, забезпечення митної безпеки та захисту митних інтересів України; 2) забезпечення реалізації державної політики у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування законодавства з питань митної справи, запобігання та протидії контрабанді, боротьби з порушеннями митних правил; 3) внесення пропозицій щодо забезпечення формування державної митної політики на розгляд Міністра фінансів [83].

Митниця відповідно до ч. 1 ст. 546 МК України є митним органом, який у зоні своєї діяльності забезпечує виконання завдань, покладених на митні органи. Митниця є територіальним органом центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну митну політику (в цьому випадку це Держмитслужба України) та здійснює свою діяльність на території однієї, двох чи більше адміністративно-територіальних одиниць України. Зони діяльності митниць визначаються положеннями про митниці (ч. 2, 4 ст. 546 МК України) [45]. Відповідно до ч. 1 ст. 547 МК України митний пост є митним органом, який входить до складу митниці як відокремлений структурний підрозділ, і в зоні своєї діяльності забезпечує виконання завдань покладених на митні органи [45].

Фізичні особи є безпосередніми учасниками правовідносин, що виникають та розвиваються при переміщенні ними товарів через митний кордон. За приписами національного митного законодавства, а саме п. 35 ст. 4 МК України термін «особи»

охоплює як юридичних, так і фізичних осіб [45]. Згідно зі ст. 5 Митного кодексу ЄС «особою» є фізична особа, юридична особа та будь-яке об'єднання осіб, що не є юридичною особою, але за умови, що його згідно із законодавством ЄС або національним законодавством визнано об'єднанням, яке має здатність вчиняти юридичні дії [112]. Крім того, щодо «фізичних осіб» митне законодавство використовує також терміни «резиденти», «нерезиденти», «декларант». Так, відповідно до п. 7 ст. 4 МК України «фізичними особами» є громадяни України, іноземці, особи без громадянства. Наприклад, нагадаємо, що згідно з ч. 1 ст. 365 МК України громадяни за умови дотримання вимог МК України та інших актів законодавства України можуть переміщувати через митний кордон України будь-які товари, крім тих, що заборонені до ввезення в Україну (у тому числі з метою транзиту) та вивезення з України [45].

Фізичні особи відносяться до суб'єктів митних правовідносин (п. 35 ст. 4 МК України). Зокрема, у п. 33 ст. 4 МК України за назвою «нерезиденти» вказані фізичні особи. До цієї категорії відносять: іноземців та осіб без громадянства, а також громадян України, які мають постійне місце проживання за межами України, у тому числі ті, які тимчасово перебувають на території України [45]. Відповідно до положень Закону України «Про громадянство України» визначено такі категорії: «громадянство України» як правовий зв'язок між фізичною особою і Україною, що знаходить свій вияв у їх взаємних правах та обов'язках; «громадянин України» – як особа, яка набула громадянство України в порядку, передбаченому законами України та міжнародними договорами України; «іноземець» - це особа, яка не перебуває в громадянстві України і є громадянином (підданим) іншої держави або держав; «особа без громадянства» - це особа, яку жодна держава відповідно до свого законодавства не вважає своїм громадянином (ст. 1)[135]. Отже, до категорії «фізичні особи» законодавець з позицій митного права включає громадян, іноземців та осіб без громадянства.

Для з'ясування змісту категорії «фізичні особи як суб'єкти митних правовідносин» спочатку розглянемо термін «суб'єкт». В словнику категорія

«суб'єкт» визначається як «особи чи організації, що є носіями певних прав і обов'язків» [6, с. 1211]; у юридичних довідниках дефініція «суб'єкт права» – як учасник правовідносин, який має юридичні права та обов'язки [136, с. 680]. Отже, суб'єкт – це особи чи організації, які є учасниками правовідносин та є носіями юридичних прав та обов'язків. І.О. Федотова прирівнює поняття «учасник митних правовідносин» із поняттям «суб'єкт митного права». [137, с. 12–13]. Досліджуючи митні правовідносини щодо лікарських засобів, О.М. Шевчук указує, що суб'єктами митних правовідносин вважаються його реальні учасники, якими з одного боку завжди виступають митні органи. На думку автора, з другого боку – це фізичні і юридичні особи в процесі здійснення останніми митних процедур щодо досліджуваних товарів [137].

Слід погодитись з М.Г. Шульгою, що суб'єктами митного права можемо визнати учасників митних відносин, яких відповідно до митно-правових норм наділили правами й обов'язками, здатністю вступати в такі відносини [138, с. 115]. Враховуючи зазначене, слід наголосити, що фізична осудна особа (з 16 років) може бути учасником митних відносин, мати юридичні права та обов'язки. Наприклад, у ст. 266 МК України «Обов'язки, права та відповідальність декларанта та уповноваженої ним особи» визначені вимоги в тому числі і до фізичної особи як декларанта. Крім того, як уже відомо, відповідно до ч.1 ст. 365 МК України громадяни за умови дотримання вимог МК України та інших актів законодавства України можуть переміщувати через митний кордон України будь-які товари, крім тих, що заборонені до ввезення в Україну (у тому числі з метою транзиту) та вивезення з України [129].

Фізична особа при декларуванні товарів під час їх переміщення через митний кордон України може скористатися в деяких випадках послугами митного брокера. Так, згідно з п. 8 ч. 1 ст. 4 МК України декларант – це особа, яка самостійно здійснює декларування або від імені якої здійснюється декларування. В Україні правовий статус митного брокера визначено гл. 59 МК України. У ст. 416 МК

України закріплено, що «митний брокер» – це підприємство, що надає послуги з декларування товарів, ТЗ комерційного призначення, які переміщуються через митний кордон, і який провадить митну брокерську діяльність у будь-якому митному органі держави.

Зокрема, Д.В. Приймаченко трактує категорію «митний брокер» як учасника митних відносин, який вступає у відносини з фізичними особами для переміщення товарів, предметів і ТЗ [139]. МК України містить поняття «митний брокер» як уповноважена особа (представник) – особа, яка на підставі договору або належно оформленого доручення, виданого декларантом, наділена правом вчиняти дії, пов'язані з проведенням митних формальностей, щодо товарів, ТЗ комерційного призначення від імені декларанта (п. 63 ч. 1 ст. 4 МК України) [45]. Таким чином, до суб'єктів правовідносин при переміщенні досліджуваних товарів через митний кордон України не наділеними державно-владними повноваженнями належать фізичні особи. Вони можуть мати представників у цих митних правовідносинах в окремих випадках. Зокрема, таким представником може бути як митний брокер (приміром, при ввезенні фізичною особою ТЗ для особистого користування), так і інша уповноважена особа, за наявності у неї повноважень на такі дії.

2.3 Адміністративно-правовий механізм здійснення митних процедур при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон України

Процедури митного контролю та митного оформлення при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон на сьогодні є мало досліджуваними у митному праві, що й спонукало до вибору даного підрозділу роботи. Зосереджуємо увагу, що основними адміністративними методами захисту національних інтересів є митний контроль та митне оформлення [140, с. 24]. Зокрема, В.М. Гаращук, О.О Дмитрик, С.А Федчишин зазначають, що кожна митна процедура являє собою сукупність вимог, зумовлених порядком митного контролю

товарів, їх митного оформлення та специфікою справляння (сплатою) митних платежів. Умови здійснення митних процедур залежать від мети, форми та умов їх переміщення. Умови у такому випадку визначаються залежно від певного виду митного режиму [102, с. 207]. На думку інших фахівців митного права, дефініція «митна процедура» складається з різних видів митних формальностей. Їх складові залежать від обставин переміщення товару (їх митного режиму, різновиду товару переміщуваного через митний кордон, засобу і способу переміщення товару тощо). Однак елементи ж структури митної процедури при переміщенні товарів через митний кордон можуть змінюватись досить кардинально [29, с. 12].

Згідно з положеннями МК України «митна процедура» – зумовлені метою переміщення товарів через митний кордон України сукупність митних формальностей і порядок їх виконання» [45]. В наукових працях єдиних підходів до розмежування категорій «митна процедура» та «митні формальності» немає. Так, приміром, І.М. Резнік вважає, що митна процедура за своєю сутністю є одним із адміністративних проваджень неюрисдикційного характеру та якій притаманні всі риси останнього [29, с. 9].

На думку О.П. Федотова, немає особливої різниці між юридичними конструкціями «митні процедури» та «митні формальності» у митному праві. Зокрема, дослідник вказує, що митне оформлення за своєю сутністю і є митною процедурою, складається із множини митних формальностей. Так, О.П. Федотов зазначає, що «процедура митного оформлення має початок з моменту подання декларантом митної декларації» та такий єдиний механізм здійснення митних процедур при митному оформленні товарів має чітко визначені стадії» [141, с. 205] й фактично автор ототожнює категорії «митні процедури» і «митні формальності». Однак у сучасному підході більшість науковців ці категорії митного права розмежовують.

Зазначимо, що у юридичній літературі окремі наукові експерти митного права приділяли увагу особливостям митних формальностей, пов'язаних із митним

контролем у разі переміщення багажу, пасажирів у міжнародних залізничних сполученнях [142], специфіці формування правових основ механізму аналізу ризиків з питань митного контролю пасажирських переміщень через авіаційні пункти пропуску [143], переміщенню товарів в МПВ та МЄВ через митний кордон [144], формам митного декларування та порядку їх застосування [145] та ін. В доктрині митного права більшість науковців наголошують на потребі також «митні процедури» ототожнювати із категорією «митні режими», приміром, наукова позиція Б.А. Кормича [146, с. 89] та І.Г. Бережнюк та ін. [147].

На думку М.Г. Шульги, митні процедури регламентуються технічними нормативами залежно від різновидів та категорії товарів, типів транспорту, вибору митних режимів, заходів та методів нетарифного регулювання, а також від категорії осіб, які переміщують товари через митний кордон [148, с. 475].

Процедури митного контролю та митного оформлення при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон складаються із низки митних формальностей. Так, відповідно до положень ст. 246 МК України передбачено, що порядок виконання митних формальностей при здійсненні митного оформлення визначається центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері фінансів. Зокрема, стосовно митного контролю, приписами ч. 3 ст. 318 МК України законодавець безпосередньо визначає, що митний контроль передбачає виконання митними органами мінімуму митних формальностей, необхідних для забезпечення додержання законодавства України з питань державної митної справи. Таким чином, співвідношення змісту юридичних категорій «митні процедури» та «митні формальності» при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон слід розглядати як взаємопов'язані елементи, де митні процедури складають (залежно від мети переміщення товару фізичними особами через митний кордон) низку митних формальностей, що є взаємопов'язаними між собою, проте можуть бути й окремими і незалежними одне від одного.

Стосовно розмежування правових конструкцій «митного контролю» та «митного оформлення» при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон як процедурних стадій. Верховний Суд у 2018 р. у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду вважає, що «митний контроль» та «митне оформлення» відрізняються за своїм змістом та являють собою два різні процеси, які мають свої власні системні характеристики [149]. Більшість науковців з митного права вважають, що процедури митного контролю відрізняються від процедур митного оформлення, кожна зі стадій є самостійною та взаємопов'язаною [150]. Зазначений науковий підхід можна використати у цьому дослідженні. Отже, процедури митного контролю при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон відрізняються від процедур митного оформлення при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон й кожна з яких становить окрему самостійну стадію, однак вони є взаємозалежними та взаємопов'язаними між собою.

Митний контроль при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон є складовою митних процедур. Як уже відомо, відповідно до п. 24 ч. 1 ст. 4 МК України термін «митний контроль» – це сукупність заходів, що здійснюються з метою забезпечення додержання норм цього Кодексу, законів та інших нормативно-правових актів з питань державної митної справи, міжнародних договорів України, укладених у встановленому законом порядку [45]. Згідно з термінологічним визначенням, передбаченим у положеннях Кіотської конвенції термін «митний контроль» трактується як сукупність заходів, що здійснюються митною службою з метою забезпечення дотримання митного законодавства [78].

В наукових працях із митного права не існує однакового підходу щодо змісту юридичної конструкції «митний контроль». Умовно існує чотири основні наукові підходи до трактування дефініції «митний контроль», а саме: функціональний (митний контроль розглядається як функція митної політики); процесний (митний контроль розглядається як дії (заходи) митних органів); методологічний (митний

контроль трактується як методи (напрями) митного регулювання); фінансовий (митний контроль розглядається як різновид фінансового) та ін. [151, с. 38] . У митному праві існують також інші наукові підходи до з'ясування змісту категорії «митний контроль», розуміють її в різних аспектах, а саме: (1) як різновид державного контролю (А.В. Мазур [152, с. 9], О.М. Шевчук [153, с. 137]); (2) як засіб проведення в життя митної політики (Б.А. Кормич); (3) як засіб адміністративно-примусового характеру [154]; (4) як попереджувальний та запобіжний захід (С.І. Пахомов [155, с. 11]); (5) як один із видів митної діяльності; (6) як один із компонентів загального митного режиму та ін.

Наприклад, І.Г. Бережнюк зауважує, що митний контроль – це встановлені дії митних органів щодо товарів та ТЗ, які переміщуються через митний кордон, а також осіб, причетних до такого переміщення, для гарантування реалізації митних правил [156, с. 15]. Така наукова позиція вченого визначає термін митний контроль за формою. На нашу думку, митний контроль при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон є видом державного контролю. Він є комплексом вибіркових, перевірочних адміністративних процесуальних заходів, що здійснюються з метою забезпечення додержання норм та правил митного законодавства у процесі забезпечення порядку переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України.

У МК України передбачено, що митний контроль здійснюється з метою додержання норм, що складають законодавство України з питань державної митної справи [45]. Основні цілі митного контролю полягають у наступному: дотриманні усіма громадянами митного законодавства, а також порядку сплати митних платежів; недопущенні на територію України заборонених до ввезення товарів, предметів і небезпечних речовин; запобіганні контрабанді й порушенні митних правил [157, с. 46]. Отже, основна мета митного контролю при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон – це перевірка дій та заходів фізичних осіб щодо дотримання умов та підстав переміщення ними товарів через митний кордон

України.

Мета митного контролю при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон реалізується в її завданнях (функціях) [158, с. 24]; [159, с. 98]. До основних функцій митного контролю при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон слід віднести: (1) забезпечення законності при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон; (2) боротьба із контрабандою, попередження та припинення порушень митних правил при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон.

Митний контроль при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон базується на основних принципах його організації та здійснення. Єдиної наукової позиції щодо принципів митного контролю в юридичній літературі непередбачено. Не достатньо з'ясованими залишаються й «принципи митного контролю при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон», які мають певні особливості. Зокрема, Т.В. Корнева, досліджуючи принципи митного контролю не здійснює їх поділ на групи та не виділяє специфіку митного контролю залежно від видів суб'єктів митних правовідносин, однак наводить детальний їх перелік [160, с. 72].

Приміром, О.П. Федотов зазначає (у загальному підході), що митний контроль має здійснюватися на принципах: законності, системності, дієвості, гласності, а також автор розрізняє специфічні принципи митного контролю серед яких виокремлено: вибіркової, мінімізації митних процедур, безперервності [157, с. 47]. З точки зору О.Л. Соколенко, митний контроль має здійснюватися як за загальними, так і за спеціальними принципами. Однак основним, на погляд О.Л. Соколенко, все-таки є принцип законності митного контролю, оскільки дотримання законодавства – це обов'язкова умова діяльності митних органів. До того ж на думку авторки, вимога дотримання законності при здійсненні митного контролю товарів, які переміщуються через митний кордон, стосується всіх

учасників, тобто і митних органів, та фізичних і юридичних осіб, які є учасниками таких митних правовідносин [161].

Аналізуючи положення МК України необхідно навести основні спеціальні принципи здійснення митного контролю:

(1) обов'язковість проведення митного контролю – митному контролю підлягають усі товари, ТЗ комерційного призначення, які переміщуються через митний кордон України (ч.1 ст. 318 МК України) [45], за винятком випадків звільнення від окремих форм митного контролю за приписами ст. 358 МК України та звільнення від митного огляду відповідно до ст. 359 МК України [45];

(2) виключність суб'єктів здійснення митного контролю (митний контроль здійснюється виключно митними органами відповідно до МК України та інших законів України) (ч.2 ст. 318 МК України) та митний контроль товарів, ТЗ у пунктах пропуску через державний кордон України здійснюється відповідно до типових технологічних схем митного контролю (ч.4 ст. 318 МК України) [45];

(3) вибірковість митного контролю – форми та обсяги контролю, обираються митницями (митними постами) із застосуванням системи управління ризиками. Не допускається визначення форм та обсягів митного контролю іншими органами державної влади, а також участь їх посадових осіб у здійсненні митного контролю (ч.1 ст. 320 МК України);

(4) застосування системи управління ризиками – митні органи застосовують цю систему для визначення товарів, ТЗ, документів і осіб, які підлягають митному контролю, форм митного контролю, що застосовуються до таких товарів, ТЗ, документів і осіб, а також обсягу митного контролю (ч.2 ст. 361 МК України) [45];

(5) мінімізація процедур митного контролю – митний контроль передбачає виконання митними органами мінімуму митних формальностей (ч.3 ст. 318 МК України) [45];

(6) взаємодія з іншими учасниками правовідносин, що виникають при здійсненні митного контролю (ч. 6 ст. 318 МК України);

(7) застосування інформаційних технологій – для забезпечення здійснення митного контролю митними органами використовується єдина автоматизована інформаційна система митних органів України (далі - ЄАІС Держмитслужби України) (ч. 7 ст. 318 МК України) [45];

(8) принцип міжнародного співробітництва при здійсненні митного контролю – від ефективності міжнародної співпраці і взаємодії митних служб інших країн з митними органами залежить ефективність здійснення митного контролю тощо.

Підсумовуючи зазначене, доцільно принципи митного контролю при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон України поділити на дві групи загальні (законності, системності, систематичності, дієвості, гласності) та спеціальні. До основних спеціальних принципів здійснення митного контролю при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон України доцільно віднести: обов'язковість проведення митного контролю (за винятком звільнення від окремих форм митного контролю за ст. 358 МК України та звільнення від митного огляду згідно зі ст. 359 МК України); виключність суб'єктів здійснення митного контролю; неупередженість, вибірковість митного контролю із застосування системи управління ризиками (в окремих випадках); безперервність; мінімізація процедур митного контролю; застосування інформаційних технологій тощо.

Надалі зупинимось на процедурних аспектах здійснення та організації митного контролю при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон. У МК України питанням організації митного контролю присвячена гл. 47 (ст. ст. 321–328), питанням здійснення митного контролю - гл. 49, в якій визначено, що здійснення митного контролю включає подання суб'єктами переміщення документів та відомостей, необхідних для митного контролю (які різняться залежно від виду транспорту), та виконання посадовими особами митних органів комплексу перевірочних дій, що виражаються у формах митного контролю [45].

Фактично, зовнішнім вираженням митного контролю при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон, через які він безпосередньо реалізовується посадовими особами митних органів, є його форми. Законодавчого закріплення поняття форм митного контролю немає. Форми митного контролю при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон – це окремі категорії перевірочних дій митних органів, спрямованих на здійснення митного контролю у цій галузі.

Формами митного контролю як для фізичних, так і юридичних осіб, що передбачені у МК України є наступні: 1) перевірка документів та відомостей, які відповідно до ст. 336 МК України надаються митним органам під час переміщення товарів, ТЗ комерційного призначення через митний кордон України; 2) митний огляд (огляд та переогляд товарів, ТЗ комерційного призначення, огляд та переогляд ручної поклажі та багажу, особистий огляд громадян); 3) облік товарів, ТЗ комерційного призначення, що переміщуються через митний кордон України; 4) усне опитування громадян та посадових осіб підприємств; 5) огляд територій та приміщень складів тимчасового зберігання, митних складів, вільних митних зон, магазинів безмитної торгівлі та інших місць, де знаходяться товари, ТЗ комерційного призначення, що підлягають митному контролю, чи провадиться діяльність, контроль за якою відповідно до МК України та інших законів України покладено на митні органи; 6) перевірка обліку товарів, що переміщуються через митний кордон України та/або перебувають під митним контролем; 7) проведення документальних перевірок дотримання вимог законодавства України з питань митної справи, у тому числі своєчасності, достовірності, повноти нарахування та сплати митних платежів; 8) направлення запитів до інших державних органів, установ та організацій, уповноважених органів іноземних держав для встановлення автентичності документів, поданих митному органу; 9) пост-митний контроль [45].

Наведений перелік, на думку В.В. Прокопенко, не є вичерпним. Дослідник пропонує до форм митного контролю, які не перераховані в ст. 336 МК України

віднести також: попередній документальний контроль; верифікацію сертифікатів про проходження товарів з України; ідентифікацію товарів, ТЗ комерційного призначення; дослідження проб та зразків товарів; використання технічних та спеціальних засобів контролю; митне спостереження [162, с. 82]. Треба відмітити, що окремі автори дослідження проб та зразків товарів як етап проведення митних експертиз розглядають як метод митного контролю [163, с. 165]. Під час переміщення товарів фізичними особами через митний кордон митні органи можуть застосовувати не всі форми митного контролю. Важливим є те, що незастосування окремих форм митного контролю при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон України не означає звільнення від обов'язкового дотримання порядку переміщення товарів через митний кордон України (ч. 2 ст. 358 МК України) [45].

Отже, не всі форми митного контролю застосовуються посадовими особами митних органів при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон України, що передбачені у ст. 336 МК України. Тому форми митного контролю при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон доцільно поділити на (1) основні та (2) додаткові. До основних застосованих митними органами форм митного контролю щодо товарів, які фізичні особи переміщують через митний кордон належать: (1) перевірка документів та відомостей, які подаються митним органам під час такого переміщення (ст. 337 МК України); (2) митний огляд (огляд та переогляд товарів (ст. 338 МК України), (3) огляд та переогляд ручної поклажі та багажу (ст. 339 МК України), (4) облік товарів, ТЗ, що переміщуються громадянами через митний кордон України (ст. 401 МК України) [145].

Зауважимо, що стосовно фізичних осіб, які переміщують товари через митний кордон України різними видами транспорту, найбільш розповсюдженими формами митного контролю є (1) особистий огляд громадян (ст. 400 МК України); та (2) усне опитування (ст. 402 МК України).

Розкриємо окремі особливості здійснення форм митного контролю при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон України. До різновидів додаткової форми митного контролю при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон доцільно віднести: ідентифікацію товарів, попередній документальний контроль для окремих товарів (наприклад, при перевезенні домашніх тварин фізичними особами через митний кордон); дослідження проб та зразків окремих товарів; використання технічних та спеціальних засобів контролю; митне спостереження та ін.

Так, перевірка документів та відомостей, які відповідно до ст. 335 МК України подаються митним органам під час переміщення фізичними особами товарів через митний кордон України здійснюється візуально, а також із застосуванням інформаційних технологій (ч. 1 ст. 337 МК України) [45]. Огляд (переогляд) товарів при переміщенні їх фізичними особами через митний кордон здійснюється у присутності особи, яка переміщує ці товари через митний кордон України чи зберігає товари під митним контролем, а у разі її відсутності - за умови залучення не менше ніж двох понятих. Понятими запрошуються особи, не заінтересовані у результатах огляду (переогляду). Працівники митних органів не можуть бути понятими (ч. 6 ст. 338 МК України) [45].

За результатами митного огляду (переогляду) товарів при переміщенні їх фізичними особами через митний кордон складається акт огляду (переогляду) у двох примірниках, в якому зазначаються відомості про: (1) посадових осіб митного органу, які здійснювали огляд (переогляд), та осіб, які були присутні під час його проведення; (2) підстави проведення огляду (переогляду) за відсутності особи, яка переміщує товари через митний кордон України чи зберігає товари під митним контролем; (3) обсяг здійснення огляду (переогляду) та результати його проведення; (4) інші відомості, що стосуються товарів, ТЗ, огляд (переогляд) яких проводився (ч. 8 ст. 338 МК України) [45]. Форма акту огляду (переогляду) товарів

при переміщенні їх фізичними особами через митний кордон передбачена у наказі Мінфінансів України від 30 травня 2012 р. № 636 [164].

Якщо є підстави вважати, що в ручній поклажі або багажі громадянина переміщуються через митний кордон України, у тому числі транзитом, товари, які підлягають обліку і заходам офіційного контролю, чи товари, при митному оформленні яких справляються митні платежі, а також товари, переміщення яких через митний кордон України заборонено або обмежено, митний орган має право провести огляд, а в разі необхідності - і переогляд ручної поклажі та багажу з їх розпакуванням (ч. 1 ст. 339 МК України) [45]. Огляд та переогляд ручної поклажі, багажу фізичної особи здійснюються в присутності цієї особи чи уповноваженої ним особи (ч. 2 ст. 339 МК України) [45].

Огляд та переогляд ручної поклажі, багажу за відсутності фізичної особи чи уповноваженої ним особи здійснюються: (1) якщо є підстави вважати, що несупроводжуваний багаж містить товари, які становлять небезпеку для життя і здоров'я людей, тварин та рослин, а також довкіллю; (2) якщо ця особа або уповноважена ним особа не з'явилася протягом одного місяця з дня надходження до митниці призначення несупроводжуваного багажу; (3) у разі залишення на території України ручної поклажі, багажу з порушенням зобов'язання про їх транзит через територію України (ч. 3 ст. 339 МК України) [45].

Огляд та переогляд ручної поклажі, багажу за відсутності фізичної особи чи її уповноваженого представника здійснюються в присутності представників підприємства, що здійснює перевезення, пересилання ручної поклажі та багажу чи їх зберігання (ч. 4 ст. 339 МК України) [45].

При здійсненні форм митного контролю при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон України митні органи мають право застосовувати таку виняткову форму митного контролю як особистий огляд, що проводиться за письмовим рішенням керівника митного органу або його заступника, у випадку якщо є достатні підстави вважати, що громадянин, який прямує через митний

кордон України..., приховує предмети контрабанди чи товари... або заборонені для ввезення в Україну, вивезення з України чи транзиту через територію України (ч. 1 ст. 340 МК України) [45].

Зокрема, перед початком проведення особистого огляду фізичної особи посадова особа митного органу повинна надати йому письмове рішення керівника митного органу або його заступника. Посадова особа митного органу повинна також ознайомити цю особу із її правами та обов'язками під час проведення такого огляду і запропонувати добровільно видати приховані та/або не задекларовані нею товари (ч. 2 ст. 340 МК України) [45]. Форма рішення про проведення особистого огляду та протоколу особистого огляду затверджено наказом Міністерства фінансів України від 10 квітня 2015 р. № 414 [165]. Таким чином, митний огляд як форма митного контролю при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон включає: 1) огляд та переогляд товарів; 2) огляд та переогляд ручної поклажі та багажу; 3) особистий огляд.

Крім того, вкажімо, що особистий огляд громадян проводиться в ізольованому приміщенні, що відповідає встановленим санітарно-гігієнічним вимогам, посадовою особою митного органу однієї статі з громадянином, стосовно якого проводиться особистий огляд, у присутності не менш як двох понятих тієї самої статі. Доступ до приміщення, де проводиться огляд, громадян, які не беруть участі в ньому, і можливість спостерігати за проведенням огляду з боку таких фізичних осіб мають бути виключені. Обстеження органів тіла громадянина, який підлягає особистому огляду, проводиться виключно медичним працівником (ч. 5 ст. 340 МК України) [45]. Під час проведення особистого огляду складається протокол за формою, затвердженою наказом Міністерства фінансів України від 10 квітня 2015 р. № 414 [165].

Зупинимось на такій формі митного контролю при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон України як облік товарів, транспортних засобів. Так, облік товарів, і ТЗ, що переміщуються фізичними особами через

митний кордон України здійснюється митним органом з метою проведення їх митного контролю (ч. 1 ст. 341 МК України). Облік вищенаведених товарів, ТЗ, здійснюється на підставі митних декларацій на товари та національних реєстраційних документів ТЗ (ч. 2 ст. 341 МК України) [45]. Стосовно такої форми митного контролю при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон України як усне опитування фізичних осіб. Усне опитування громадян під час здійснення митного контролю - це отримання посадовою особою митного органу інформації. Така інформація повинна мати значення для здійснення митного контролю, від осіб, які володіють такою інформацією (ч. 2 ст. 342 МК України). У разі необхідності під час проведення усного опитування фізичних осіб складається протокол. Про його складання особа, яка опитується, попереджається митними органами перед початком опитування [45].

До форм митного контролю при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон, як додаткових, слід віднести: попередній документальний контроль та ін. Так, наприклад, відповідно до ч. 2 ст. 561 МК України митні органи здійснюють контроль за переміщенням культурних цінностей через митний кордон України у взаємодії з уповноваженими органами. Такий контроль у пунктах пропуску через державний кордон України здійснюється митними органами у формі попереднього документального контролю в порядку, що затверджується КМ України [45].

До окремих спеціальних митних процедур митного контролю [153, с. 128] при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон України слід віднести особливості митного контролю при пересиланні товарів громадянами у МПВ та МЕВ. Фізичні особи мають право пересилати товари через митний кордон України у МПВ та МЕВ у порядку, встановленому гл. 36 МК України, крім товарів, заборонених до такого пересилання (ч. 1 ст. 367 МК України). Обмеження щодо вартості та обсягів товарів, а також перелік товарів, заборонених до пересилання у МПВ та МЕВ, передбачено МК України та іншими законами України.

Так, зміст категорії «міжнародні поштові відправлення» передбачено у п. 31. ч. 1 ст. 4 МК України); зокрема, МЕВ – це належним чином упаковані міжнародні відправлення з документами чи товарним вкладенням, які приймаються, обробляються, перевозяться будь-яким видом транспорту за міжнародним транспортним документом з метою доставки одержувачу прискореним способом у визначений термін (п. 32. ч. 1 ст. 4 МК України) [45]. МПВ, що переміщуються через митний кордон України, пред'являються операторами поштового зв'язку митним органам для здійснення митного контролю та митного оформлення [66] у місцях міжнародного поштового обміну [167].

Митні органи мають право вилучати предмети, заборонені законом до пересилання у МПВ або які відправлені з порушенням митного законодавства [167;168]. Перелік вкладень, заборонених до пересилання у МПВ визначено у постанові КМ України від 8 вересня 2023 р. № 958, а саме: (1) вогнепальну зброю усіх видів; (2) наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори та їх аналоги, радіоактивні речовини, товари, що підпадають під визначення 1-24 груп УКТЗЕД [68]; спеціальні технічні засоби негласного отримання інформації згідно із визначеним переліком; біологічні агенти; токсичні речовини, ртуть, кислоти, отруйні, їдкі речовини; інші предмети, ввезення яких заборонено до країн відповідно до їх законодавства та актів Всесвітнього поштового союзу [168].

Методи митного контролю при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон України визначають наповнення форми [169, с. 15]. З наукового погляду О. М. Шевчука, посадова особа митних органів може обрати на свій розсуд метод митного контролю товарів. У цьому випадку застосовується критерій «доцільності» для перевірки наведених фізичною особою відомостей про переміщувані нею товари через митний кордон [153, с. 120]. А.В. Мазур пропонує методи митного контролю розподілити за окремими критеріями. Одним із таких критеріїв є форма участі митних органів зарубіжних держав під час здійснення митного контролю товарів та ТЗ на території України. За цим показником автор

пропонує розрізнити три їх групи, а саме: односторонній, двосторонній, а також спільний. А.В. Мазур визначає й інші критерії розподілу методів митного контролю товарів та ТЗ. Зокрема, наводить показник, який залежить від предмета митного контролю, а також від застосування різних видів технічних засобів митного контролю. Окреме значення має критерій доступності предмета контролю [152, с. 95]. Однак автор при виборі критеріїв розподілу не здійснює розмежування залежно від виду суб'єктів митного контролю. Проте із врахуванням специфіки нашого предмета дослідження, окремі зазначені критерії можна взяти за основу.

Так, взяття проб (зразків) окремих товарів при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон України проводиться уповноваженими посадовими особами митного органу на підставі вмотивованого письмового рішення керівника. У разі проведення огляду і переогляду ручної поклажі та багажу за відсутності громадянина чи уповноваженої ним особи, взяття проб (зразків) повинно здійснюватися у присутності двох понятих (ч. 2 -3 ст. ст. 356 МК України) [45]. Так, Д.М. Русак вказує, що митне спостереження – це гласне, безпосереднє або опосередковане візуальне спостереження посадовими особами митних органів за особами, які перетинають митний кордон та за переміщенням товарів, ТЗ, що перебувають під митним контролем. До категорії «митне спостереження» автор включає й застосування технічних засобів [170, с. 133].

Методи митного контролю при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон України залежать від форми участі митних органів держав у митному контролі на території України (односторонній, двосторонній, спільний (ст. 328 МК України). Залежно від предмета митного контролю можна поділити на: (а) загальний; (б) посилений; (в) спрощений (ст. 360 МК України). Також передбачено й «Особливі процедури митного контролю» у гл. 51 МК України [45]. До методів митного контролю при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон України слід віднести також використання технічних засобів [171, с. 15]. Серед досліджуваних методів можна виокремити дві групи: звичайний і

посилений. Зазначимо, що якісне нормативне забезпечення формує відповідні умови застосування технічних засобів при здійсненні митного контролю [172, с. 156], зокрема й при переміщенні окремих товарів фізичними особами через митний кордон України та суттєво впливає на їх ефективність.

З метою прискорення проведення огляду та підвищення його ефективності застосовуються різні види технічних засобів митного контролю, що дають змогу виявляти необхідні відомості про товари (їх кількість, склад, фізичні і хімічні властивості, достовірність, наявність тайників тощо) [173]. Приміром, може застосовуватись фотофіксація ТЗ фізичної особи, його багажного відділення, салону, а також інших місць (об'єктів), які оглядалися при проведенні огляду ТЗ фізичної особи на предмет дотримання ними встановленого порядку переміщення товарів через митний кордон України [174]. Зокрема, митне законодавство передбачає можливість звільнення від певних форм митного контролю, особистого огляду [45]. Відмітимо, що особистому огляду не підлягають окремі посадові особи держави та члени їх сімей, які прямують разом з ними передбачені у приписах ч. 9 ст. 340 МК України [45].

Щодо такого методу митного контролю, як спільний, то на підставі міжнародних договорів України, укладених відповідно до закону, у пунктах пропуску через державний кордон України може здійснюватися спільний митний контроль разом з митними органами суміжних держав [45]. Приміром, Л.М. Дорофеева під спільним митним контролем пропонує розуміти комплекс заходів, встановлених національним законодавством суміжних зарубіжних держав для забезпечення додержання легального порядку переміщення товарів і ТЗ через кордон. На думку авторки, такі заходи здійснюються митними органами, їх посадовими особами в пункті пропуску, розташованому на території однієї із суміжних країн, із дотриманням міжнародної угоди щодо порядку та послідовності здійснення митних процедур. [175, с. 374].

Законами України можуть визначатися інші категорії товарів, митний контроль яких здійснюється у першочерговому порядку (ч. 3 ст. 360 МК України) [45]. Крім того, відповідно ст. 358 МК України, передбачені підстави звільнення від окремих форм митного контролю. Зокрема, звільнення від окремих форм митного контролю встановлюється МК України, іншими законами України, а також міжнародними договорами ... (ч. 1 ст. 358 МК України). Так, митному огляду не підлягає ручна поклажа та супроводжуваний багаж, приміром, Прем'єр-міністра України, Першого віце-прем'єр-міністра України, та членів їхніх сімей, які прямують разом з ними (ч. 1 ст. 358 МК України).

Митні органи можуть застосовувати спрощений митний контроль при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон України. Як уже відомо, в пунктах пропуску через митний кордон передбачений спрощений порядок митного контролю та оформлення, так звана «двоканальна система» [45].

Надалі розглянемо особливості процедур митного оформлення при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон України. Згідно з положеннями МК України дефініція «митне оформлення» передбачена як виконання митних формальностей, необхідних для випуску товарів, ТЗ комерційного призначення (п. 23 ст. 1 МК України) [45].

Метою митного оформлення є забезпечення дотримання встановленого законодавством України порядку переміщення товарів, ТЗ комерційного призначення через митний кордон України, а також забезпечення статистичного обліку ввезення на митну територію України, вивезення за її межі й транзиту (ч.1 ст. 246 МК України) [45]. Митне оформлення здійснюється в місцях розташування відповідних підрозділів митних органів протягом робочого часу, встановленого для цих органів (ч.1 ст. 247 МК України) [45]. Отже, метою митного оформлення при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон є забезпечення дотримання встановленого митним законодавством порядку їх переміщення, а також забезпечення їх статистичного обліку.

Категорію «процедура митного оформлення» окремі науковці пропонують розуміти як здійснення окремих операцій. Такі операції полягають у документальному закріпленні відомостей, які отримані митними органами при здійсненні митного контролю, оформленні його результатів. Такі відомості мають юридичне значення для подальшого використання переміщуваних через митний кордон товарів і ТЗ відповідно до вибраного декларантом митного режиму. Такі дії здійснюються у пунктах пропуску через митний кордон держави цілодобово [176, с. 133].

Наголошуємо, що при здійсненні митних формальностей щодо товарів, які переміщуються через митний кордон України фізичними особами, митні органи використовують документи та/або відомості, отримані через єдиний веб-портал «Єдине вікно для міжнародної торгівлі» або видані на паперових носіях державними органами чи уповноваженими органами стосовно таких контрольних функцій у досліджуваному переміщенні (ч. 7 ст. 365 МК України) [45].

На думку М. Г. Шульги, митне оформлення – це сукупність взаємообумовлених організаційно-правових та технічних процедур, здійснюваних митними органами в порядку та на умовах, встановлених митним законодавством. До митного оформлення входять такі базові елементи, як декларування товарів та митна брокерська діяльність [177]. На думку Д.С. Цаліної, митне оформлення є неюрисдикційним адміністративним провадженням, яке містить інші організаційно-розпорядчі дії. Ці дії обов'язково супроводжуються документуванням результатів митного контролю [178, с. 8].

З наукової позиції І.Г. Бережнюк, під митним оформленням слід розуміти виконання митним органом дій (процедур), що пов'язані із закріпленням результатів митного контролю товарів і ТЗ. Його результати закріплюються процедурами митного оформлення [156, с. 127]. Приміром, митне оформлення І.О. Федотова умовно поділяє на такі наступні п'ять етапів. Перший – це прийняття, реєстрація й облік митної декларації. Другий – включає митний контроль за

правильністю визначення коду відповідно до УКТ ЗЕД. Третій – передбачає здійснення валютного контролю й проведення заходів контролю митної вартості товарів. Один із важливих етапів митного оформлення, на думку автора, включає також контроль за справлянням митних податків й сплатою митних платежів. Окрім цього, у митному оформленні товарів є огляд і випуск товарів відповідно до митного режиму [97].

Митне оформлення товарів, що вивозяться за межі митної території України громадянами, може здійснюватися у будь-якому митному органі на всій митній території України (ч. 4 ст. 365 МК України) [45]. Митне оформлення товарів, що ввозяться на митну територію України фізичними особами (крім товарів, що переміщуються у несупроводжуваному багажі та у вантажних відправленнях, а також товарів за товарними позиціями 8701-8707, 8711, 8716 згідно з УКТ ЗЕД, які підлягають державній реєстрації), здійснюється у пунктах пропуску через державний кордон України (ч. 5 ст. 365 МК України) [45].

Митне оформлення товарів, які ввозяться на митну територію України громадянами у несупроводжуваному багажі та вантажних відправленнях, здійснюється в митних органах за місцем проживання або тимчасового перебування зазначених фізичних осіб, у місці кінцевого призначення ТЗ, що здійснювали перевезення цих товарів, або, за заявою цих осіб, - у пунктах пропуску через державний кордон України (ч. 6 ст. 365 МК України) [45].

Митне оформлення товарів, ввезених на митну територію України громадянами, за товарними позиціями 8701-8707, 8711, 8716 згідно з УКТ ЗЕД, що підлягають державній реєстрації, здійснюється у будь-якому митному органі на всій митній території України з пред'явленням їх цьому органу (ч. 7 ст. 365 МК України) [45].

Декларування товарів, які фізичні особи переміщують через митний кордон України здійснюється шляхом заявлення за встановленою формою (письмовою, усною, шляхом вчинення дій) точних відомостей про товари, мету їх переміщення

через митний кордон України, а також відомостей, необхідних для здійснення їх митного контролю та митного оформлення. При застосуванні письмової форми декларування можуть використовуватися як: (1) електронні документи, так і (2) документи на паперовому носії або їх електронні (скановані) копії, засвідчені електронним цифровим підписом декларанта або уповноваженої ним особи (ч. 1 ст.257 МК України) [45].

Зокрема, фізичні особи, які в'їжджають на територію України або виїжджають з неї засобами автомобільного та залізничного транспорту, а також ТЗ особистого користування, мають право декларування товарів, що переміщуються ними через митний кордон України, не залишаючи цих ТЗ (ч. 2 ст. 365 МК України) [45].

Декларанти або уповноважені ними особи можуть бути присутніми під час митного оформлення товарів, які пред'являються ними для такого оформлення (ч.1 ст. 247 МК України) [45], тобто фізична особа, яка здійснює декларування товарів має право бути присутньою під час митного оформлення таких товарів. Так, декларантами можуть бути тільки резиденти, крім деяких випадків переміщення через митний кордон України, наприклад: громадяни є декларантами особистих речей, ТЗ особистого користування та інших товарів для особистих, сімейних чи інших потреб, не пов'язаних зі здійсненням підприємницької діяльності (ч.2 ст. 265 МК України) [45]. Фізичні особи можуть бути декларантами після досягнення ними 16-річного віку. Декларант може здійснювати декларування товарів самостійно або уповноважувати інших осіб на здійснення декларування від свого імені (ч. 3-6. ст. 265 МК України) [45].

Зазначимо, що не підлягають обов'язковому письмовому декларуванню та не оподатковуються митними платежами: (1) особисті речі, перелік яких визначено ст. 370 МК України; (2) продукти харчування для власного споживання в дозволених обсягах (п. 1 постанови КМ України від 21 травня 2012 р. № 434 «Про обсяги та порядок ввезення громадянами на митну територію України харчових продуктів для власного споживання»[179]); (3) готівка в сумі, що не перевищує

10000 євро (п. 2.1 Інструкції про переміщення готівки і банківських металів через митний кордон України, затвердженої постановою Правління Нацбанку України від 27 травня 2008 р. № 148) [180]; (4) товари (крім підакцизних), які переміщуються у таких обсягах: (а) сумарна фактурна вартість яких не перевищує екв. 1000 євро, що ввозяться в ручній поклажі та/або у супроводжуваному багажі через пункти пропуску через державний кордон України, відкриті для повітряного сполучення; (б) сумарна фактурна вартість яких не перевищує екв. 500 євро та сумарна вага яких не перевищує 50 кг, що ввозяться в ручній поклажі та/або у супроводжувальному багажі через інші, ніж відкриті для повітряного сполучення, пункти пропуску через державний кордон України; (в) сумарна фактурна вартість яких не перевищує екв. 300 євро, що переміщуються (пересилаються) в несупроводжуваному багажі (ст. 374 МК України [45]); (г) товари у встановлених у ст. 374 МК України обсягах, що переміщуються з метою тимчасового ввезення або транзиту (ст. 379 МК України); (д) ТЗ особистого користування, що тимчасово ввозяться на митну територію України громадянами-нерезидентами, а також пальне, що міститься у звичайних баках таких ТЗ, установлених заводом-виробником (ст. 374, 380 МК України) [45].

Інші товари декларуються у порядку, передбаченому для громадян, із застосуванням митної декларації для письмового декларування товарів. Так, постановою КМ України від 21.05.2012 р. № 431 затверджено форму такої декларації для громадян [74].

Вказана форма декларації також застосовується у випадках декларування громадянином (за його бажанням або на вимогу митного органу) відомостей про особисті речі й інші товари. Під час переміщення (пересилання) товарів через митний кордон України громадянами митна декларація за формою єдиного адміністративного документа заповнюється у разі, коли такі товари відповідно до МК України [45] та Положення про митні декларації, яке затверджено постановою КМ України від 21 травня 2012 р. № 450 [120] декларуються з поданням митної

декларації, передбаченої законодавством України для підприємств, а також для декларування товарів (у тому числі ТЗ особистого користування), що ввозяться на митну територію України і підлягають державній реєстрації відповідно до законодавства [120].

Як уже відомо, особисті речі, що переміщуються (пересилаються) громадянами через митний кордон України у ручній поклажі, супроводжуваному та несупроводжуваному багажі, підлягають декларуванню шляхом учинення дій, усно або за бажанням власника чи на вимогу митного органу - письмово (ч. 1 ст. 369 МК України) [45].

Таким чином, товари фізичними особами декларуються шляхом подання митному органу: (1) митної декларації на бланку єдиного адміністративного документа (або митної декларації М-16); (2) або письмової заяви за встановленою формою; (3) або митної декларації для письмового декларування товарів, що переміщуються через митний кордон України фізичними особами для особистих, сімейних та інших потреб, не пов'язаних із провадженням підприємницької діяльності; (4) або іншого документа, що відповідно до законодавства може використовуватися замість митної декларації. Також митна декларація на бланку єдиного адміністративного документа застосовується фізичними особами для декларування підакцизних товарів (незалежно від вартості), що пересилаються на їхню адресу у МПВ та МЄВ.

Нагадаємо, що фізична особа самостійно обирає відповідний канал («зелений коридор» або «червоний коридор») для проходження митного контролю за двоканальною системою (ч. 4 ст. 366 МК України) [45]. Зокрема, початок проходження (проїзду ТЗ особистого користування) громадянином каналом, позначеним символами зеленого кольору («зелений коридор»), є декларуванням шляхом вчинення дій цією фізичною особою про те, що переміщувані ним через митний кордон України товари не підлягають письмовому декларуванню, оподаткуванню митними платежами, не підпадають під встановлені

законодавством заборони та/або обмеження щодо ввезення на митну територію України або вивезення за межі цієї території. Таке декларування свідчить про факти, що мають юридичне значення (ч. 5 ст. 366 МК України) [45].

Фізичні особи, які проходять (проїжджають ТЗ особистого користування) через «зелений коридор», звільняються від подання письмової митної декларації (ч. 6 ст. 366 МК України). Як уже відомо, звільнення від подання письмової митної декларації не означає звільнення від обов'язку дотримання порядку переміщення товарів через митний кордон України та від адміністративної відповідальності за порушення митних правил (ч. 6 ст. 366 МК України) [45].

Отже, фізичні особи при письмовому декларуванні товарів використовують митну декларацію для громадян задля особистих, сімейних та інших потреб, не пов'язаних з провадженням підприємницької діяльності, усне декларування ними допускається при митному оформленні ручної поклажі й особистого багажу пасажирів. Іншою формою декларування товарів може виступати вчинення конклюдентних дій при використанні в пунктах пропуску через митний кордон України за вибором системи «зелений» коридор.

Підлягають письмовому декларуванню в порядку, встановленому для громадян товари, сумарна фактурна вартість яких перевищує екв. 10000 євро, при вивезенні (пересиланні) громадянами за межі митної території України, та звільняються від подання документів (крім документів, що підтверджують право вивезення за межі митної території України культурних цінностей), що підтверджують дотримання встановлених заборон та/або обмежень у цих випадках, за умови, що ці товари: (1) вивозяться у зв'язку з виїздом за межі України на постійне місце проживання; (2) входять до складу спадщини, оформленої в Україні на користь громадянина-нерезидента, за умови підтвердження складу спадщини органами, що вчиняють нотаріальні дії; (3) тимчасово вивозяться громадянами-резидентами за межі митної території України під письмове зобов'язання про їх зворотне ввезення; (4) були тимчасово ввезені на митну територію України під

зобов'язання про їх зворотне вивезення, що підтверджується відповідними документами; (5) були одержані громадянами-нерезидентами у вигляді призів і нагород за участь у змаганнях, конкурсах, фестивалях тощо, які проводяться на території України, що підтверджується відповідними документами [45].

Зазначимо, що товари, придбані громадянами-нерезидентами на території України, загальна фактурна вартість яких не перевищує суми іноземної валюти, ввезеної цими громадянами в Україну, підлягають письмовому декларуванню в порядку, встановленому для громадян, зі сплатою вивізного мита та поданням документів, необхідних для здійснення митного контролю та оформлення [45]. Зазначимо, що митне оформлення товарів, що вивозяться за межі митної території України громадянами, може здійснюватися у будь-якому митному органі на всій митній території України (ч. 4 ст. 365 МК України) [45].

Зупинимось на особливостях процедур оподаткування чи звільнення від оподаткування товарів при переміщенні їх фізичними особами через митний кордон України. Вкажімо, що систему митного оподаткування потрібно розглядати як у вузькому розумінні (як сукупність митних платежів: податок на додану вартість, акцизний податок, мито), так і в широкому – як організацію справляння митних платежів, регулювання та контролю [181, с.31-32; 182, с. 52]. Однією із проблем митного права є забезпечення законності адміністрування митних платежів щодо товарів, що ввозяться фізичними особами на митну територію України та контроль митних органів за дотриманням підстав звільнення від оподаткування товарів при переміщенні їх фізичними особами, що і стало одним із факторів вибору теми даного підрозділу дослідження.

Згідно зі статтею 67 Конституції України, кожен зобов'язаний сплачувати податки і збори в порядку і розмірах, встановлених законом [2]. Відносини, пов'язані з адмініструванням митних платежів товарів, які переміщуються фізичними особами через митний кордон України передбачені ПК України [183], МК України, Бюджетним кодексом України (далі – БК України) [184] та іншими

законами України. До інших законів України, у контексті справляння митних платежів чи звільнення від них треба віднести: Закон України «Про Митний тариф України» [185], Закон України «Про єдиний збір, який справляється у пунктах пропуску (пунктах контролю) через державний кордон України» [186] та ін. Так, Митний тариф України містить перелік ставок загальнодержавного податку - ввізного мита на товари, що ввозяться на митну територію України й систематизовані згідно з УКТ ЗЕД. Структура Митного тарифу України включає код товару УКТ ЗЕД, точне найменування й детальний опис товару, ставку ввізного мита, одиницю виміру та обліку. На вибір ставки ввізного мита впливає походження товару, а також залежить митна вартість товару [185]. Відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 289 МК України обов'язок зі сплати митних платежів виникає у разі ввезення товарів на митну територію України – з моменту фактичного ввезення цих товарів на митну територію України [45].

Згідно з положеннями ст. 4 ПК України, визначено, що встановлення і скасування податків та зборів, а також пільг їх платникам здійснюються відповідно до ПК України Верховною Радою України, а також Верховною Радою Автономної Республіки Крим, сільськими, селищними, міськими радами та радами об'єднаних територіальних громад, що створені згідно із законом та перспективним планом формування територій громад у межах їх повноважень, визначених Конституцією України та законами України [183].

МК України не містить визначення категорії «митні платежі». Відповідно до п.п. 14.1.113. п. 14.1 ст. 14 ПК України «митні платежі» – це податки, що відповідно до ПК України або митного законодавства справляються під час переміщення або у зв'язку з переміщенням товарів через митний кордон України та контроль за справлянням яких покладено на митні органи. До митних платежів законодавець відносить мито, акцизний податок із ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції), ПДВ із ввезених на митну територію України товарів (продукції) [183].

Відповідно до БК України митні платежі входять до складу доходів бюджетної системи [184], тобто, митні платежі слід розглядати як податкові. Зазначимо, що згідно з положеннями ст. 4 ПК України митні органи є суб'єктами державного контролю щодо мита, акцизного податку, ПДВ, які згідно з податковим законодавством справляються у разі ввезення (пересилання) товарів і предметів на митну територію України або територію спеціальної митної зони або їх вивезення (пересилання) з них.

Єдиного розуміння щодо змісту митних платежів у наукових працях немає. Так, М.П. Кучерявенко розглядає митні платежі як види зборів, відрахувань, платежів у разі перетину митного кордону України [187, с. 329]. Однак О.П. Гребельник вважав, зокрема, що об'єктом оподаткування зазвичай виступають не лише товари, а й інші предмети, що не є товарами. Автор також зазначає, що деякі митні платежі не пов'язані з переміщенням товару через митний кордон, а сплачуються за надання митними органами певних послуг у сфері митно-тарифних відносин [188]. Зазначимо, що згідно з положеннями МК України митні платежі включають: а) мито; б) акцизний податок із ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції); в) ПДВ із ввезених на митну територію України товарів (продукції) (п. 27 ч. 1 ст. 4 МК України) [45].

Єдиного розуміння щодо змісту категорії «мито» у наукових працях теж немає. Наприклад, М. П. Кучерявенко зазначає, що мито – вид митного платежу, що стягується з товарів, що переміщуються через митний кордон держави (які ввозяться, вивозяться чи переміщуються транзитом) [187, с.330]. А.П. Румянцев зазначає, що мито – це податок, який стягується з товару під час перетинання митного національного кордону [189, с. 92].

Мито - це загальнодержавний податок, встановлений ПК України та МК України, який нараховується та сплачується відповідно до МК України, законів України та міжнародних договорів (ч. 1 ст. 270 МК України) [45]. В Україні застосовуються такі види мита: 1) ввізне мито; 2) вивізне мито; 3) сезонне мито;

4) особливі види мита: спеціальне, антидемпінгове, компенсаційне, додатковий імпортерний збір. Забороняється застосовувати інші види мита, крім тих, що встановлені МК України (ч. 1-3 ст. 271 МК України) [45]. Відповідно до ст. 9 ПК України мито, податок на додану вартість (далі – ПДВ), акцизний податок належать до системи загальнодержавних податків та зборів [45].

Платниками мита є: (1) особа, яка ввозить товари на митну територію України чи вивозить товари з митної території України у порядку та на умовах, встановлених МК України; (2) особа, на адресу якої надходять товари, що переміщуються (пересилаються) у МПВ або МЕВ, несупроводжуваному багажі, вантажних відправленнях; (3) особа, на яку покладається обов'язок дотримання вимог митних режимів, які передбачають звільнення від оподаткування митом, у разі порушення таких вимог; (4) особа, яка використовує товари, митне оформлення яких було здійснено з умовним звільненням від оподаткування, не за цільовим призначенням та/або всупереч умовам чи цілям такого звільнення згідно з МК України, іншими законами України, а також будь-які інші особи, які безпідставно використовують звільнення від оподаткування митом (податкову пільгу); 5) особа, яка реалізує або передає у володіння, користування чи розпорядження товари, що були випущені у вільний обіг на митній території України зі звільненням від оподаткування митними платежами, до закінчення строку, визначеного законом; б) особа, яка реалізує товари, ТЗ відповідно до ст. 243 МК України (ч. 1 ст. 276 МК України)[45].

Базою оподаткування митом окремих товарів, що переміщуються фізичною особою через митний кордон України, є: (1) для товарів, на які законом встановлено адвалорні ставки мита, - митна вартість товарів; (2) для товарів, на які законом встановлено специфічні ставки мита, - кількість таких товарів у встановлених законом одиницях виміру (ч. 1 ст. 279 МК України). База оподаткування митом товарів, що переміщуються (пересилаються) через митний кордон України в МПВ та МЕВ, визначається ст. 234 МК України. База оподаткування митом окремих

товарів, що переміщуються через митний кордон України громадянами, визначається МК України (ч. 2-3 ст. 279 МК України) [45].

Як уже відомо, згідно зі ст. 365 МК України фізичні особи за умови дотримання МК України та інших актів законодавства можуть переміщувати через митний кордон України будь-які товари, крім тих, які заборонено до ввезення в Україну та вивезення з України [45], тобто дозволено все, що прямо не заборонено законом – це позитивний підхід до права. На відміну від негативного, коли можна лише те, що дозволено й врегульовано законодавством.

В подальшому розглянемо умови та підстави звільнення від оподаткування товарів, які фізичні особи переміщують через митний кордон України. Нагадаємо, що відповідно до ч. 1 ст. 374 МК України товари (за винятком підакцизних), сумарна фактурна вартість яких не перевищує екв. 1000 євро, що ввозяться громадянами на митну територію держави у ручній поклажі та/або у супроводжуваному багажі, відкриті для повітряного сполучення. Також товари (крім підакцизних), сумарна фактурна вартість яких не перевищує екв. 500 євро та сумарна вага яких не перевищує 50 кг, що ввозяться громадянами на митну територію України у ручній поклажі та/або у супроводжуваному багажі через інші, ніж відкриті для повітряного сполучення, пункти пропуску через державний кордон, не є об'єктами оподаткування митними платежами [45].

Винятком з цього загального правила є товари, на які відповідно до ст. 197 МК України встановлено обмеження щодо переміщення через митний кордон України та випадок, що передбачений ч. 2 ст. 374 МК України - особа в'їжджає в Україну не частіше одного разу протягом однієї доби. У разі не дотримання цієї умови та в'їзду на митну територію частіше одного разу протягом однієї доби - товари підлягають оподаткуванню [45].

Згідно з ч. 6 ст. 374 МК України товари (крім підакцизних), сумарна фактурна вартість яких не перевищує екв. 150 євро, що переміщуються (пересилаються) на митну територію України на адресу одного одержувача в одній депеші від одного

відправника у МПВ, на адресу одного одержувача в одному вантажі експрес-перевізника від одного відправника у МЕВ, а також товари (крім підакцизних), сумарна фактурна вартість яких не перевищує екв. 150 євро, що переміщуються у несупроводжуваному багажі, підлягають усному декларуванню та не є об'єктами оподаткування митними платежами [45].

При ввезенні (пересиланні) на митну територію України фізичними особами груп товарів, що визначені ч.10 ст. 374 МК України із посиланням на відповідні коди (УКТ ЗЕД), останні звільняються від оподаткування митними платежами [45]:

1) особисті речі, які відповідно до ст. 369 МК України переміщуються фізичними особами через митний кордон України у ручній поклажі, супроводжуваному та несупроводжуваному багажі; 2) окремі твори мистецтва, предмети колекціонування та антикваріат, виготовлені 50 і більше років тому (розд. XXI Група. 97) [45]; 3) товари, призначені для забезпечення звичайних повсякденних потреб громадянина та початкового облаштування, що ввозяться (пересилаються) громадянами у зв'язку з переселенням на постійне місце проживання в Україну, за умови документального підтвердження: а) товари, призначені для забезпечення звичайних повсякденних потреб громадянина та початкового облаштування (крім товарів, що класифікуються за УКТ ЗЕД код 8802); космічні апарати (включаючи супутники) та суборбітальні і космічні ракети-носії: вертольоти або одним із кодів 8903 91 99 00, 8903 92 99 00 - човни та катери моторні, крім човнів із забортним двигуном: завдовжки понад 7,5 м, 8903 99 99 00 згідно з УКТ ЗЕД) [45]; б) ТЗ особистого користування, що класифікуються за товарними позиціями УКТ ЗЕД 8702, 8703 (крім моторних ТЗ товарної позиції 8702), включаючи вантажопасажирські автомобілі-фургони та гоночні автомобілі, 8704), 8711; коляски (у кількості однієї одиниці на кожного громадянина, який досяг 18-річного віку), за умови документального підтвердження певних умов; в) товари, що класифікуються УКТ ЗЕД у позиції 8716; інші несамохідні ТЗ; їх частини (у кількості 1 одиниці на кожного повнолітнього громадянина) за умови одночасного

ввезення з ТЗ особистого користування, що класифікуються в одній із УКТ ЗЕД позицій 8702, 8703, 8704 (загальною масою до 3,5 тонни), 8711 згідно з УКТ ЗЕД [45]; 4) товари, що належать громадянам і переміщуються транзитом через митну територію України; 5) товари, що входять до складу спадщини за законом, відкритої за межами України на користь резидента (у тому числі в кількості однієї одиниці за кожною УКТ ЗЕД позицією 8702, 8703, 8704 (заг. масою до 3,5 тонни), 8711 згідно з УКТ ЗЕД), у разі підтвердження її складу органами, що вчиняють нотаріальні дії у країні її відкриття; 6) товари, одержані громадянами-резидентами у вигляді нагород і призів на міжнародних змаганнях, конкурсах за межами митної території України (у тому числі не більше одного товару за УКТ ЗЕД позиціями 8702, 8703, 8704 (заг. масою до 3,5 тонни), 8711 згідно з УКТ ЗЕД), за умови документального підтвердження факту нагородження нотаріальними органами відповідної країни [45]; 7) товари (включаючи ТЗ особистого користування), що були попередньо вивезені громадянами-резидентами за межі митної території України і зворотно ввозяться на митну територію України, за наявності відповідного підтвердження такого факту; 8) ТЗ особистого користування, що тимчасово ввозяться на митну територію України громадянами-нерезидентами, а також пальне, що міститься у звичайних баках таких ТЗ, встановлених заводом-виробником [45]; 9) товари (крім ТЗ), які мають ознаки таких, що були у користуванні та призначені для власного облаштування житла і забезпечення життєдіяльності громадян, які перебували за кордоном у відрядженнях (на навчанні), за умови, що такі товари ввозяться (пересилаються) протягом 6-ти місяців з дня повернення таких громадян в Україну після закінчення строку відрядження (навчання); 10) товари (крім ТЗ), які мають ознаки таких, що були у користуванні та призначені для власного облаштування житла і забезпечення життєдіяльності іноземних громадян за певних умов [45].

Також, як уже відомо, громадяни, які досягли 18-річного віку, можуть ввозити алкогольні напої та тютюнові вироби на митну територію України в ручній поклажі або супроводжуваному багажі без сплати митних платежів та без письмового

декларування у таких кількостях із розрахунку на одну особу: 1) 200 сигарет або 50 сигар чи 250 гр тютюну або ці вироби в наборі загальною вагою, що не перевищує 250 гр; 2) 5 літрів пива, 2 літри вина, 1 літр міцних (із вмістом спирту більш як 22%) алкогольних напоїв [45].

Надалі розглянемо умови та підстави оподаткування товарів, які фізичні особи переміщують через митний кордон України. Товари (крім підакцизних), що ввозяться громадянами у ручній поклажі та/або у супроводжуваному багажі, сумарна фактурна вартість та/або загальна вага яких перевищують обмеження, встановлені ч.1 ст. 374 МК України, але загальна фактурна вартість яких не перевищує екв. 10000 євро, підлягають письмовому декларуванню в порядку, встановленому для громадян, з поданням певних документів, та оподатковуються ввізним митом за ставкою 10 % і ПДВ за ставкою у ПК України в частині, що перевищує екв. 1000 євро (для повітряного сполучення) та екв. 500 євро або вартість товарів, обчислена пропорційно до ваги, що перевищує 50 кг (при ввезенні через інші пункти пропуску через державний кордон) [45]. Зазначимо, що базою оподаткування таких товарів є частина їх сумарної фактурної вартості, що перевищує екв. 1000 євро (при ввезенні товарів на митну територію України через пункти пропуску через державний кордон України, відкриті для повітряного сполучення) та екв. 500 євро або вартість товарів, обчислена пропорційно до ваги, що перевищує 50 кг (при ввезенні через інші пункти пропуску через державний кордон України) [45].

Товари (крім підакцизних), що переміщуються (пересилаються) у МПВ, МЕВ, несупроводжуваному багажі, сумарна фактурна вартість яких перевищує екв. 150 євро, але не перевищує екв. 10000 євро, або переміщуються (пересилаються) без дотримання умов, передбачених ч.5 ст.374 МК України, та оподатковуються ввізним митом за ставкою 10 % та ПДВ, яка визначена у ПК України. Базою оподаткування для таких товарів є частина їх сумарної фактурної вартості, що перевищує екв. 150 євро [45].

Відповідно до ст. 377 МК України товари за товарними позиціями 8701-8707, 8711, 8716 згідно з УКТ ЗЕД, які підлягають державній реєстрації, при ввезенні громадянами на митну територію України або надходженні на митну територію України на адресу громадян у несупроводжуваному багажі або вантажних відправленнях для вільного обігу, незалежно від їх вартості, підлягають письмовому декларуванню, із оподаткуванням ввізним митом за повними ставками Митного тарифу України, акцизним податком і ПДВ за ставками, встановленими ПК України [45].

Кузови (включаючи кабіни) для моторних ТЗ товарних позицій 8701-8705, що класифікуються в товарній позиції 8707; 8701-8705, шасі з установленими двигунами для товарів товарних позицій 8701-8705, що класифікуються в товарній позиції 8706; 8701-8705 згідно з УКТ ЗЕД, підлягають митному оформленню як зібрані ТЗ. Оподаткування їх здійснюється за повними ставками ввізного мита відповідно до Митного тарифу України, акцизним податком і ПДВ за ставками, встановленими ПК України [45]. Відповідно до ч. 3 ст.376 МК України алкогольні напої та тютюнові вироби незалежно від їх кількості не звільняються від оподаткування митними платежами, якщо особа, яка ввозить їх на митну територію України, була відсутня в Україні менш ніж 24 години [45].

Відповідно до законодавства, мито - це загальнодержавний податок, встановлений ПК України та МК України, який нараховується та сплачується згідно з вимогами МК України, законів України та міжнародних договорів [45]. Об'єктом оподаткування митом є товари, що ввозяться (пересилаються) на митну територію України в обсягах, які підлягають оподаткуванню митними платежами відповідно до розд. XII МК України, а також розд. V та VI ПК України. Датою виникнення податкових зобов'язань зі сплати мита фізичною особою у разі ввезення товарів на митну територію України чи вивезення товарів з митної території України є дата подання митному органу митної декларації для митного оформлення або дата

нарахування такого податкового зобов'язання митним органом у випадках, визначених цим МК України та законами України.

Згідно зі ст. 276 МК України платником мита є особа, яка ввозить товари на митну територію України чи вивозить товари з митної території України у порядку та на умовах, встановлених цим МК України та особа, на адресу якої надходять товари, що переміщуються (пересилаються) у МПВ або МЕВ, несупроводжуваному багажі, вантажних відправленнях [45].

Відповідно до ст. 2 Закону України «Про Митний тариф України» ставки ввізного мита можуть встановлюватися або змінюватися виключно законами про внесення змін до цього закону [185]. Ввізне мито на товари, митне оформлення яких здійснюється в порядку, встановленому для фізичних осіб, нараховується відповідно до розд. XII МК України, про що вказує п. 6 ч.1 ст. 280 МК України. У більшості випадках на товари, що ввозяться на митну територію України фізичними особами загальна ставка на ввізне мито встановлена 10%. Ставка є адвалорною, оскільки мито нараховується у відсотках до митної вартості товарів. Зазначимо, що у випадку, якщо фізична особа ввозить товари (крім підакцизних), сумарна фактурна вартість яких перевищує екв. 10000 євро, що пересилаються (переміщуються) на митну територію України в МПВ, МЕВ, у ручній поклажі, супроводжуваному та несупроводжуваному багажі, а також товари (крім підакцизних), незалежно від їх фактурної вартості, що переміщуються на митну територію України у вантажних відправленнях, то тоді такі товари оподатковуються ввізним митом за повними ставками Митного тарифу України і ПДВ за ставкою, встановленою ПК України.

Зокрема, ПДВ – непрямий податок, який нараховується та сплачується згідно з нормами розд. V ПК України. Важливою складовою даного податку є нарахування його при імпорті окремих товарів фізичними особами. Відповідно до ст. 180 ПК України платником ПДВ є будь-яка особа, що ввозить товари на митну територію України в обсягах, які підлягають оподаткуванню, та на яку покладається

відповідальність за сплату податків у разі переміщення товарів через митний кордон України відповідно до МК України, а також: а) особа, на яку покладається дотримання вимог митних режимів, які передбачають повне або часткове умовне звільнення від оподаткування, у разі порушення таких митних режимів; б) особа, яка використовує у тому числі при ввезенні товарів на митну територію України, податкову пільгу не за цільовим призначенням та/або всупереч умовам чи цілям її надання згідно із МК України, а також будь-які інші особи, що використовують податкову пільгу, яку для них не призначено [183].

Що стосується імпорту окремих товарів при ввезенні їх на митну територію України, то порядок визначення бази оподаткування для товарів врегульовано у п. 190.1 ст. 190 ПК України [183]. Відповідно до ст. 212 ПК України фізична особа - резидент або нерезидент, яка ввозить підакцизні товари (продукцію) на митну територію України в обсягах, що підлягають оподаткуванню, відповідно до митного законодавства є платником акцизного податку [183]. Ввезення фізичними особами на митну територію України підакцизних товарів (продукції) в обсягах, що не перевищують норм безмитного ввезення (приміром, ст.376 МК України), встановлених МК України - є операцією, що не підлягає оподаткуванню.

Зазначимо, що перелік підакцизних товарів визначено п. 215.1 ст. 215 ПК України. До підакцизних товарів належать: (1) спирт етиловий та інші спиртові дистиляти, алкогольні напої, пиво; (2) тютюнові вироби, тютюн та промислові заміники тютюну; (3) нафтопродукти, скраплений газ; (4) автомобілі легкові, кузови до них, причепи та напівпричепи, мотоцикли [183]. Акцизний податок – непрямий податок на споживання окремих видів товарів (продукції), визначених ПК України як підакцизні, що включаються до ціни таких товарів [183]. Об'єктом оподаткування є ввезення підакцизних товарів на митну територію України. Ставки акцизного податку єдині на всій території України. Товари, що ввозяться в Україну, обкладаються акцизним податком в порядку, визначеному у ст. 212-230 ПК України [183].

2.4 Застосування заходів нетарифного регулювання при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон України

Одним з нерозв'язаних питань митного права є проблема встановлення єдиного підходу до визначення змісту та специфіки застосування заходів нетарифного регулювання під час переміщення товарів через митний кордон. У світовій практиці здійснення державного регулювання заходів нетарифного регулювання існує велика кількість їх форм, методів [190, с. 111].

В наукових працях розкриті особливості застосування заходів нетарифного регулювання при переміщенні товарів через митний кордон України як юридичними і фізичними особами у загальному підході, так і щодо окремих категорій товарів. Так, при переміщенні товарів через митний кордон України Т.В. Корнева вказувала на потребу включення понять заходів тарифного та нетарифного регулювання у МК України [191], стосувалось це перш за все МК України 2012 р. На нетарифні заходи регулювання в зовнішньоекономічних відносинах звертала увагу також М.Г. Шульга [192]. Окремі автори В.В. Романенко [193], А.В. Мазур та Ю.Д. Кунєв [194] пропонують замінити термін «заходи» на «методи» нетарифного регулювання при переміщенні товарів через митний кордон та запропонували власні критерії їх класифікації. Автори здійснювали вивчення таких методів стосовно таких суб'єктів митних правовідносин як юридичні особи, які переміщують товар через митний кордон України.

Приміром, О.М. Шевчук досліджував заходи нетарифного регулювання порядку переміщення лікарських засобів через митний кордон [195], де визначив підходи та зміст досліджуваних категорій та з'ясував їх специфіку як для фізичних, так і юридичних осіб. О.Г. Зоріна вивчала заходи нетарифного регулювання переміщення ветеринарних препаратів через митний кордон [196] щодо юридичних осіб із вищенаведених питань. Зокрема, О.С. Крущук розрізняє заходи нетарифного регулювання при переміщенні громадянами продуктів харчування через митний

кордон [26]. Натомість вивчення окремих проблемних питань застосування заходів нетарифного регулювання при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон, їх переліку, критеріїв класифікації, визначенню їх змісту не приділялось в наукових працях достатньо уваги.

Стосовно визначення змісту поняття «заходи нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності» у МК України та наукових публікаціях. Відповідно до норм МК України, дефініція «заходи нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності» визначена як не пов'язані із застосуванням мита до товарів, що переміщуються через митний кордон України, встановлені відповідно до закону заборони та/або обмеження, спрямовані на захист внутрішнього ринку, громадського порядку та безпеки, суспільної моралі, на охорону здоров'я та життя людей і тварин, охорону навколишнього природного середовища, захист прав споживачів товарів, що ввозяться в Україну, а також на охорону національної культурної та історичної спадщини (п. 13 ч. 1 ст. 4 МК України) [45]. Зокрема, у МК України категорія «заходи офіційного контролю» – це фітосанітарний контроль, ветеринарно-санітарний контроль, державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин, що проводяться згідно із законодавством України (п.13-1 ч. 1 ст. 4 МК України) [45].

В наукових працях не існує єдиного підходу до визначення заходів нетарифного регулювання переміщення товарів через митний кордон. Так, В.В. Романенко пропонує юридичну конструкцію «нетарифні методи регулювання переміщення товарів через митний кордон» [34, с. 11] та визначає їх відповідно до приписів чинного МК України. О.М. Шевчук трактує цю категорію митного права як сукупність заходів обмежувально-заборонного характеру, що перешкоджають проникненню імпортованих лікарських засобів на внутрішні ринки та стимулюють розвиток експортного потенціалу держави [16, с. 10], тобто автор цей термін відніс до такої категорії товару у митному праві як лікарські засоби.

В наукових джерелах немає класифікації заходів нетарифного регулювання при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон України. Не існує також єдиного підходу до вибору їх критеріїв класифікації досліджуваних заходів, зважаючи на їх різноманітність. Перелік їх є невичерпний, через те, що кожен науковець класифікує ці заходи по-різному, залежно від напрямку свого дослідження. Так, М. Каленський до нетарифних методів, які впливають безпосередньо на кількісні і вартісні параметри, відносить також квотування, ліцензування, технічні стандарти та вимоги до упакування та ін. [198], ці критерії мають відношення до товарів які переміщуються через митний кордон юридичними особами.

Натомість окремі вчені вказують, що заходи нетарифного регулювання при переміщенні лікарських засобів через митний кордон застосовуються до товарів, які переміщують як юридичні, так і фізичні особи. Автор здійснює їх класифікацію за двома критеріями. Перший – це від обраного митного режиму, поділивши їх на три групи (а) імпорт лікарських засобів; (2) їх експорт (3) та транзит. Другим критерієм за яким автор пропонує здійснити розподіл заходів нетарифного регулювання - від суб'єктів, що здійснюють переміщення лікарських засобів через митний кордон: (а) фізичними особами; (б) юридичними особами [195, с. 109].

О.С. Крущук розрізняє заходи нетарифного регулювання при переміщенні громадянами продуктів харчування через митний кордон як кількісні обмеження та обмеження щодо упаковки таких товарів [26], тобто авторка виокремлює фізичну особу щодо досліджуваних заходів. Деякі критерії класифікації заходів нетарифного регулювання вищенаведених дослідників можна використати й стосовно нашого предмета дослідження.

Отже, за критерієм від напрямку переміщення (пересилання), заходи нетарифного регулювання переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України варто поділити на: (а) ввезення, (б) вивезення (в) транзит. Окрім цього виділимо такі основні заходи досліджуваного нетарифного регулювання: кількісні

обмеження; якісні обмеження; вагові й вартісні обмеження; вимоги до упаковки; заходи офіційного контролю; вимоги до отримання дозволів державних органів (окремі товари); вимоги до державної реєстрації товару (приміром, транспортні засоби для особистого користування) як під час ввезення, так і після його ввезення фізичною особою на митну територію країни та ін.

Розглянемо деякі із них. Так, виділено особливості застосування якісних обмежень при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон України як захід нетарифного регулювання – це заборони для ввезення чи вивезення окремих товарів. Норми, що встановлюють заборони та/або обмеження до товару, що ввозиться фізичними особами в Україну, закріплені в МК України [45] та в інших законодавчих актах. Однак МК України не містить конкретного переліку товарів, які заборонені при переміщенні їх фізичними особами через митний кордон, такий перелік визначений в багатьох інших Законах.

Зокрема, згідно з положеннями ст. 235 МК України забороняється переміщення (пересилання) в МПВ та МЕВ товарів, а саме: 1) заборонених МК України та іншими законодавчими актами України відповідно до ввезення на митну територію України або вивезення з цієї території; 2) відправлених з порушенням митних правил; 3) щодо яких відсутні відповідні дозвільні документи, у разі застосування заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності; 4) які за результатами проведення заходів офіційного контролю не можуть бути випущені у заявлений митний режим відповідно до мети їх ввезення в Україну; 5) товарів (одяг, взуття тощо), що були у використанні та перебувають у брудному стані, які за своїми ознаками можуть становити небезпеку для працівників поштового зв'язку, без документів про проведену фумігацію; 6) що класифікуються в 1-24 групах згідно з УКТ ЗЕД, що переміщуються (пересилаються) на адресу громадян або відправляються громадянами, крім харчових продуктів загальною вагою не більше 10 кг в упаковці виробника; 7) алкогольних напоїв та/або тютюнових виробів, що

переміщуються (пересилаються) на адресу громадян або відправляються громадянами, незалежно від вартості [45].

Відповідно до ст. 196 МК України не можуть бути пропущені через митний кордон України: 1) товари, переміщення яких через митний кордон України заборонено законом або міжнародним договором України; 2) товари (крім товарів для власного споживання, що ввозяться фізичними особами в обсязі та порядку, встановленому ст. 376 і ст. 378 МК України), на пропуск яких відповідно до закону потрібні документи державних органів на їх видачу, - в разі відсутності таких документів; 3) товари, що переміщуються через митний кордон України з порушенням вимог МК України та інших законів України [45].

Крім того, відповідно до ч. 1 ст. 373 МК України не допускається вивезення (пересилання) громадянами за межі митної території України товарів незалежно від їх загальної фактурної вартості, згідно з переліком, визначеним КМ України [45]. Перелік таких товарів затверджено постановою КМ України від 28 травня 2012 р. № 468 [199]. Наприклад, до таких товарів віднесено за кодом УКТЗЕД 8113 00 – металокераміка і вироби з металокераміки, включаючи відходи та брухт, 2805 30 – рідкісноземельні метали, скандій та ітрій у чистому вигляді, у сумішах або сплавах; 2805 40 – ртуть та ін. Згідно з ч. 4 ст. 373 МК України не допускається також вивезення за межі митної території України алкогольних напоїв та тютюнових виробів громадянами, які не досягли 18-річного віку [45].

До товарів, ввезення яких фізичними особами на митну територію заборонено, належать (наведемо деякі із них): наркотичні та психотропні речовини (ст. 26) [201]; будь-які пестициди і агрохімікати (ст. 4.) [202]; клоновані ембріони людини (ст. 3) [203]; культурні цінності, занесені до Державного реєстру національного культурного надбання; культурні цінності, включені до Національного архівного фонду; культурні цінності, включені до Музейного фонду України (ст. 14) [66]; а також культурні цінності, щодо яких оголошено розшук (ст. 22) [66]; етилований бензин та свинцеві добавки до бензину, крім авіаційного бензину за товарною

позицією 2710 11 31 00 згідно з УКТ ЗЕД (ст. 1) [66]; радіообладнання та випромінювальні пристрої, експлуатація яких передбачається загальними користувачами радіочастотного ресурсу, що зазначені у переліку заборонених до застосування та ввезення на територію України (ст. 64) [205]; металобрухт (ст. 9) [206; 207]; ґрунтова маса (крім зразків для проведення наукових досліджень) (ст. 53) [208]; ветеринарні препарати [209] та ін.

Крім того, ввезення на митну територію України в митному режимі імпорту товарів з російської федерації, крім товарів, переміщення яких територією російської федерації здійснено транзитом, та товари, ввезені з російської федерації, у тому числі товари походженням з третіх країн, можуть бути поміщені в митний режим імпорту, якщо їх ввезення в Україну здійснено до 24 лютого 2022 р. включно (ст. 29 [105] (постанова КМ України від 9 квітня 2022 р. № 426 «Про застосування заборони ввезення товарів з російської федерації» [210])). Також, фізичними особами заборонено для ввезення на митну територію окремих видів видавничої продукції (ст. 281) [211].

Отже, до заборонених товарів для ввезення фізичними особами на митну територію слід віднести: наркотичні та психотропні речовини та їх прекурсори, ветеринарні препарати, товари військового призначення чи товарів подвійного використання; небезпечні відходи, пестицидні агрохімікати, окремі твори, зображення, інші предмети порнографічного характеру, клоновані ембріони людини, культурні цінності, (за окремим переліком) тощо. Надати вичерпний перелік таких товарів не ставили за мету даного підрозділу. Також заборонено ввозити товари фізичним особам на митну територію із країни агресора з російської федерації, із білорусії (теж за окремими умовами) та з інших держав.

Стосовно кількісних обмежень при ввезенні товарів фізичними особами через митний кордон України як заходу нетарифного регулювання. Ввезення фізичною особою особистих речей можливо за переліком ст. 370 МК України. У положеннях ст. 378 МК України визначено підстави та умови обмежень щодо ввезення

громадянами товарів на митну територію України. Так, пропуск на митну територію України товарів, що класифікуються в 1-24 групах УКТ ЗЕД та ввозяться громадянами для вільного обігу, в будь-яких обсягах не дозволяється (ч. 1. ст. 378 МК України).

Нагадаємо, що відповідно до МК України громадяни, які досягли 18-річного віку, можуть ввозити алкогольні напої та тютюнові вироби на митну територію України в ручній поклажі або супроводжуваному багажі без сплати митних платежів та без письмового декларування у таких кількостях із розрахунку на одну особу: (1) 200 сигарет або 50 сигар чи 250 грамів тютюну, або ці вироби в наборі загальною вагою, що не перевищує 250 грамів; (2) 5 літрів пива, 2 літри вина, 1 літр міцних (із вмістом спирту більш як 22%) алкогольних напоїв (ч. 2 ст. 375 МК України) [45].

Як уже відомо, товари (крім підакцизних), що ввозяться громадянами у ручній поклажі та/або у супроводжуваному багажі, сумарна фактурна вартість та/або загальна вага яких перевищують обмеження, встановлені ч. 1 ст. 374 МК України.... (для повітряного сполучення) та екв. 500 євро або вартість товарів, обчислена пропорційно до ваги, що перевищує 50 кг (при ввезенні через інші пункти пропуску через кордон) [45]. Вищенаведені обмеження щодо вартості та ваги товарів теж є заходами нетарифного регулювання при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон України.

Стосовно вимоги до упаковки при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон України як заходу нетарифного регулювання. Так, не підлягають переміщенню на митну територію України в несупроводжуваному багажі продукти харчування без упаковки виробника (ч. 4. ст.378 МК України). Однак, є винятки із зазначеного. Зокрема, обмеження, встановлене ч.1 ст.378 МК України, не поширюється на: (1) харчові продукти вагою до 10 кг в упаковці виробника, що надходять на адресу громадян у МПВ або МЕВ [45].

Стосовно заходів офіційного контролю при ввезенні окремих товарів фізичними особами через митний кордон України як заходу нетарифного регулювання.

Відмітимо, що заходи офіційного контролю не застосовуються при переміщенні деяких особистих речей громадян. На думку П.В. Пашко, В.Ю. Хомутиніча наявність такої норми законодавства несе в собі низку ризиків й указують на те, що хоча і не застосовуються досить «суворі» заходи митного контролю, однак застосовуються процедури державного санітарно-епідеміологічного, ветеринарно-санітарного, екологічного контролю [197, с. 318-322]. Наприклад, згідно з вимогами МК України: домашні тварини, які ввозяться громадянами на митну територію України, підлягають письмовому декларуванню та застосуванню до них заходів контролю, визначених законом (ч. 1 ст. 375 МК України) [45], зокрема, підлягають державному ветеринарно-санітарному контролю.

Стосовно дозвільних документів уповноважених державних органів при ввезенні товарів фізичними особами через митний кордон України як заходу нетарифного регулювання. Держмитслужба України визначає коди товарів згідно з УКТ ЗЕД, на переміщення яких через митний кордон України у відповідному напрямку встановлено обмеження та розміщує відповідну інформацію на своєму офіційному веб-сайті та веб-порталі «Єдине вікно для міжнародної торгівлі» [45]. Приміром, при ввезенні культурних цінностей фізичними особами потрібен спеціальний дозвіл уповноважених органів [66].

Стосовно заходів нетарифного регулювання при транзиті окремих товарів фізичними особами через митний кордон України. Приміром, ввезення з метою транзиту домашніх тварин громадянам дозволяється в кількості не більше 3 ссавців, 6 птахів, 20 акваріумних риб без надання забезпечення сплати митних платежів відповідно до розд. X МК України та із поданням митним органам документів, які видаються державними органами для здійснення митного контролю та митного оформлення товарів, що переміщуються громадянами через митний кордон України (ст. 379 МК України) [45].

У іншому випадку, коли фізична особа (іноземці та особи без громадянства) що прямує транзитом через територію України, має залежність від наркотиків (та має

статус хворого) може перевозити з метою власного лікування наркотичні засоби і психотропні речовини, включені до таблиць II і III Переліку КМ України (ст. 22) [201]. Зокрема, при наявності: митної декларації; рецепту, виданого закладом охорони здоров'я або лікарем іноземної держави на ім'я хворого, легалізованого консульською установою України за кордоном; паспортного документа, що посвідчує особу хворого та надає право на перетинання державного кордону України (постанова КМ України від 8 листопада 2007 р. № 1307). У разі якщо хворий (іноземець чи особами без громадянства) затримується на території України та для продовження лікування потребує додаткового придбання наркотичних засобів і психотропних речовин, їх відпуск здійснюється за рецептом, який видається в Україні згідно із встановленим порядком [201].

Стосовно заходів нетарифного регулювання при вивезенні окремих товарів фізичними особами через митний кордон України. Так, у випадку вивезення (пересилання) за межі митної території України громадянами культурних цінностей з метою їх відчуження здійснюється у разі, коли сумарна фактурна вартість культурних цінностей: не перевищує суму, екв. 10000 євро, на підставі свідоцтва встановленого зразка на право вивезення (тимчасового вивезення) культурних цінностей та з обов'язковим письмовим декларуванням; перевищує суму, екв. 10000 євро, - на умовах поміщення товарів у митний режим експорту [200].

Стосовно вартісних обмежень при вивезенні товарів фізичними особами через митний кордон України як заходу нетарифного регулювання. Приміром, у випадку вивезення (пересилання) за межі митної території України громадянами дорогоцінних металів (за винятком банківських металів, пам'ятних та ювілейних монет України із дорогоцінних металів), дорогоцінного каміння та виробів із них, а також культурних цінностей з метою їх відчуження [200] визначені такі умови щодо них: коли сумарна фактурна вартість таких товарів: не перевищує суму, екв. 10000 євро, шляхом вчинення дій, усного або за бажанням власника таких товарів чи на вимогу посадової особи митного органу письмового декларування; перевищує

суму, екв. 10000 євро (крім дорогоцінних металів, заборонених до вивезення за межі митної території України, та особистих речей), - на умовах поміщення товарів у митний режим експорту [200].

2.5 Адміністративна відповідальність за порушення порядку переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України

Інститут адміністративної відповідальності при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон України в сучасних умовах розвитку митного права досліджено недостатньо, нез'ясованими залишаються не тільки його зміст, а й ознаки, підстави адміністративної відповідальності у цій сфері. Слід погодитись із думкою О.В. Белікової, що невирішеною проблемою правових конструкцій сутності змісту порушень митних правил є те, що МК України в санкціях не конкретизує перелік винних осіб, які можуть бути притягнені до адміністративної відповідальності й до кого застосовують адміністративні стягнення. Тобто, йде мова про відсутність переліку винних осіб, а саме громадян, посадових осіб, юридичних осіб у МК України [212, с. 18].

Законодавство України відносить порушення митних правил при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон України до категорії адміністративних правопорушень. Це виходить як із положень ст. 67 КУпАП [76], так і з МК України [45]. Зокрема, термін «митні правила» визначено МК України (п. 28 ст. 4) [45]. Отже, адміністративна відповідальність за порушення митних правил при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон буде визначатися за МК України (гл. 68), де встановлено види порушень митних правил та відповідальність за ці правопорушення [45]. Зазначене підтверджується й положеннями ст. 2 КУпАП [76].

Надалі доцільно з'ясувати розуміння таких категорій як: «правопорушення», «митне правопорушення», «адміністративна відповідальність», «порушення

митних правил», «адміністративна відповідальність за порушення митних правил». Зміст визначення таких категорій та їх аналіз потрібен з метою запропонування власної конструкції «адміністративна відповідальність за порушення митних правил при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон України. Відмітимо, що вищенаведені категорії не мають однакового визначення у доктрині митного та адміністративного права.

Так, у Великій Українській юридичній енциклопедії наводиться поняття «правопорушення». Цей термін визначається як протиправне, винне, соціально шкідливе діяння (дія чи бездіяльність) деліктоздатної особи, що зумовлює юридично визначені негативні наслідки для правопорушника [213, с. 574].

Згідно з ч. 1 ст. 458 МК України порушення митних правил є адміністративним правопорушенням, яке являє собою протиправні, винні (умисні або з необережності) дії чи бездіяльність, що посягають на встановлений МК України та іншими актами законодавства України порядок переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України [45]. Порушення митних правил включає пред'явлення їх митним органам для проведення митного контролю та митного оформлення. Окрім цього, відносяться й здійснення операцій з товарами, що перебувають під митним контролем або контроль за якими покладено на митні органи цим МК України чи іншими законами України, і за які МК України передбачена адміністративна відповідальність [45].

Зазначимо, що чинний КУпАП, а саме розділ 2 з назвою «Адміністративне правопорушення і адміністративна відповідальність» у ст. 9 містить дефініцію «адміністративне правопорушення». Згідно з положеннями ст. 9 КУпАП адміністративним правопорушенням визначено зміст даної категорії. Вона містить в собі протиправну, винну (умисну або необережну) дію чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління. За ці дії чи бездіяльність законом повинно бути передбачено адміністративну відповідальність [76].

Фактично у положеннях КУпАП не виокремлена категорія «адміністративна відповідальність». Однак, у ст. 23 КУпАП тільки зазначено, що мірою адміністративної відповідальності є адміністративні стягнення. Отже, актуальною проблемою як адміністративного, так і митного права залишається відсутність юридичної конструкції «адміністративна відповідальність» у КУпАП.

Адміністративна відповідальність за порушення митних правил встановлюється МК України (ч. 1. ст. 459 МК України). Адміністративна відповідальність за правопорушення настає у разі, якщо ці правопорушення не тягнуть за собою кримінальну відповідальність (ч. 2 ст. 458 МК України). Суб'єктами адміністративної відповідальності за порушення митних правил можуть бути громадяни, які на момент вчинення такого правопорушення досягли 16-річного віку, а при вчиненні порушень митних правил підприємствами – посадові особи цих підприємств [45].

Отже, підставою адміністративної відповідальності за порушення митних правил при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон України є скоєння правопорушення (проступку), передбаченого митним законодавством у цій сфері та яке настає у разі, якщо ці правопорушення не тягнуть за собою кримінальну відповідальність, й суб'єктами адміністративної відповідальності за порушення митних правил у нашому випадку – можуть бути фізичні особи (громадяни), які на момент вчинення такого правопорушення досягли 16-річного віку та є осудними на момент скоєння правопорушення. При цьому іноземні особи та особи без громадянства несуть відповідальність за порушення митних правил на загальних підставах з громадянами України.

Щодо змісту категорії ознак та змісту порушень митних правил в наукових працях. Так, В.В. Хомутянський зазначає, що порушення митних правил – це діяння суб'єктів митних правовідносин, які характеризуються такими обов'язковими ознаками: (1) протиправністю; (2) винністю; (3) караністю [214, с. 76]. Зокрема, К.Р. Ільченко, під порушеннями митних правил при переміщенні продуктів

промислу пропонує розуміти умисну чи з необережності дію, чи бездіяльність особи (фізичної та/або юридичної), яка посягає на встановлений порядок такого переміщення досліджуваного товару, здійснення митного оформлення і митного контролю або обкладання митними платежами цих товарів [215, с. 16].

У положеннях ст. 458 МК України передбачено правову конструкцію «порушення митних правил». Законодавцем цей термін трактується як протиправні, винні (умисні або з необережності) дії, чи бездіяльність, що посягають на встановлений МК України та іншими актами законодавства України порядок переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України, пред'явлення їх митним органам для проведення митного контролю та митного оформлення, а також здійснення операцій з товарами, що перебувають під митним контролем або контроль за якими покладено на митні органи МК України чи іншими законами України, і за які цим МК України передбачена адміністративна відповідальність.

Виходячи із наведеного, «порушення митних правил при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон України» – це умисна чи з необережності дія, чи бездіяльність фізичної особи, яка посягає на встановлений порядок переміщення ними товарів через митний кордон України, здійснення процедур митного оформлення і митного контролю таких товарів, чи (або) звільнення, чи справляння митних платежів. До елементів складу порушення митних правил при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон України необхідно віднести: а) об'єкт; б) об'єктивну сторону; в) суб'єкт; г) суб'єктивну сторону [216, с. 177].

Продовжуючи вивчення ознак адміністративної відповідальності за порушення митних правил при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон України, які дотепер не визначені в наукових працях, зазначимо, що до ознак порушення митних правил як діяння суб'єктів митних правовідносин, наприклад Є.В Додін, відносив саме: (1) протиправність (порушення конкретної

норми МК України); (2) винність (умисне протиправне діяння або протиправне діяння з необережності); (3) караність (передбачена відповідальність МК України за вчинене порушення). [217, с. 18]. Як уже відомо, подібну позицію підтримував В. В. Хомутянський [214, с. 76]. Зазначені ознаки охоплюють й ознаки порушення митних правил при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон України.

Є.В. Додін, характеризуючи ознаки порушення митних правил, вказував, що протиправність – це юридична оцінка суспільної небезпеки правопорушення. Це діяння, з позиції дослідника, яке завжди посягає на встановлені нормативно-правовими актами загальнообов'язкові правила. Автор також зазначає, що дефініція «винність» – це психологічне ставлення особи до вчиненої дії чи бездіяльності та її наслідків. Категорія «винність» може бути виражене у формі умислу або необережності та є проявом волі і свідомості [217, с. 18]. На думку автора, караність слід розуміти як протиправне винне діяння, що є адміністративним правопорушенням винятково у разі, коли законодавством за його вчинення передбачено адміністративну відповідальність. Зміст категорії «діяння» полягає у дії чи бездіяльності, інші прояви психічної діяльності людини (думки, бажання тощо) до ознак адміністративного правопорушення не належать... [217, с. 18].

Зокрема, В.Я. Настюк, М.Г. Шульга зазначають, що адміністративній відповідальності в митній сфері притаманні певні ознаки: 1) перелік порушень митних правил, передбачений лише МК України; (2) цілі відповідальності спрямовані на відносини у сфері митної справи, охорону митних правил, а також виховання поваги до них і правовідносин; (3) настає у разі виявлення правопорушника на території іншої держави (за певних умов); (4) відповідальність не настає за вчинення лише деяких правопорушень, передбачених МК України, якщо відповідні документи підтверджують факти аварії або дії непереборної сили; (5) система митних органів і суди є суб'єктами застосування адміністративної

відповідальності за порушення митних правил; (б) за порушення митних правил застосовують лише такі види адміністративних стягнень: попередження, штраф, конфіскацію та ін. [218, с. 69]. Такий підхід можна використати у нашому дослідженні, однак із врахуванням предмета дисертаційної роботи. Так, на думку І. Войтенка, до специфічних ознак адміністративної відповідальності за порушення митних правил, належить те, що провадження у справах про порушення митних правил здійснюється відповідно до МК України, а не КУпАП [219, с. 116].

Відмітимо, що склад порушення митних правил при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон України відсутній, коли відсутній хоча б один з його елементів (об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт, суб'єктивна сторона). Об'єкт порушення митних правил при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон України – це порядок їх переміщення. Об'єктивна сторона – у кожному випадку є диспозиція статті (дії чи бездіяльність). Суб'єктивна сторона – це психічне ставлення фізичної особи як суб'єкта правопорушення та має дві форми: (1) умисел та (2) необережність. Так, фізичні особи при переміщенні ними товарів через митний кордон притягуються до відповідальності за порушення митних правил тільки, якщо вони вчинили протиправне діяння навмисно чи по необережності. Вкажімо, що МК України не визначає зазначені поняття, однак закріплює, що особи, які вчинили порушення митних правил, у частині, не врегульованій МК України, несуть відповідальність відповідно до законодавства про адміністративні правопорушення (ст. 458 МК України) [76].

Згідно зі ст. 10 КУпАП адміністративне правопорушення вважається вчиненим умисно, коли особа, яка його вчинила, усвідомлювала протиправність діяння. Відповідно до ст. 11 КУпАП адміністративне правопорушення визнається вчиненим з необережності, коли особа, яка його вчинила, передбачала можливість настання шкідливих наслідків своєї дії чи бездіяльності, але легковажно розраховувала на їх відвернення або не передбачала можливості настання таких наслідків, хоч повинна була і могла їх передбачити [76]. Суб'єктами порушення

митних правил при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон можуть бути громадяни, які є осудні та мають вік із 16 років.

Не існує єдиної думки науковців на сутність змісту правової конструкції «адміністративна відповідальність» в адміністративному та митному праві. Як зазначав В.Б. Авер'янов, адміністративна відповідальність являє собою сукупність адміністративних правовідносин, які виникають у зв'язку із застосуванням уповноваженими органами (посадовими особами) до осіб, які вчинили адміністративний проступок, передбачених нормами адміністративного права особливих санкцій, а саме адміністративних стягнень [220, с. 434–435].

На думку Т.О. Коломієць, цей термін слід розуміти як специфічну форму негативного реагування з боку держави в особі уповноважених органів державної влади на відповідну категорію протиправних діянь. Особи, що вчинили таке правопорушення, мають відповісти за свої неправомірні дії, а також понести адміністративне стягнення [221, с. 65]. Ю.П. Битяк має подібну позицію щодо категорії змісту «адміністративна відповідальність» як у В.Б. Авер'янова [222, с. 261] із якою слід погодитись. Передбачено у наукових працях категорію «адміністративна відповідальність за порушення порядку переміщення лікарських засобів через митний кордон» [153, с. 202] та юридичну конструкцію «адміністративна відповідальність за порушення митних правил при переміщенні ветеринарних препаратів через митний кордон» [31, с. 130, 131]. На думку В.В. Ченцова, адміністративна відповідальність за порушення митних правил – це галузевий вид адміністративної відповідальності, специфічна форма негативного реагування з боку держави в особі компетентних органів, митних та судових. Ця форма реагування здійснюється на певну категорію протиправних проявів порушень митних правил. Особи, що вчинили ці правопорушення, повинні відповідати за свої неправомірні дії й каратися за це адміністративними стягненнями [223, с. 18]. Подібну думку висловлює В. В. Ліпінський щодо дефініції «адміністративна відповідальність за порушення митних правил» [224, с. 61].

Враховуючи зазначене, на нашу думку, під адміністративною відповідальністю за порушення митних правил при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон України слід розуміти специфічну форму негативного реагування держави в особі її уповноважених органів як митних, так і судових органів, їх посадових осіб на порушення митних правил при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон, відповідно до якої на фізичних осіб, які скоїли такі порушення застосовуються обтяжливі наслідки матеріального чи іншого характеру за свої неправомірні дії, й передбачено за це адміністративні стягнення у порядку та формі визначеними МК України.

Здійснюючи аналіз положень МК України можна вказати, що переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України може бути пов'язаним із правопорушеннями, відповідальність за які передбачено ст. 471 МК України «Порушення порядку проходження митного контролю в зонах (коридорах) спрощеного митного контролю», ст. 472 МК України «Недекларування товарів, транспортних засобів комерційного призначення», ст. 473 МК України «Пересилання через митний кордон України у міжнародних поштових та експрес-відправленнях товарів, заборонених до такого пересилання», ст. 474 МК України «Перешкоджання посадовій особі митного органу в доступі до товарів, транспортних засобів, документів» [45].

А також положеннями ст. 481 МК України «Перевищення строку тимчасового ввезення товарів, у тому числі транспортних засобів особистого користування, транспортних засобів комерційного призначення або строку тимчасового вивезення товарів чи втрата транспортних засобів», ст. 483 МК України «Переміщення або дії, спрямовані на переміщення товарів через митний кордон України з приховуванням від митного контролю» [45] та ін.

Отже, до основних ознак адміністративної відповідальності за порушення митних правил при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон України слід віднести: (1) є категорією адміністративного правопорушення та

видом юридичної відповідальності, (2) протиправність (порушення конкретної норми МК України при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон), (3) винність (протиправне діяння, скоєне умисно або з необережності фізичною особою), (4) караність (за скоєне порушення відповідальність передбачена нормами МК України), (5) застосування специфічних стягнень до фізичних осіб як порушників митних правил, при переміщенні ними товарів через митний кордон (попередження, штраф, конфіскація), (6) суб'єктом адміністративної відповідальності у досліджуваній сфері є фізичні особи (громадяни), які на момент вчинення такого правопорушення досягли 16-річного віку та є осудними на момент скоєння правопорушення, (7) уповноважені органи та посадові особи (митні органи і суди) є суб'єктами застосування адміністративної відповідальності за порушення митних правил при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон та ін.

Висновки до 2 розділу

Підставами переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України доцільно розуміти законодавчо визначені умови, які надають фізичним особам право на переміщення (пересилання) через митний кордон України товарів, а саме на їх ввезення, вивезення та транзит. До основних ознак товару при переміщенні його фізичною особою через митний кордон України слід віднести: матеріальність, незмінність товару впродовж переміщення фізичною особою через митний кордон, є власністю певної фізичної особи й має митну вартість.

Критеріями класифікації товару при переміщенні його фізичною особою через митний кордон як категорії митного права є наступні: за митним статусом; за засобами переміщення; за способом переміщення; за призначенням товару (особисті речі; припаси; транспортні засоби для особистого користування та інші товари; за таким критерієм як «свобода переміщення» (дозволені, заборонені та

обмежені). До груп товарів, що переміщуються фізичними особами через митний кордон України, митне законодавство виділяє специфіку їх ввезення та вивезення, а саме: особисті речі та інші товари (алкогольні напої та тютюнові вироби; харчові продукти; валютні цінності; культурні цінності; домашні тварини; транспортні засоби особистого користування) та ін.

Митні органи є постійними суб'єктами із державно-владними повноваженнями, які беруть участь у правовідносинах з приводу переміщення товарів фізичними особами через митний кордон. Серед основних повноважень Міністерства Фінансів України є забезпечення формування митної політики щодо переміщення товарів фізичними особами через митний кордон, а її реалізацію у досліджуваному переміщенні здійснює Держмитслужба України, митниці та митні пости.

Митні процедури при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон – це зумовлені метою переміщення цих товарів через митний кордон сукупність митних формальностей і порядок їх виконання. Митні формальності при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон – це сукупність дій посадових осіб митних органів, які здійснюються з метою дотримання вимог законодавства України у такому переміщенні.

Митні процедури при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон мають специфіку, залежно від засобів, якими вони переміщуються через митний кордон (авіаційним, водним, автомобільним й залізничним транспортом); яким способом товари переміщуються через митний кордон (несупроводжуваний багаж; ручна поклажа; супроводжуваний багаж; у міжнародних поштових відправленнях, у міжнародних експрес-відправленнях); за різновидом митних режимів (окремі товари: приміром, транспортні засоби для особистого користування); включає процедури митного контролю, митного оформлення та справляння митних платежів й контроль за їх сплатою, а також дотримання умов та підстав звільнення від оподаткування товарів.

Здійснення митних процедур при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон включає процедури митного контролю, митного оформлення та справляння митних платежів. Форми митного контролю при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон доцільно поділити на (1) основні та (2) додаткові. Методи митного контролю при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон України доцільно поділити залежно від: предмета митного контролю; можливості використання технічних засобів і способів; видів заходів контролю; різновидів методів, які застосовуються із застосуванням інформаційних технологій.

Митний контроль при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон є видом державного контролю. Митний контроль при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон є комплексом вибіркового, перевіркового адміністративних процесуальних заходів, що здійснюються з метою забезпечення додержання норм та правил митного законодавства у процесі забезпечення порядку переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України.

Принципи митного контролю при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон України можна поділити на дві групи загальні (законності, системності, систематичності, дієвості, гласності) та спеціальні. До основних спеціальних принципів здійснення митного контролю при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон України доцільно віднести: обов'язковість проведення митного контролю (за винятком звільнення від окремих форм митного контролю за ст. 358 МК України та звільнення від митного огляду згідно зі ст. 359 МК України); виключність суб'єктів здійснення митного контролю; неупередженість, вибірковість митного контролю із застосування системи управління ризиками (в окремих випадках); безперервність; мінімізація процедур митного контролю; застосування інформаційних технологій тощо.

При переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон митні органи можуть застосовуватись не всі форми митного контролю. Важливим є те, що

незастосування митними органами окремих форм митного контролю при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон України не означає звільнення від обов'язкового дотримання порядку переміщення товарів через митний кордон України. Основна мета посадових осіб митних органів при здійсненні митного контролю товарів, які переміщують фізичні особи через митний кордон України - не допустити незаконного переміщення ними товарів в кількості, в обсягах та залежно від суми, які перевищують норми, передбачені митним законодавством.

До основних видів форм митного контролю застосованих митними органами щодо товарів, які фізичні особи переміщують через митний кордон України слід віднести: (1) перевірка документів та відомостей, які подаються митним органам під час такого переміщення; (2) митний огляд (огляд та переогляд товарів), (3) огляд та переогляд ручної поклажі та багажу, облік товарів, транспортних засобів, що переміщуються фізичними особами через митний кордон України. Стосовно фізичних осіб, які переміщують товари через митний кордон України, найбільш розповсюдженими формами митного контролю є: (1) особистий огляд громадян; та (2) усне опитування. До різновидів додаткових форм митного контролю при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон доцільно віднести: ідентифікацію товарів; використання технічних та спеціальних засобів контролю; митне спостереження та ін.

Заходи нетарифного регулювання переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України варто поділити залежно від напрямку їх переміщення (пересилання): (а) ввезення, (б) транзит, (в) вивезення. Доцільно виділити такі основні заходи досліджуваного нетарифного регулювання: кількісні обмеження; якісні обмеження; вагові й вартісні обмеження; вимоги до упаковки; заходи офіційного контролю; вимоги до отримання дозволів державних органів (окремі товари); вимоги до державної реєстрації товару (приміром, транспортні засоби для особистого користування) та ін.

Адміністративну відповідальність за порушення митних правил при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон України слід розуміти як специфічну форму негативного реагування держави в особі її уповноважених органів як митних, так і судових органів, їх посадових осіб на порушення митних правил при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон, відповідно до якої на фізичних осіб, які скоїли такі порушення застосовуються обтяжливі наслідки матеріального чи іншого характеру за свої неправомірні дії, й передбачено за це адміністративні стягнення у порядку та формі визначеними МК України.

Порушення митних правил при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон України складається з елементів (об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт, суб'єктивна сторона). До основних ознак адміністративної відповідальності за порушення митних правил при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон слід віднести: є категорією адміністративного правопорушення та видом юридичної відповідальності, протиправність (порушення конкретної норми МК України при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон), винність (протиправне діяння, скоєне умисно або з необережності фізичною особою), караність (за скоєне порушення відповідальність передбачена нормами МК України), застосування специфічних стягнень до фізичних осіб як порушників митних правил, при переміщенні ними товарів через митний кордон (попередження, штраф, конфіскація), суб'єктом адміністративної відповідальності у досліджуваній сфері є фізичні особи (громадяни), які на момент вчинення такого правопорушення досягли 16-річного віку та є осудними на момент скоєння правопорушення, уповноважені органи та посадові особи (митні органи і суди) є суб'єктами застосування адміністративної відповідальності за порушення митних правил у цій сфері та ін.

Порушення митних правил при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон України належить до категорії адміністративних

правопорушень та є різновидом юридичної відповідальності. Порушення митних правил фізичними особами може бути пов'язано із правопорушеннями, відповідальність за які передбачено ст. ст. 471- 474 МК України», ст. 481 МК України, ст. 483 МК України. Найчастіше порушення митних правил фізичною особою здійснюється за ст. 471 МК України «Порушення порядку проходження митного контролю в зонах (коридорах) спрощеного митного контролю» та за ст. 483 МК України «Переміщення або дії, спрямовані на переміщення товарів через митний кордон України з приховуванням від митного контролю».

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПЕРЕМІЩЕННЯ ТОВАРІВ ФІЗИЧНИМИ ОСОБАМИ ЧЕРЕЗ МИТНИЙ КОРДОН УКРАЇНИ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

3.1 Зарубіжний досвід правового регулювання переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України

Публічні потреби, які є умовами існування індивідів та збереження їх співтовариств, наділені якостями взаємних вимог, що ґрунтуються на дуальній антропосоціокультурній природі людини [225, с. 8]. Однією з основних потреб є забезпечення кожної фізичної особи при переміщенні товарів через митний кордон України можливістю реалізації своїх прав та свобод. Держава є головним гарантом безпеки своїх громадян і забезпечує мінімізацію ризиків із застосуванням системи управління ризиками у державній митній справі, що побудована відповідно до єдиних критеріїв відбору сфер ризику для проведення контрольних заходів [170] як в Україні, так і в ЄС.

Нагадаємо, що до груп товарів при переміщенні яких фізичними особами через митний кордон України митне законодавство виділяє специфіку їх ввезення та вивезення ми віднесли: (1) особисті речі громадян; (2) алкогольні напої та тютюнові вироби; (3) харчові продукти; (4) валютні цінності; (5) культурні цінності; (6) домашні тварини; (7) транспортні засоби для особистого користування та ін. Розглянемо специфіку зарубіжного досвіду організаційно-правового забезпечення окремих вищенаведених товарів.

Зокрема, у сучасній Митній стратегії ЄС визначені основні напрямки розвитку та удосконалення у митній сфері держав ЄС. Важливим, є те що посадові особи митних органів здійснюють перевірку імпортованих товарів щодо відповідності стандартам та правилам ЄС із метою захисту охорони здоров'я та навколишнього середовища, захисту права інтелектуальної власності та ін. [226].

Митний кодекс ЄС (далі –МК ЄС) визначає правові рамки для митних правил і процедур на митній території ЄС, адаптованих до сучасних умов. МК ЄС спрямований на оптимізацію та спрощення як митного законодавства, так і відповідних митних процедур. МК ЄС передбачає розвиток автоматизації всього обміну та зберігання інформації за допомогою додаткових ІТ-систем, які інтегрують нові процеси та законодавчі вимоги, такі як загальні та спільні служби для митниці й гармонізовані інтерфейси та портали ЄС для торгівлі [227].

Регламент Європейського Парламенту та Ради (ЄС) №952/2013 від 09 жовтня 2013 р. про встановлення Митного кодексу ЄС містить загальні положення та процедури, що застосовуються до товарів, переміщуваних на митну територію ЄС або за її межі [112]. Слід звернути увагу на документи ЄС, в яких визначені вимоги та правила для митних органів та інших органів, які здійснюють контроль на кордонах ЄС щодо «заборонених» та «обмежених» товарів [228]. Зауважимо, що вже із 2009 р. в ЄС було впроваджено принцип контролю безпеки та захищеності стосовно товарів, що перетинають митний кордон ЄС, а саме вступили в дію положення щодо безпеки (директива Європейського Парламенту та Ради (ЄС) № 648/2005 від 13 квітня 2005 р.) [229] та поправки безпеки (директива Комісії (ЄС) № 1875/2006 від 18 грудня 2006 р. [230]). У цих документах було встановлено принцип здійснення контролю безпеки і захищеності щодо товарів, які перетинають митний кордон ЄС.

Також передбачено у положеннях Директиви Комісії (ЄС) № 1875/2006 від 18 грудня 2006 р., що загальна декларація ввезення в ЄС не вимагається для таких товарів (ст. 181с) серед яких виділено категорії щодо фізичних осіб: (1) товари, що переміщуються згідно з правилами Конвенції Всесвітнього поштового союзу; (2) товари, на які подано митні декларації, складені будь-яким іншим актом відповідно до статей 230, 232 і 233; (3) товари, що містяться в особистому багажу подорожуючих; (4) товари, для яких дозволяється усне митне декларування відповідно до статей 225, 227 та 229 (5) товари, що перевозяться на борту суден

регулярного судноплавства, належним чином сертифіковані відповідно до статті 313b. Фактично спочатку впроваджено такий принцип безпеки на усі товари у випадку переміщення юридичними особами та окремих товарів фізичними особами.

Стосовно специфіки митного декларування валютних цінностей фізичними особами при переміщенні їх через митний кордон ЄС. Так, фізичні особи які в'їжджають на територію ЄС або виїжджають з неї, вже зобов'язані заповнювати декларацію готівки, якщо мають при собі 10 000 євро або більше (або еквівалент в інших валютах, облігаціях, акціях або чеках). Митні органи уповноважені перевіряти фізичних осіб, їх багаж і транспортні засоби. Вони також наділені повноваженнями затримувати незадекларовану готівку [231].

Фізичні особи зобов'язані подати декларацію валютних цінностей (готівки), якщо мають при собі 10 000 євро (або еквівалент в інших валютах) або більше вартістю одного або кількох із наведених нижче предметів, включених до нового визначення готівки, при в'їзді або виїзді з ЄС: (1) банкноти та монети (включаючи валюту, яка зараз вийшла з загального обігу, але яку все ще можна обміняти у фінансовій установі чи центральному банку); (2) обігові документи на пред'явника, такі як чеки, дорожні чеки, векселі та грошові доручення; (3) золоті монети з вмістом золота не менше 90 %; (4) золоті злитки, самородки або грудки з вмістом золота не менше 99,5 % [231].

Митні органи також можуть вимагати у фізичної особи подання декларації про готівку, якщо вони виявляють 10 000 євро або більше готівкою, якщо вона надсилається поштою, вантажем або кур'єром (готівка без супроводу). Декларування готівки фізичною особою повинно бути здійснено протягом 30 днів. Крім того, митні органи мають повноваження, якщо суми нижчі за 10 000 євро при переміщенні готівки фізичною особою, але є ознаки того, що готівка пов'язана зі злочинною діяльністю [231] теж вимагати здійснити письмове декларування.

Стосовно специфіки ввезення, вивезення та транзиту культурних цінностей фізичними особами через митний кордон ЄС. Так, Регламент Ради (ЄС) 116/2009 про експорт предметів культурного призначення [232] підпорядковує вивезення окремих культурних цінностей із митної території ЄС за пред'явленням митниці «ліцензії на експорт» та забезпечує вивезення цих товарів із застосуванням «єдиного контролю» на зовнішніх кордонах ЄС. У Додатку I цього Регламенту ЄС визначено перелік 15 категорій культурних цінностей, до яких він застосовується, а також шляхом встановлення мінімальних вікових та/або ціннісних порогів для перерахованих категорій культурних цінностей [232].

Зазначимо, що національне законодавство деяких держав-членів ЄС може накладати додаткові обмеження, включаючи вимогу отримання «національної ліцензії». Існує як додаткова вимога до ліцензії на експорт культурних цінностей у ЄС, як об'єктів, визначених як національне надбання. Положення Імплементативного регламенту Комісії (ЄС) 1081/2012 передбачає детальний порядок складання, видачі та використання бланка ліцензії імпорту чи експорту культурних цінностей [233]. Цей документ ЄС передбачає три види ліцензій, а саме: (1) стандартна ліцензія; (2) загальна відкрита ліцензія (експорт музеями); та (3) спеціальна відкрита ліцензія (приватний експорт фізичними особами). Отже, для переміщення культурних цінностей фізичними особами через митний кордон ЄС передбачена спеціальна ліцензія (дозвіл).

Відмітимо, що положення Регламенту Європейського Парламенту та Ради (ЄС) 2019/880 щодо ввезення та імпорту культурних цінностей спрямовано на запобігання незаконній торгівлі культурними цінностями, зокрема, коли така торгівля може сприяти фінансуванню терористичної діяльності, а також на заборону імпорту на митну територію ЄС культурних цінностей, які були незаконно вивезені з третіх країн [234]. Згідно з Регламентом імпорту певних культурних цінностей, які вважаються «спадщиною, яка перебуває під особливою загрозою зникнення», вимагає імпортих ліцензій. Так такі товари піддаються єдиному

контролю під час їх ввезення в ЄС. Сфера застосування Регламенту 2019/880 [234] охоплює лише культурні цінності, які були створені або виявлені в країні за межами ЄС – на відміну від Регламенту 116/2009 (експорт) [232], який охоплює всі товари, розташовані на території ЄС, незалежно від країни їх культурного походження.

Стосовно специфіки ввезення чи вивезення домашніх тварин фізичними особами через митний кордон ЄС. Зокрема, більшість країн ЄС мають заборону на ввезення фізичними особами домашніх тварин, які не досягли 6-місячного віку. Окрім цього Іспанія, Італія, Швеція та Данія має заборону на ввезення фізичними особами на свою територію собак бійцівських порід [235]. Для ввезення домашніх тварин фізичними особами в країни ЄС потрібно виконати наступні умови, а саме мати: (1) ветеринарний сертифікат [236]; (2) мікрочип, що був введений під час вакцинації домашньої тварини проти сказу та відповідає стандартам SO11784, SO11785 [237]; (3) тест на антитіла до сказу [237], зроблений не більше ніж за три місяці до виїзду; (4) письмова декларація [236], заповнена власником або уповноваженою особою щодо «некомерційного характеру переміщення» домашніх тварин та підтвердження у відповідних випадках, що перевезення тварини під відповідальністю уповноваженої особи протягом п'яти днів після переміщення власника такої домашньої тварини.

Зазначимо, що «некомерційний характер» переміщення домашніх тварин фізичною особою вважається саме кількість таких тварин до 5 штук. Якщо домашніх тварин (собак, котів або тхорів) фізична особа переміщує в кількості понад 5, тоді тварини повинні відповідати ветеринарно-санітарним умовам, які застосовуються до імпорту в ЄС як для юридичних осіб. За вимогами країни ЄС некомерційне переміщення домашньої тварини може здійснюватися за 5 днів до або після переміщення власника. У цьому випадку некомерційне переміщення домашньої тварини здійснюється за відповідальністю фізичної особи, яка має дозвіл - письмову заяву від власника про здійснення від його імені такого переміщення [236].

Крім того, є особливості при ввезенні домашніх тварин фізичними особами відповідно до національного законодавства деяких країн ЄС. Так, Республіка Польща дозволяє маркувати тварину та вакцинувати її від сказу на своєму кордоні. Тварина віком до 8 тижнів вакцинації не підлягає. У Чехії для птахів та гризунів ветеринарний паспорт не вимагається, але всі домашні тварини мають бути чиповані. В Чехії також обов'язково раз на рік здійснюється вакцинація від сказу, тому вакцина, яка була зроблена більше ніж за 12 місяців до від'їзду фізичною особою із домашньою твариною може вважатися недійсною. Болгарія вимагає міжнародний ветеринарний сертифікат на домашню тварину та вакцинацію від сказу не раніше ніж за 12 місяців до їх ввезення фізичними особами (однак, для котів – 6 місяців). Також наголосимо, що ввезення домашніх тварин фізичною особою у Великобританію без попереднього оформлення імпортової ліцензії заборонено. Усі тварини зобов'язані пройти карантин протягом 6 місяців в спеціалізованих установах у випадку, якщо не були надані всі необхідні документи [235].

Зазначимо, що низка міжнародних документів регламентують перевезення домашніх тварин фізичною особою через митний кордон. Наприклад, відповідно до положень Конвенції про міжнародні автомобільні перевезення пасажирів і багажу, пасажир безоплатно має право перевозити з собою до Молдови в одному місці ручної поклажі, дрібних звірів та птахів у клітках, тварин (собак, котів) за плату, встановлену перевізником, з наданням при посадці на тварин, що перевозяться, документів, виданих ветеринарною службою держави, з якої тварина вивозиться (ст. 24) [238].

Щодо особливостей ввезення транспортних засобів особистого користування в окремих зарубіжних країнах. Наприклад, щодо митних правил ввезення фізичною особою транспортних засобів для особистого користування у Федеративній Республіці Німеччини. Зауважимо, що правила переміщення фізичними особами транспортних засобів для особистого користування у всіх країнах ЄС залежать від

того чи ввозяться транспортні засоби із країни ЄС чи із-за меж ЄС та від мети їх переміщення. Зокрема, ТЗ, що імпортується фізичною особою до Німеччини із-за меж ЄС, обкладається 10% ввізним митом та ПДВ у розмірі 19 %. Вартість ТЗ зазвичай ґрунтується на даних рахунку-фактури дилера. Проте в окремих випадках митні органи можуть використовувати дані каталогів та довідників, у яких наводиться поточна вартість транспортних засобів.

Крім того, слід наголосити, що ТЗ, які класифікуються як об'єкти старовини та колекціонування, обкладаються податком на імпортований оборот у розмірі 7%. У випадку коли фізична особа переїжджає до Німеччини на постійне місце проживання, вона має право з дотриманням деяких вимог, ввезти ТЗ для особистого користування без сплати ввізного мита та ПДВ. Для цього фізичній особі у такому випадку потрібно мати документи, що підтверджують відмову від проживання в іншій країні, яка не є членом ЄС, документи про те, що фізична особа переїжджає до Німеччини на постійне місце проживання, а також, що така особа проживає за межами країни не менше 12 міс. без перерви [239, с. 29].

Отже, митні органи під час переміщення товарів на митну територію ЄС перевіряють ці товари, які ввозяться із нефінансовими цілями в контексті забезпечення безпеки товарів і переконуються тим самим, що вони відповідають вимогам щодо відповідності продукції ЄС.

Стосовно особливостей оподаткування (зокрема, звільнення від оподаткування) особистих речей фізичних осіб в окремих країнах ЄС залежно від способів та засобів переміщення. Так, наприклад, у Великобританії громадянам без сплати мита можна ввезти товари на суму 390 фунтів (у разі в'їзду морем або літаком) і 270 фунтів (під час подорожі наземним видом транспорту). Німеччина дозволяє ввозити товари, за винятком накладок і сплавів золота, загальною вартістю не більше ніж 175 євро. Винятком є товари, ввезені наземним або водним шляхом із Польщі або Чехії: їхня вартість не повинна перевищувати суму 125 євро [41, с. 118]. Словаччина дозволяє ввезення на територію своєї країни товарів на суму

300 євро в разі перетину кордону суходолом або 430 євро – через митницю аеропорту. Правила для осіб, які в Угорщині подорожують повітряним або іншими видами транспорту, також відрізняються: так максимальна вартість товарів, що імпортуються без сплати мита, для повітряних туристів обмежується 430 євро, в інших випадках – 300 євро, у разі переміщення товарів неповнолітніми до 15 р. – 150 євро [41, с. 118].

Розглянемо зарубіжний досвід правового регулювання переміщення товарів фізичними особами через митний кордон у Канаді. Зокрема, досліджуване переміщення товарів врегульовано у Канаді низкою нормативно-правових актів таких як Закон про митну справу Канади (Customs Act (R.S.C., 1985, с. 1 (2nd Supp.)) [240], Закон про плату за послуги (Service Fees Act (S.C. 2017, с. 20, s. 451) [241], Митний тариф (Customs Tariff S.C. 1997, с. 36) [242], Закон про акцизи 2001 р. (Excise Act, 2001 (S.C. 2002, с. 22) [243], Закон про акцизи 1985 р. (Excise Tax Act (R.S.C., 1985, с. E-15) [244], Закон про спеціальні імпорتنі заходи (Special Import Measures Act (R.S.C., 1985, с. S-15) [245] та ін. Відмітимо, що у Канаді діє Митний тариф 2024 р. який показує тарифні режими для країн, з якими Канада має тарифні домовленості, а також преференційні тарифні режими для товарів, що надходять з країн, з якими Канада має угоди про вільну торгівлю. Вони оновлюються принаймні раз на рік або за потреби [246].

Фізичні особи в Канаді мають право ввозити окремі товари для особистого користування без комерційного використання зі звільненням від оподаткування при виконанні певних умов. Зазначимо, що термін «комерційні товари» відповідно до законодавства Канади – це товари, які імпортуються або будуть імпортовані для продажу або для будь-якого комерційного, промислового, професійного, інституційного чи іншого подібного використання [247].

Усі фізичні особи при переміщенні товарів через митний кордон зобов'язані заповнювати митну декларацію. На одній декларації можна вказати до чотирьох осіб, які проживають за однією адресою. Кожна фізична особа несе відповідальність

за внесені дані у митну декларацію [248]. Зокрема, перед виїздом із Канади фізична особа повинна пред'явити свої «особисті речі» посадовій особі прикордонної служби. Фізична особа також зобов'язана підтвердити, що товари придбані у Канаді або законно були ввезені в країну раніше. Після посадова особа прикордонної служби перераховує «особисті речі» фізичної особи та їх серійні номери, які внесені на спеціальну картку «Форма BSF407, Ідентифікація товарів для тимчасового вивезення». Ця послуга доступна для товарів, які вивозять фізичні особи із Канади, які мають серійні номери або інше унікальне маркування. Для товарів, які не мають такого маркування, можна наклеїти на них наклейку, щоб їх можна було ідентифікувати для митних цілей як товари, які законно дозволені в Канаді. Повертаючись до Канади, фізична особа повинна показати свою картку «Форма BSF407, «Ідентифікація товарів для тимчасового вивезення»» посадовій особі прикордонної служби [249]. Такий досвід доцільно впровадити у національне законодавство.

Зазначимо, при ввезенні ювелірних виробів фізичною особою на митну територію Канади, зважаючи, що такі «особисті речі» можуть мати значну вартість їх складно ідентифікувати митним органам, тому ці товари не можна вносити у форму «BSF407». Фізична особа для таких «особистих речей» у випадку їх ввезення чи вивезення через митний кордон Канади має здійснити певні процедури: (1) отримати звіт про оцінку (підпис ювеліра або страхового агента) та мати дату фотографії таких цінностей; (2) отримати письмове підтвердження того, що ювелірні вироби на фотографіях відповідають описаним у звіті про оцінку спеціалізованої установи при митниці. Під час вивезення ювелірних виробів фізичною особою за межі Канади потрібно мати при собі звіти про оцінку, сертифікати та фотографії [249].

Крім того, фізична особа при перетині митного кордону Канади зобов'язана задекларувати будь-яку валюту чи акції, облігації, банківські чеки та дорожні чеки вартістю 10 000 канадських доларів або більше за формою «E311» письмово або в

усній заяві (розд.12 Закону про митну справу Канади) [240], та Положення про звітність про імпортовані товари [247]. Відповідно до закону, неналежне декларування товарів, валюти та/або готівки, ввезених до Канади, може призвести до арешту, штрафів та/або кримінального переслідування [240]. Отже, фізична особа повинна задекларувати всі товари, які вона придбала, перебуваючи за межами Канади, включаючи сувеніри, подарунки, призи та нагороди, товари, що придбані у магазині безмитної торгівлі.

Правові підстави для звільнення від оподаткування товарів при ввезенні їх фізичними особами в Канаді залежать від правового статусу особи як резидента чи нерезидента. Для іноземців, які в'їжджають до Канади, застосовуються митні пільги, коли фізична особа ввозить подарунки (за винятком алкоголю та тютюну) вартістю не більше 60 канадських доларів за кожен такий вид товару. Резидент, який повертається до Канади, має право для звільнення від особистого оподаткування (включаючи всі товари та/або подарунки, придбані або отримані за кордоном) залежно від часу відсутності у Канаді.

Законодавством передбачені такі часові періоди як 24 години, 48 годин, 7 днів:

- (1) 24 години: можна ввозити товари на суму 200 канадських доларів (без оподаткування). Алкоголь, тютюн й товари у несупроводжуваному багажі не можуть бути заявлені;
- (2) у разі 48 годин відсутності в Канаді звільняються від оподаткування товари на суму 800 канадських доларів. Несупроводжувані товари не можна включати у цьому випадку;
- (3) 7 днів відсутності в Канаді: можна ввозити товари на суму 800 канадських доларів без оподаткування. В межах дозволеного передбачена також можливість ввезення 1,5 л вина або 1,14 л лікеру або 24 x 355 мл банок або пляшок пива (8,5 л) (для повнолітніх). У такому випадку можна ввозити фізичній особі також 200 сигарет, 200 тютюнових стіків, 50 сигар й 200 гр тютюну (однак може застосовуватися спеціальне мито);
- 4) якщо фізична особа понад шість місяців перебуває в іншій країні, в такому випадку вона також має право на звільнення від оподаткування при ввезенні особистих речей як й резиденти Канади

[249]. Треба вказати, що фізична особа має право пересилати товари для особистого користування у МПВ, що повинні відповідати вимогам 7-денного особистого звільнення. У такому поштовому відправленні не повинно бути алкоголю та тютюнових виробів [249].

Таким чином, тривалість відсутності фізичної особи в Канаді визначає право на звільнення від оподаткування та кількість товарів (особистих речей), яку фізична особа може ввезти без сплати мита та податків. Товари мають бути призначені для особистого чи домашнього використання. До таких товарів також законодавство Канади відносить сувеніри, які є власністю фізичної особи, подарунки та призи, які виграла така особа. Має значення також правовий статус фізичної особи: (а) резидент Канади, (б) тимчасовий резидент (в) колишній резидент Канади; (г) неповнолітні особи також мають право на «особисте» звільнення від оподаткування товарів, якщо товари призначені для користування дитиною.

У випадку коли фізична особа була відсутня в Канаді не менше 7 днів без оподаткування можна ввезти особистих речей на суму до 800 доларів США та заповнити декларацію за формою «BSF192» [250]. Для фізичних осіб задля ввезення особистих речей застосовуються також додаткові пільгові ставки мита за певних умов. Зазначимо, що у Канаді існує (1) податок на товари та послуги (2) гармонізований податок з продажу, окремі провінції Канади застосовують «провінційний податок з продажу» [251]. Так, після кожної поїздки за межі Канади тривалістю 48 годин або довше, крім того, що фізична особа має право на персональне звільнення від оподаткування в розмірі 800 канадських доларів (48 годин) або 800 канадських доларів (7 днів), фізична особа має право на пільгову ставку мита 7% за додаткові товари вартістю до 300 канадських доларів, що перевищує суму звільнення від оподаткування для фізичної особи. Ця ставка не поширюється на тютюнові вироби та алкогольні напої. Це стосується лише товарів, які супроводжують фізичну особу при переміщенні таких товарів через кордон, окрім цього такі товари не підпадають на безмитне ввезення згідно із Митним

тарифом Канади [246]. Фізичною особою мито не сплачується на товари, імпортовані для особистого користування, якщо товар позначено як зроблений у Канаді, у США або Мексиці.

Захист і зміцнення здоров'я та безпеки канадців є надзвичайно важливими для уряду Канади, тому у законодавстві передбачені окремі заборони для ввезення споживчих товарів згідно з Законом Канади про безпеку споживчих товарів (SC 2010, с. 21) [252]. Також фізичним особам щодо окремих товарів встановлена заборона повністю або обмеження щодо ввезення на митну територію Канади. До окремих заборонених товарів відносяться: (1) продукти харчування, рослини та супутні продукти тварини, які становлять ризик для Канади та види, що знаходяться під загрозою зникнення, і все, що зроблено з частин або видів, що знаходяться під загрозою зникнення (їх можна знайти в деяких сувенірах фізичних осіб). Фізичній особі потрібен дозвіл або письмовий дозвіл на ввезення інших товарів до Канади, зокрема, таких як товари для здоров'я та лікарські засоби, що відпускаються за рецептом, антикваріат або культурні об'єкти, які мають історичне значення для країни їх походження, вибухові речовини, феєрверки та деякі види боєприпасів. Також фізична особа зобов'язана задекларувати всю зброю та вогнепальну зброю під час в'їзду в Канаду [253].

При недекларуванні товарів або при їх недостовірному декларуванні при ввезенні їх на митну територію Канади до фізичної особи може бути застосовано арешт чи конфіскацію та (або) штраф для товарів у розмірі від 25 % до 70 % вартості вилучених товарів. Тютюнові вироби та алкогольні напої підлягають конфіскації, якщо вони незадекларовані фізичною особою згідно з вимогами законодавства. Прикордонні органи Канади можуть вилучати всі транспортні засоби, які використовувалися для незаконного ввезення товарів [249]. Окремі із вищенаведених особливостей регламентації переміщення товарів фізичними особами через митний кордон Канади можна використати у національному законодавстві з питань досліджуваного переміщення.

3.2 Напрямки вдосконалення національного законодавства з питань переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України

Відповідно до положень Угоди про асоціацію України.... із ЄС 2014 р., ... митне законодавство як принципове питання, має бути стабільним та всеохоплюючим, положення і процедури мають бути пропорційними, прозорими, передбачуваними, недискримінаційними, об'єктивними [1]. Митне законодавство в Україні має застосовуватися уніфіковано та ефективно забезпечувати: (1) застосування єдиного адміністративного документа у цілях митного декларування; (2) вжиття необхідних заходів для виконання положень переглянутої Кіотської конвенції (ст. 76); (3) забезпечувати ефективні, швидкі процедури, що гарантують право на оскарження адміністративних дій, правил та рішень митниць, які стосуються товарів пред'явлених митниці ... [1].

У зв'язку із повномасштабною війною, введенням воєнного стану в Україні з 24 лютого 2022 р., із тимчасовим вимушеним призупиненням діяльності окремих митниць, зафіксовано значне збільшення перетину фізичними особами митного кордону та збільшення кількості переміщуваних ними товарів [254]. Крім того, зростає кількість порушень митних правил фізичними особами при переміщенні ними товарів, культурних й валютних цінностей [255]. В Україні продовжуються процедури європейської та євроатлантичної інтеграції з питань наближення національного законодавства України до митного законодавства ЄС та поступове приведення своїх чинних законів та майбутнього законодавства у відповідність до *acquis* ЄС (ст. 124) [1], зокрема, й під час переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України. Важливою метою є підвищення рівня довіри держави та суспільства до органів митної служби та формування сервісних послуг між митними органами та фізичними особами при переміщенні ними товарів через митний кордон.

У наукових підходах пріоритетними є наступні напрямки реформування митної справи в контексті подальшого розвитку концепції «електронної митниці», системи управління ризиками, реформування порядку сплати митних платежів [256, с. 51]. Інші дослідники стосовно удосконалення при вивченні переміщення предметів через митний кордон визначають такі напрямки, а саме: модернізувати митні процедури; впровадити ІТ-технологій на всіх етапах здійснення митного контролю та оформлення; забезпечити підвищення ефективності управління персоналом митних органів, їх правовий та соціальний захист; посилити комп'ютеризацію митної адміністрації, модернізувати митні лабораторії [30, с. 194].

На думку науковців В.М. Гарашука, О.О. Дмитрик та С.А. Федчишина до пріоритетних напрямків удосконалення переміщення товарів через митний кордон України доцільно віднести: розвиток механізму електронного декларування, застосування новітніх інформаційних технологій та технічних засобів митного контролю, спрощення процедур митного контролю, усунення недоліків та підвищення ефективності системи аналізу та управління митними ризиками, законодавче закріплення чітких норм адміністративної відповідальності за порушення митних правил й розвиток механізмів запобігання корупційним ризикам та впровадження ефективних заходів протидії корупційним правопорушенням у цій царині [102, с. 28].

На нашу думку, до основних напрямків вдосконалення національного законодавства з питань переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України доцільно віднести саме: наближення національного митного законодавства до стандартів ЄС у цій сфері; підвищення ефективності системи аналізу та оцінки ризиків у цій галузі з метою забезпечення їх безперешкодного або максимально спрощеного й швидкого проходження митних формальностей; розвиток форм митного співробітництва та механізмів співпраці між суб'єктами митних правовідносин; підвищення здійснення вибіркового митного контролю на

основі результатів аналізу та оцінки ризиків; впровадження сучасних ІТ-рішень під час проведення процедур митного контролю та оформлення; пріоритет забезпечення прав та свобод фізичних осіб під час здійснення митних процедур; застосування сучасних технологій в процесі розвитку управління персоналом митних органів; удосконалення митних формальностей при переміщенні (пересиланні) товарів фізичною особою у МПВ та МЕВ; розвиток механізмів запобігання корупційним ризикам при здійсненні митних процедур та ін. Розглянемо деякі з них.

Одним із важливих напрямків удосконалення законодавства з питань переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України є оптимізація митних формальностей та системи управління ризиками у відповідність до вимог та стандартів ЄС. Зокрема, під час переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України важливими є приписи Стратегії розвитку системи управління ризиками у сфері митного контролю на період до 2022 р. Саме в ній визначався пріоритет застосування вищенаведених ризиків, що надавало змогу здійснювати автоматизований відбір митних декларацій або переміщень товарів, ТЗ, осіб через державний кордон, за якими необхідно посилити митний контроль, визначати перелік митних формальностей [257].

У 2023 р. було оновлено положення Стратегії управління кордонами до 2025 р. Серед основних проблем, які передбачені у цій Стратегії вказані: (1) застарілість технічних засобів контролю; (2) низька мотивація та недостатній рівень підготовки персоналу суб'єктів інтегрованого управління кордонами, його неготовність протидіяти корупційним викликам; (3) потреба у подальшому розвитку та вдосконаленні підходів до управління ризиками; (4) забезпечення пріоритетності прав і свобод людини як визначального чинника під час діяльності суб'єктів інтегрованого управління кордонами [258]. Зокрема, модель інтегрованого управління кордонами, яка впроваджується в Україні включає чотирирівневу систему контролю за в'їздом та перебуванням в Україні іноземців та

осіб без громадянства: (1) у державах походження нелегальних мігрантів, (2) у державах, що межують з Україною, (3) у пунктах пропуску і поза ними та (4) на території держави [258]. Зокрема, Закон України від 22 вересня 2011 р. «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» визначає права й обов'язки вищенаведених осіб, які перебувають в Україні, та встановлює порядок їх в'їзду в Україну та виїзду з України [259].

Так, у 2023 р. на виконання положень Угоди про асоціацію України... із ЄС 2014 р. у МК України були внесені низка змін та доповнень, приміром, щодо удосконалення питань із використанням інформаційних технологій, застосуванням електронних документів та електронного документообігу в митній справі [260]. Крім того, МК України у 2023 р. були врегульовані також окремі питання щодо рішень митних органів, підстави оскарження фізичними особами рішень, дій або бездіяльності митних органів тощо [260].

У 2023 р. в Україні ратифіковано Угоду між Україною та ЄС про участь України в «Митниці», у Програмі Союзу для співробітництва в митній сфері». Ця Угода направлена на захист фінансових та економічних інтересів ЄС і його держав-членів. Особливу увагу звернено на забезпечення охорони та безпеки в межах ЄС від недобросовісної та незаконної торгівлі [261] зокрема, окремі питання охоплюють й порядок переміщення товарів фізичними особами через митний кордон.

Під час переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України одним із важливих напрямків удосконалення законодавства є впровадження інформаційних технологій із метою спрощення митних процедур. Одним з перших кроків щодо спрощення митних процедур і введенням в світову практику електронних операцій в митну сферу було прийняття у 2005 р. Рекомендації ООН № 33. Цей документ рекомендує використовувати механізм єдиного вікна для координації контролю, який здійснюється компетентними органами [262]. Зазначимо, що у сфері боротьби із недостовірним митним

декларуванням під час переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України та у сфері запобігання корупції, одним з основних завдань митних органів є масштабне впровадження електронної митниці в митну систему України [263; 264].

Під час переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України важливе значення має розвиток та подальше впровадження підсистем «Електронної митниці», що включає ефективне використання Єдиної автоматизованої інформаційної системи Держмитслужби України (далі – ЄАІС Держмитслужби України) та є потреба в ефективному впровадженні сучасної комп'ютеризованої транзитної системи ЄС, розвитку механізмів захисту від кібернебезпек, що буде сприяти створенню ефективних умов для прискорення процедур митного контролю та митного оформлення у цій сфері [264]. Відзначимо, що юридична конструкція «електронні інформаційні ресурси митних органів» уже передбачена в МК України (п. 12-2 ч.1 ст. 4 МК України) [45]. Отже, серед основних базових підстав правового регулювання електронного митного врядування в Україні під час переміщення окремих товарів фізичними особами через митний кордон України сьогодні є ЄАІС Держмитслужби України, яка охоплює комплекс підсистем.

До основних завдань ЄАІС під час переміщення окремих товарів фізичними особами через митний кордон України належать: (1) забезпечення виконання митних формальностей; (2) автоматизація процедур митного контролю та митного оформлення; (3) визначення форм та обсягів митного контролю; (4) обмін інформацією та електронна взаємодія між митними органами, правоохоронними та іншими органами [264] тощо.

При переміщенні окремих товарів фізичними особами через митний кордон України важливе значення має застосування системи «управління аналізом ризиком» [257]. Так, слід погодитись із науковим підходом, що система управління ризиками діє не лише на органи митного контролю, але і на споживачів їх публічно-

адміністративних послуг. Зокрема, й при митному оформленні та переміщенні предметів через митний кордон України [265, с. 101]. Фактично аргументується позиція, що система управління ризиками передбачає недопущення на митну територію України товарів, ТЗ, осіб, якщо їх переміщення спричинить ризики економічній, громадській, суспільній безпеці або спричинить негативні наслідки, порушивши правопорядок, встановлений на території держави. На думку цього вченого, для осіб приватного права управління ризиками означає захист власних прав в процесі митного оформлення. А також недопущення зловживань з боку органів державної влади та конкретних посадових осіб [265, с. 101].

Такий підхід охоплює управління ризиками під час переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України. Так, зазначимо, що управління ризиками - це робота митних органів з аналізу ризиків, виявлення та оцінки ризиків, розроблення та практичної реалізації заходів, спрямованих на мінімізацію ризиків, оцінки ефективності та контролю застосування цих заходів. Відповідно до МК України, під ризиком розуміється ймовірність недотримання вимог законодавства України з питань державної митної справи [45]. Зазначене має безпосереднє відношення і до переміщення товарів фізичними особами через митний кордон.

Згідно з ч. ч. 1-2 ст. 320 МК України форми та обсяги митного контролю обираються: (1) посадовими особами митних органів на підставі результатів застосування системи управління ризиками; та/або (2) автоматизованою системою управління ризиками [45]. Серед основних цілей застосування системи управління ризиками, згідно з ч. 3 ст. 361 МК України, є: запобігання, прогнозування і виявлення порушень митного законодавства; більш ефективне використання наявних у митних органів ресурсів та згрупованих об'єктів аналізу ризику; прискорення митного оформлення товарів [45].

Зазначимо, що Автоматизована система управління ризиками (далі – АСУР) є сукупністю програмно-інформаційних комплексів, які забезпечують функціонування системи управління ризиками під час митного контролю та/або

митного оформлення товарів і ТЗ. До пріоритетних завдань АСУР належить те, щоб на підставі всіх чинних профілів ризику здійснити оцінку ризику митної декларації, яка прийнята до митного оформлення, та видати повідомлення із вказівками необхідних заходів посадовій особі митних органів [45]. Крім того, АСУР, що застосовується митними органами, є складовою частиною ЄАІС Держмитслужби України. Контроль із застосуванням системи управління ризиками під час митного контролю товарів згідно з приписами ст. 337 МК України [45] може бути трьох видів. Перший – це автоматизований, другий – неавтоматизований, а також третій комбінований. Вищенаведене може охоплювати порядок переміщення окремих товарів фізичними особами через митний кордон України.

Серед основних пріоритетів розвитку Стратегії – це (1) впровадження та розвиток ІТ та інфраструктури; (2) розвиток онлайн-сервісів; (3) впровадження спеціалізованих програмних продуктів (мобільних додатків) для доступу до онлайн-сервісів митної служби та профільних продуктів податкового адміністрування як для бізнесу, так й для фізичних осіб тощо [250]. На виконання вищенаведеної Стратегії одним із напрямків був проєкт, створений митними органами за назвою «Смарт-митниця» [257]. Ця система, яка використовуватиме інтелектуальну систему ризиків, єдиний портал надання дозвільних документів, електронне декларування, електронне здійснення митних процедур тощо [266, с. 224].

Щодо удосконалення митних формальностей при переміщенні (пересиланні) товарів фізичною особою у МПВ та МЕВ. Зокрема, у 2023 р. були внесені зміни до МК України щодо оподаткування митними платежами товарів, що переміщуються (пересилаються) у МПВ та МЕВ. [267]. Порядок й умови їх врегульовані Наказом Міністерства фінансів України від 04 січня 2023 р. № 6 [87]. Категорія «митні формальності щодо поштових відправлень» визначена у Конвенції Кіото. Цей термін передбачено, як всі операції, які здійснюються зацікавленою стороною та митною

службою стосовно МПВ, які включають оформлення поштових відправлень, пред'явлення митній службі, стягнення мита та податків [78].

Наприклад, у 2024 р. Держмитслужбою України вже було впроваджено можливість самостійного декларування експрес-відправлень фізичними особами в Особистому кабінеті на веб-порталі «Єдине вікно для міжнародної торгівлі». Фізична особа, шляхом подання електронної митної декларації М-16 може ці дії зробити прямо зі смартфона за наявності підпису КЕП або «ДІЯ.Підпис». Шляхом використання попередньої інформації, яка подається експрес-операторами, фізичні особи мають можливість у кілька «кліків» самостійно задекларувати МЕВ вартістю до 10 000 євро та сплатити митні платежі. Зазначимо, що у разі, якщо вартість товарів перевищує 150 євро, які пересилаються фізичними особами через митний кордон й такі товари підлягають оподаткуванню, тоді генерується QR-код, за яким можна сплатити нараховані митні платежі [268]. Однак, ще залишається потреба в оптимізації митних формальностей при переміщенні (пересиланні) товарів фізичною особою у МПВ та МЕВ. Як один із напрямків є їх максимальна автоматизація, інформатизація та уніфікація в процесі митного оформлення та контролю у відповідність до вимог ЄС [269], впровадження механізмів кіберзахисту, захисту персональних даних фізичних осіб.

Продовжуючи тему спрощення митних процедур під час переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України, що підлягають декларуванню, зазначимо, що в країнах ЄС та багатьох країнах світу активно використовується практика застосування психологічних методів під час проведення митного контролю. Зокрема, застосування методів митного контролю спрямовано на вивчення та керування девіантною поведінкою громадянина [270, с. 108]. Так, термін «профайлінг» (англ. «profile» – профіль) слід розуміти як сукупність психологічних методів і методик оцінювання та прогнозування оцінки небезпеки поведінки людини на основі аналізу найбільш інформативних опосередкованих ознак, характеристик зовнішності, невербальної і вербальної поведінки [264, с. 165].

На нашу думку, при здійсненні митного контролю щодо товарів при переміщенні їх фізичними особами через митний кордон України для особистих, сімейних та інших потреб, не пов'язаних із провадженням підприємницької діяльності доречно впровадити технології методу «профайлінгу».

Актуальною проблемою є обсяги товарів, дозволених до переміщення фізичними особами через митний кордон України без оподаткування, які значно перевищують аналогічні норми в країнах ЄС та потребують зниження [175, с. 119] (доцільно підтримати вказаний підхід). Натомість варто запропонувати такі норми дозволених обсягів товарів для ввезення фізичними особами без оподаткування на митну територію України, а саме: 700 євро для повітряного сполучення та 300 євро для автомобільного та залізничного транспорту, вагою 50 кг. А у випадку, якщо фізична особа має вік до 16 років, тоді доцільно їм дозволити переміщувати через митний кордон товари, що становить лише половину вищенаведеного обсягу, вартості й вази. Зважаючи на це доцільно внести зміни й доповнення у ст. 374 МК України (проект Закону України про внесення змін до Митного кодексу України щодо деяких питань переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України додається).

Із метою запобігання комерційного ввезення у вигляді особистих речей фізичними особами на митну територію України, доцільно для окремих коштовних особистих речей із переліку ст. 370 МК України передбачити окрему форму для їх ідентифікації. У цій рекомендації використано досвід Канади [249]. Так, фізична особа повинна пред'явити свої «коштовні особисті речі» й довести, що вона їх придбала законно. Посадова особа митних органів перерахує ці «особисті речі» фізичної особи та їх серійні номери, які внесені на спеціальну картку за умовною назвою «Ідентифікація особистих речей фізичних осіб для товарів для тимчасового вивезення». Цю послугу потрібно впровадити для особистих речей, які вивозять фізичні особи з України, які мають серійні номери або інше унікальне маркування та мають значну вартість (за певним переліком). Повертаючись до України, фізична

особа повинна показати свою картку «Ідентифікація особистих речей товарів фізичних осіб для тимчасового вивезення»» посадовій особі митних органів.

Нагадаємо, що МК України у ст. 70 визначає 14 видів митних режимів [45]. Однак, для переміщення особистих речей фізичних осіб через митний кордон не передбачено у МК України окремого митного режиму. На нашу думку, доцільно у МК України передбачити митний режим за назвою «Особливий митний режим огляду особистих речей фізичних осіб». Цей режим для переміщення фізичними особами через митний кордон України особистих речей, що не підлягають обов'язковому декларуванню та оподаткуванню і не підпадають під категорії предметів та товарів на переміщення яких через митний кордон України встановлено заборони чи обмеження. Такі режими застосовуватимуться в митницях, де буде обладнано 4 зони (коридори) спрощеного митного контролю (зелений, червоний, жовтий, оранжевий), залежно від груп ризиків товарів. Відмітимо, що МК України 1991 р. містив окрему статтю щодо спеціального режиму огляду речей громадян [59]. Зазначимо, що мета запровадження «Особливого митного режиму огляду особистих речей фізичних осіб» у чинному МК України 2012 р. пов'язана зі зростанням як порушень митних правил фізичними особами, так й збільшенням обсягу та частоти переміщення осіб через митний кордон, збільшенням спроб ухилення від сплати податків та митних платежів при транскордонному переміщенні товарів фізичними особами.

Однією з актуальних проблем з досліджуваної проблематики є випадки, коли фізична особа виїжджає за кордон на новому ТЗ для особистого користування, який зареєстрований в Україні. Однак через певний проміжок часу дана фізична особа в'їжджає в Україну вже без цього ТЗ та звертається до територіального сервісного центру МВС України із заявою про вибракування (списання) цього ТЗ. Зазначимо, зняти з обліку ТЗ в Україні можна у таких випадках, зокрема: вивезення ТЗ за кордон (на постійне проживання, при продажу нерезиденту тощо), у зв'язку з вибракуванням [122]. Отже, послугу зняття з обліку ТЗ надають територіальні

сервісні центри МВС України, у тому числі у зв'язку з вибраковуванням ТЗ. На відміну від інших операцій зняття з обліку не вимагає фізичної присутності самого ТЗ.

В Україні передбачено функціонування Єдиного державного реєстру ТЗ [271]. Відповідно до ПК України передбачено, що об'єктами оподаткування транспортним податком (пп. 267.2.1.) є легкові ТЗ у яких: (1) дата виготовлення – не старіше 5-ти років. Вартість перевищує 375 розмірів мін. заробітної плати, встановленої на 1 січня кожного року [183]. Методика визначення середньоринкової вартості легкових автомобілів передбачена постановою КМ України від 18 лютого 2016 р. № 66 [272].

За даними у 2023 р., за результатами аналізу даних бази Національної автоматизованої інформаційної системи Департаменту Державної автомобільної інспекції (далі – НАІС ДДАІ) МВС України щодо операцій за ознакою «540 - зняття з обліку у зв'язку з вибраковкою» встановлено: «вibraковці» підлягали, зокрема, ТЗ, що знаходяться у переліку автомобілів, які підлягають оподаткуванню транспортним податком у відповідні періоди, наприклад, у 2023 р. марки та моделі ТЗ, що підлягають сплаті транспортного податку фізичною особою. При цьому період між датою державної реєстрації ТЗ та датою здійснення операції зняття з обліку «у зв'язку з вибраковкою» може бути мінімальними, інколи це один місяць. Це надає змогу фізичній особі – платнику податків ухилятися від сплати транспортного податку. Такі ТЗ придбавались фізичною особою, яка можливо перетинала кордон України на цьому ТЗ та поверталась в Україну без нього, вірогідно внаслідок продажу ТЗ власником нерезиденту та отримання платником податків іноземних доходів.

Алгоритм дій і зняття з обліку ТЗ ознакою «540-зняття з обліку у зв'язку з вибраковкою». Так, суб'єкт звернення (фізична особа) подає до суб'єкта надання адміністративної послуги – «зняття з обліку ТЗ у зв'язку з «вibraковкою» пакет документів, необхідних для отримання адміністративної послуги. При цьому від

фізичної особи потрібні лише заява встановленого зразка; документи, що посвідчують особу; реєстраційний номер облікової картки платника податків; свідоцтво про реєстрацію ТЗ (технічний паспорт) (за наявності); номерні знаки (за наявності); у разі відсутності номерних знаків чи свідоцтва про реєстрацію ТЗ (технічний паспорт) від фізичної особи – пояснення [122]. Отже, у положеннях ПК України непередбачено отримання інформації податковими органами щодо перетину кордону України фізичними особами на ТЗ для особистого користування, а повернення без нього може свідчити про ймовірний продаж його за кордоном, отримання доходів в іноземній валюті, неодноразовий виїзд за кордон України на ТЗ для особистого користування для його вірогідного продажу, можливе ухилення від оподаткування такими особами.

Державна прикордонна служба [273] надає інформацію про перетин фізичною особою кордону України у відповідь на особисту заяву громадянина на адресу Адміністрації Держприкордонслужби за результатами розгляду Головним центром обробки спеціальної інформації Державної прикордонної служби. Дані про перетинання особою митного кордону можуть поширюватися лише за її згодою або в передбачених випадках Законом України «Про захист персональних даних» від 01 червня 2010 р. № 2297-VI [274].

Отже, у випадку коли ТЗ придбавались фізичною особою, яка можливо перетинала кордон України на цьому ТЗ та поверталась в Україну без нього, вірогідно внаслідок продажу ТЗ власником нерезиденту та отримання платником податків іноземних доходів виникає можливість несплати (ухилення) податків, а саме: в частині отримання доходів від нерезидента України, проведення розрахунків в іноземній валюті, зокрема, у готівковій формі, строків проведення розрахунків в іноземній валюті, дотримання вимог Закону України від 21 червня 2018 р. № 2473-VIII «Про валюту та валютні операції» [80]; стосовно податкового обов'язку в частині декларування доходів та сплати податків і зборів з отриманих іноземних доходів як фізичною особою – підприємцем або фізичною особою – платником

податків (п. 177.11 ст. 177, пп. 168.2.1 п. 168.2 ст. 168 ПК України [183]; стосовно оподаткування доходів, отриманих платником податку від продажу (обміну) протягом звітного (податкового) року другого об'єкта рухомого майна у вигляді легкового автомобіля та /або мотоцикла, та /або мопеда, за ставкою, визначеною п. 167.2 ст. 167 ПК України ,.....або іншого ТЗ за ставкою, визначеною п. 167.1 ст. 167 ПК України (абз. 2 п.173.2 ст.173) [183]; а також щодо оподаткування транспортним податком – (ст.267 ПК України) [183]. Потрібно внести зміни до положень МК України, ПК України та інших законодавчих актів для нівелювання даного недоліку законодавства.

Висновки до 3 розділу

Правове регулювання порядку переміщення товарів фізичними особами через митний кордон в країнах ЄС охоплюється специфікою залежно від видів товару, вартості та їх ваги, кількості, яким способом та засобом здійснюється таке переміщення. Має значення напрямок й мета переміщення товарів фізичними особами через митний кордон в країнах ЄС. Митні органи під час переміщення товарів фізичними особами в ЄС застосовують принцип контролю безпеки і захищеності відповідності до стандартів ЄС щодо товарів, які перетинають їх кордон. Вищенаведене й передбачено у сучасній Митній стратегії ЄС та МК ЄС.

Тривалість відсутності фізичної особи в Канаді визначає право на звільнення від оподаткування та кількість товарів (особистих речей), яку фізична особа може ввезти без сплати мита та податків. Товари мають бути призначені для особистого чи домашнього використання й підлягають обов'язковому декларуванню та ідентифікації. Має значення також правовий статус фізичної особи в Канаді: (а) резидент, (б) тимчасовий резидент (в) колишній резидент; (г) неповнолітні особи, які також мають право на «особисте» звільнення від оподаткування товарів, якщо

товари призначені для користування дитиною, а також має значення країна походження товару, у якому напрямку та яка мета переміщення товарів.

До основних напрямків вдосконалення національного законодавства з питань переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України доцільно віднести, а саме: наближення національного митного законодавства до стандартів ЄС у цій царині; підвищення ефективності системи аналізу та оцінки ризиків із метою забезпечення їх безперешкодного або максимально спрощеного й швидкого проходження митних формальностей; розвиток форм митного співробітництва та механізмів співпраці між суб'єктами митних правовідносин; підвищення здійснення вибіркового митного контролю на основі результатів аналізу та оцінки ризиків; впровадження сучасних ІТ-рішень під час проведення процедур митного контролю та оформлення; забезпечення прав та свобод фізичних осіб під час здійснення митних процедур; застосування сучасних технологій в процесі розвитку управління персоналом митних органів; розвиток механізмів запобігання корупційним ризикам при здійсненні митних процедур; та ін.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення й вирішення наукового і практичного завдання, що виявляється у визначенні специфіки переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України в межах його правового регулювання, та запропоновано надання науково обґрунтованих пропозицій і рекомендацій, спрямованих на вдосконалення досліджуваної проблематики митної справи. За результатами дисертаційної роботи сформульовано такі основні висновки:

1. Встановлено, що методологія дослідження інституту переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України – це комплекс підходів, принципів і методів наукового пізнання, що охоплюють можливість усебічного вивчення особливостей переміщення товарів фізичними особами через митний

кордон як комплексного інституту митного права. З'ясовано, що система методології інституту переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України включає такі основні групи методів: (1) загальнонаукові; (2) приватно-наукові; (3) спеціальні. При методології дослідження інституту переміщення товарів фізичними особами через митний кордон потрібно враховувати специфіку методологій окремих галузей права таких як адміністративне, фінансове, кримінальне, податкове, цивільне, господарське та міжнародне.

2. Встановлено, що вивчення специфіки переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України в межах правового регулювання є окремим предметом суспільних відносин, оскільки виконувані при цьому митні процедури відрізняються від проходження таких процедур юридичними особами (господарючими суб'єктами) згідно з вимогами ст. 364 МК України.

3. Запропоновано під юридичною категорією «переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України» розуміти сукупність дій фізичними особами з однієї сторони та заходів митними органами, їх посадовими особами, а також іншими особами з другої сторони щодо ввезення на митну територію, вивезення з митної території України або транзиту через митну територію України товарів фізичними особами, які здійснюються визначеними в законодавстві засобами та способами, і спрямовані на дотримання передбачених законодавством підстав, умов й процедур такого переміщення.

4. Встановлено два періоди генезису порядку переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України: перший – радянський період 1917 р. – 1990 р.; другий – сучасний (який поділено на три етапи: перший із 1991 р. – 2003 р.); другий із 2004 р. - до 12 березня 2012 р. й третій – із 13 березня 2012 р. по теперішній час) за критерієм прийняття МК України. Останній етап історичного розвитку законодавства з питань переміщення товарів фізичними особами через митний кордон пов'язаний з прийняттям чинного МК України й приведенням

митного законодавства у досліджуваній сфері у відповідність до норм, принципів й стандартів ЄС.

5. Встановлено, що переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України в межах правового регулювання складається із сукупності нормативно-правових актів як загальних, так і спеціальних. За рівнем юридичної сили передбачені як на законодавчому, так і на підзаконному рівнях, серед яких виділено, а саме: Конституцію України, закони України, Укази Президента України; акти КМ України; накази Держмитслужби України, Мінфінансів України та накази інших центральних органів влади; міжнародні документи (конвенції, договори, угоди), ратифіковані Верховною Радою України. Нормативно-правові акти у цій сфері за характером правових приписів можуть бути як митні, так й комплексні.

6. Запропоновано визначення «принципи переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України» як вихідні, визначальні ідеї, положення, сукупність норм та правил, які складають організаційно-правову основу для ввезення фізичними особами товарів в Україну чи вивезення товарів фізичними особами із України, а також транзиту та пересилання. Встановлено, що до принципів такого переміщення слід віднести: принцип законності та презумпції невинуватості; принцип гласності та прозорості; принцип здійснення переміщення товарів фізичними особами через митний кордон в чітко визначених місцях; принцип свободи переміщення; обов'язковість митного контролю; принцип митного оформлення; принцип спрощення митних формальностей; принцип встановлення заборон та обмежень на ввезення чи вивезення окремих товарів фізичними особами через митний кордон України; обов'язковість письмового декларування окремих товарів фізичними особами при їх переміщенні через митний кордон; принцип дотримання підстав та умов звільнення від оподаткування окремих товарів фізичними особами при їх переміщенні через митний кордон; принцип відповідальності фізичних осіб, які переміщують товари через митний кордон при порушенні митних правил та ін.

7. Встановлено, що під підставами переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України доцільно розуміти законодавчо визначені умови, які надають фізичним особам право на переміщення (пересилання) через митний кордон України товарів, а саме на їх ввезення, вивезення та транзит. Виокремлено ознаки товару при переміщенні його фізичною особою через митний кордон України з позицій митного права, а саме: матеріальність, незмінність товару впродовж переміщення фізичною особою через митний кордон, є власністю певної фізичної особи й має митну вартість, код УКТ ЗЕД. Виділено критерії класифікації товару при переміщенні його фізичною особою через митний кордон України як категорії митного права, а саме: за митним статусом, за засобами переміщення, за способами переміщення, за призначенням (особисті речі та інші товари), за критерієм «свобода переміщення» (дозволені, заборонені та обмежені).

8. Встановлено, що серед суб'єктів з державно-владними повноваженнями, які беруть участь у правовідносинах з приводу переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України постійними учасниками таких відносин є митні органи. Виокремлено, що серед основних повноважень Мінфіна України є забезпечення формування митної політики щодо переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України, а її реалізацію у досліджуваному переміщенні здійснює Держмитслужба України. Визначено, що фізичні особи (громадяни, іноземці та особи без громадянства) з 16 років можуть бути учасниками митних відносин. Вони мають специфічні юридичні права та обов'язки й можуть мати представників при переміщенні ними товарів через митний кордон, за умови належного оформлення їх повноважень.

9. Доведено, що при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон митні органи можуть застосовувати не всі форми митного контролю. Важливим є те, що незастосування митними органами окремих форм митного контролю при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон України не означає звільнення від обов'язкового дотримання порядку переміщення

товарів через митний кордон України. Встановлено, що основна мета посадових осіб митних органів при здійсненні митного контролю товарів при переміщенні їх фізичними особами через митний кордон України - це не допустити незаконного переміщення ними товарів в кількості, обсягах та залежно від суми, які перевищують норми, передбачені митним законодавством.

10. Доведено, що здійснення митних процедур при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон включає процедури митного контролю, митного оформлення та справляння митних платежів. Запропоновано форми митного контролю при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон поділити на (1) основні та (2) додаткові. З'ясовано, що методи митного контролю при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон України доцільно поділити залежно від: предмета митного контролю; можливості використання технічних засобів і способів; видів заходів контролю; різновидів методів, які застосовуються із застосуванням інформаційних технологій.

11. Встановлено принципи митного контролю при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон України, які поділено на дві групи загальні (законності, системності, систематичності, дієвості, гласності) та спеціальні. Доведено, що до основних спеціальних принципів здійснення митного контролю при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон України доцільно віднести: обов'язковість проведення митного контролю (за винятком звільнення від окремих форм митного контролю за ст. 358 МК України та звільнення від митного огляду згідно зі ст. 359 МК України); виключність суб'єктів здійснення митного контролю; неупередженість, вибірковість митного контролю із застосування системи управління ризиками (в окремих випадках); безперервність; мінімізація процедур митного контролю; застосування інформаційних технологій тощо.

12. Доведено, що до основних видів форм митного контролю застосованих митними органами щодо товарів, які фізичні особи переміщують через митний

кордон України слід віднести, а саме: (1) перевірка документів та відомостей, які подаються митним органам під час такого переміщення; (2) митний огляд (огляд та переогляд товарів), (3) огляд та переогляд ручної поклажі та багажу, облік товарів, транспортних засобів, що переміщуються фізичними особами через митний кордон України. Встановлено, що стосовно фізичних осіб, які переміщують товари через митний кордон України, найбільш розповсюдженими формами митного контролю є: (1) особистий огляд громадян; та (2) усне опитування. До різновидів додаткових форм митного контролю при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон доцільно віднести: ідентифікацію товарів; використання технічних та спеціальних засобів контролю; митне спостереження та ін.

13. Доведено, що метою митного оформлення при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон є забезпечення дотримання встановленого митним законодавством порядку їх переміщення, а також забезпечення їх статистичного обліку. Митне оформлення товарів, що вивозяться за межі митної території України фізичними особами, може здійснюватися у будь-якому митному органі на всій митній території України.

14. Запропоновано заходи нетарифного регулювання переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України поділити залежно від напрямку їх переміщення (пересилання): (а) ввезення, (б) транзит, (в) вивезення. Виокремлено такі основні заходи нетарифного регулювання переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України: кількісні обмеження; якісні обмеження; вагові й вартісні обмеження; вимоги до упаковки; заходи офіційного контролю; вимоги до отримання дозволів державних органів (окремі товари); вимоги до державної реєстрації товару (приміром, транспортні засоби для особистого користування) та ін.

15. Адміністративну відповідальність за порушення митних правил при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон України слід розуміти як специфічну форму негативного реагування держави в особі її

уповноважених органів як митних, так і судових органів, їх посадових осіб на порушення митних правил при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон, відповідно до якої на фізичних осіб, які скоїли такі порушення застосовуються обтяжливі наслідки матеріального чи іншого характеру за свої неправомірні дії, й передбачено за це адміністративні стягнення у порядку та формі визначеними МК України.

16. Встановлено, що порушення митних правил при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон України складається з елементів (об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт, суб'єктивна сторона). До основних ознак адміністративної відповідальності за порушення митних правил при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон слід віднести: є категорією адміністративного правопорушення та видом юридичної відповідальності, протиправність (порушення конкретної норми МК України при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон), винність (протиправне діяння, скоєне умисно або з необережності фізичною особою), караність (за скоєне порушення відповідальність передбачена нормами МК України), застосування специфічних стягнень до фізичних осіб як порушників митних правил, при переміщенні ними товарів через митний кордон (попередження, штраф, конфіскація), суб'єктом адміністративної відповідальності у досліджуваній сфері є фізичні особи (громадяни), які на момент вчинення такого правопорушення досягли 16-річного віку та є осудними на момент скоєння правопорушення, уповноважені органи та посадові особи (митні органи та суди) є суб'єктами застосування адміністративної відповідальності за порушення митних правил у цій сфері та ін.

17. Порушення митних правил при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон України належить до категорії адміністративних правопорушень та є підставою юридичної відповідальності. Порушення митних правил фізичними особами може бути пов'язане із правопорушеннями, відповідальність за які передбачено ст. ст. 471- 474 МК України», ст. 481 МК

України, ст. 483 МК України. Найчастіше порушення митних правил фізичною особою здійснюється за ст. 471 МК України «Порушення порядку проходження митного контролю в зонах (коридорах) спрощеного митного контролю» та за ст. 483 МК України «Переміщення або дії, спрямовані на переміщення товарів через митний кордон України з приховуванням від митного контролю».

18. Встановлено, що в умовах подальших євроінтеграційних процесів, приведення законодавства з питань переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України до вимог ЄС, виникає потреба виокремлення пріоритетних напрямків розвитку концепції у цій галузі, а саме: підвищення ефективності системи аналізу та оцінки ризиків у цій сфері із метою забезпечення їх безперешкодного або максимально спрощеного й швидкого проходження митних формальностей; розвиток форм митного співробітництва та механізмів співпраці між суб'єктами митних правовідносин відповідно до стандартів ЄС; впровадження сучасних ІТ-рішень під час проведення процедур митного контролю та оформлення в частині імплементації положень Митного кодексу ЄС; підвищення здійснення вибіркового митного контролю на основі результатів аналізу та оцінки ризиків; пріоритет забезпечення прав та свобод фізичних осіб під час здійснення митних процедур; застосування сучасних технологій в процесі розвитку управління персоналом митних органів; розвиток механізмів запобігання корупційним ризикам при здійсненні митних процедур, а також впровадження ефективних технологій запобігання порушення митних правил фізичними особами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: міжнародний документ від 27. 06. 2014 р. № 984_011. *Офіційний вісник України*. 2014. № 75. Ст. 2125.
2. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96–ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
3. Лук'янова Г.Ю. Методологічні основи дослідження права у сучасній юридичній науці. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2011. Вип. 4. С. 33 – 43.
4. Бобровник С.В. Методологічний інструментарій дослідження правових категорій. *Правова держава*. 2018. Вип. 29. С. 50–56.
5. Машков А.Д. Проблеми теорії держави і права. Основи: курс лекцій. Київ: Четверта хвиля, 2008. 464 с.
6. Великий тлумачний словник сучасної української мови: 250000 [уклад. і гол. ред. В.Т. Бусел]. Київ, Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
7. Данильян О.Г. Тараненко В.М. Філософія: підручн. 2-ге вид., допов. і переробл. Харків: Право, 2012. 312 с.
8. Самсонов В.В., Сільвестров А.М., Тачиніна О.М. Методологія наукових досліджень та приклади її використання: навч. посібн.. Київ: НУХТ, 2022. 385 с.
9. Рабінович П.М. Методологія юридичної науки. Юридична енциклопедія: в 6 т. / гол. редкол. Ю.С. Шемшученко. Київ: Вид-во Українська енциклопедія ім. М.П. Бажана, 1998-2004. Т. 3: К-М. 2001. 792 с.
10. Голосніченко Д.І. Теорія повноважень: вітчизняний та зарубіжний досвід їх формування: монографія. Київ: Вид. Голосніченко А.М. Г.А.М., 2009. 356 с.

11. Золотухіна Л.О. Методологія дослідження поняття «публічний інтерес» як адміністративно-правової категорії. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2019. Вип. 1 (26). С.135 –139.
12. Шейко В.М. Кушнарєнко Н.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: підручник. Київ, Знання, 2006. 307 с.
13. Оржинська Е.І. Стан сучасної класифікації методів науки. *Право і суспільство*. 2018. № 2. Ч. 3. С.19 – 22.
14. Лемеха Р.І. Методологія дослідження інституту митних режимів в Україні. *Право і суспільство*. 2020. № 6. С. 135 – 143.
15. Благодарний А. Методологія дослідження правової регламентації адміністративно-юрисдикційної діяльності правоохоронних органів. *Підприємництво, господарство та право*. 2019. № 6. С. 147–151.
16. Шевчук О. М. Правове регулювання порядку переміщення лікарських засобів через митний кордон України: автореф..... ступ. канд. юрид. наук: спеціальність: 12.00.07. Харків, 2012. 20 с.
17. Міхайліна Т.В., Гоцуляк Ю.В. Криза методології сучасних юридичних досліджень. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2021. Вип. 65. С. 26 –30.
18. Бхатгачерджи А., Ситник Н. Методологія та організація наукових досліджень: дослідження в соціально-економічних науках: навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ, НТУУ «КПІ ім. Ігоря Сікорського», 2022. 173 с.
19. Данильян, О.Г. Дзьобань О.П. Філософія: підручник. 4-те вид., переробл. Харків: Право, 2023. 424 с.
20. Теорія держави і права: підручник; за ред. О. В. Петришина. Харків: Право, 2015. 368 с.
21. Кустовська О.В. Методологія системного підходу та наукових досліджень: курс лекцій. Тернопіль: Екон. думка, 2005. 124 с.

22. Загальна теорія права: підручник / за ред. О.В. Петришина. Харків: Право, 2020. 568 с.

23. Терещук М.М. Методологія дослідження інституту юридичної відповідальності в публічному праві. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2017. № 2. С. 130 –142.

24. Шевченко В.М. Правила переміщення через митний кордон України підакцизних товарів та відповідальність за їх порушення: автореф. дис... канд. юрид. наук: спеціальність: 12.00.07. Київ, 1999. 16 с.

25. Прядко О. В. Митні пільги і тарифні преференції: автореф..... дис. ... канд. юрид. наук : спеціальність: 12.00.07. Харків, 2008. 19 с.

26. Крущук О. С. Правове регулювання переміщення продуктів харчування через митний кордон України: дис. ... канд. юрид. наук: спеціальність: 12.00.07. Одеса, 2012. 188 с.

27. Тулянцева І.В. Правове регулювання переміщення культурних цінностей через митний кордон України : автореф. дис.канд. юрид. наук: спеціальність: 12.00.07. Харків., 2010. 20 с.

28. Ангеловська О.С. Особливості переміщення через митний кордон України культурних цінностей: дисерт....канд. юрид. наук: спеціальність: 12.00.07. Запоріжжя, 2021. 211 с.

29. Резнік І. Правове регулювання переміщення товарів через митний кордон України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спеціальність: 12.00.07. Харків, 2014. 19 с.

30. Хараїн І.І. Адміністративно-правове регулювання переміщення предметів фізичними особами через митний кордон України: дисерт. докт. філософії 081 «Право». Дніпро, 2020. 220 с.

31. Зоріна О.Г. Правове регулювання переміщення ветеринарних препаратів через митний кордон України: дисерт. ...доктора філософії 081 «Право». Харків, 2023. 215 с.

32. Прокопенко В. В. Виконання митних формальностей при переміщенні товарів через митний кордон України різними видами транспорту: монографія. Дніпро: Ун-т митної справи та фінансів, 2018. 336 с.

33. Дуженко С. А. Провадження у справах про порушення митних правил: монографія / за заг. ред. М. Г. Шульги. Харків: Оберіг, 2017. 170 с.

34. Романенко В.В. Нетарифне регулювання переміщення товарів через митний кордон України: адміністративно-правові засади: автореф. ... канд. юрид. наук: спеціальність: 12.00.07. Харків. 2012. 19 с.

35. Стороженко С. А. Адміністративна відповідальність за незаконне переміщення товарів через митний кордон України: дис. ... канд. юрид. наук: спеціальність:12.00.07. Тернопіль, 2019. 213 с.

36. Цаліна Д.С. Порядок митного оформлення товарів при їх переміщенні через митний кордон України: монографія. Харків: Факт, 2010. 176 с.

37. Шевчук О.М. Митний контроль лікарських наркотичних засобів: монографія. Харків: Право, 2013. 232 с.

38. Черкаський Р.А. Адміністративно-правові засади діяльності Державної митної служби як суб'єкта запобігання та протидії злочинності в Україні: монографія. Вінниця: Твори, 2023. 324 с.

39. Щіпанська Г., Іваніна Н. Ввезення громадянами наземних транспортних засобів в Україну. *Вісник Міністерства доходів і зборів України*. 2014. № 44. С. 35–38.

40. Герман О.О. Комерційне та (особисте) некомерційне переміщення автомобільного транспортного засобу через митний кордон України. *Митна справа*. 2014. № 5 (95). С. 43–52.

41. Дорофеева Л.М. Аналіз пільг в оподаткуванні товарів, що переміщуються через митний кордон громадянами. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2015. № 35. С. 117–119.

42. Коваль Н.О. Підстави та порядок переміщення гуманітарної допомоги через митний кордон України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спеціальність: 12.00.07. Одеса, 2014. 19 с.
43. Дьоміна С.Ю. До переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України. *Митна справа*. 2010. № 2. С. 75 –78.
44. Базиліук І.О. Поняття переміщення товарів через митний кордон та його правове забезпечення. *Актуальні проблеми держави та права*. 2011. Вип. 60. С. 516 –522.
45. Митний кодекс України : Закон України від 13. 03. 2012 р. № 4495-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 44–45. № 46–47. № 48. Ст.552.
46. Шульга М.Г. Переміщення товарів через митний кордон України. *Теорія і практика правознавства: електрон. наук. фахове вид.* 2014. Вип. 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tipp_2014_2_32 (дата звернення: 17.04.2024).
47. Федотов О. П. Організаційно-правові основи боротьби з контрабандою наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів: автореф.... канд. юрид. наук : спеціальність: 12.00.07. Одеса, 2004. 20 с.
48. Дубініна А.А., Сорокіна С.В., Зельніченко О.І. Митна справа: підручник. Київ: «Вид. дім «Професіонал», Центр навч. літ-ри, 2010. 320 с.
49. Лемеха Р.І. Історія становлення та розвитку інституту митних режимів в Україні. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. 2020. Т. 31 (70). № 5. С. 57–63.
50. Гребельник О. П. Митна справа: підручник. 4-те вид., оновл. та допов. Київ: Центр учбової літ-ри., 2014. 472 с.
51. Комзюк В. Т. Адміністративно-правовий статус митних органів України: дис. ... д-ра юрид. наук: спеціальність: 12.00.07. Харків, 2014. 446 с.
52. Митна справа: навч. посібник: у 3 т. / за ред. А. Д. Войцещука. Київ: Вид-во ТОВ «ВД «Мануфактура», 2006. Т. 1. 412 с.

53. Митна справа : підручник. за ред. А. І. Крисоватого. Тернопіль : ВПЦ «Екон. думка ТНЕУ», 2014. 540 с.

54. Архірейський Д.В. Протидія радянських митників контрабанді наприкінці 1920-х - у 1930-х рр. *Український історичний журнал*. 2013. № 2. С. 105 –120.

55. Історія розвитку митної справи України. Офіційний сайт Державної митної служби України. URL: <https://customs.gov.ua/istoriya> (дата звернення: 18.04.2024).

56. Семенова М. В. Правовий зміст поняття «Турист». *Право та інновації*. 2014. № 4 (8). С. 207–214.

57. Декларація про державний суверенітет України від 16.07.1990 р . № 55-ХІІ. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1990. 31. Ст. 429.

58. Акт проголошення незалежності України: Постанова Верховної Ради Української РСР від 24.08 .1991 р. № 1427-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 38. Ст. 502.

59. Митний кодекс України: Закон України від 12.12. 1991 р. № 1970–ХІІ. (втратив чинність). *Відомості Верховної Ради*. 1992. № 16. Ст. 203.

60. Митний кодекс України: Закон України від 11.07.2002 р. № 92-IV. (втратив чинність). *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 38-39. Ст.288.

61. Про систему валютного регулювання і валютного контролю: Декрет Кабінету Міністрів України від 19.02.1993 р. № 15-93. (втратив чинність). *Відомості Верховної Ради України*. 1993. №17. Ст. 184.

62. Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України: Закон України від 21.01.1994 р. № 3857-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 18. Ст.101.

63. Про затвердження Правил перетинання державного кордону громадянами України: Постанова Кабінету Міністрів України від 27 січня 1995 р. № 57 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 25 серпня 2010 р.

№ 724). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/57-95-%D0%BF/card6#Public> (дата звернення: 18.04.2024).

64. Про звільнення від обкладення митом предметів, які вивозяться (пересилаються) громадянами за митний кордон України: Закон України від 05.05.1996 р. № 163/96-ВР. (втратив чинність). *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 26. Ст. 114.

65. Про Державну митну службу України: Указ Президента України від 29.11.1996 р. № 1145/96 . *Урядовий кур'єр*. 1996. № 228.

66. Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей: Закон України від 21.09.1999 р. № 1068-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 48. Ст.405.

67. Про затвердження Порядку здійснення митного контролю та митного оформлення окремих транспортних засобів, що ввозяться громадянами на митну територію України: Наказ Державної митної служби України від 12.10.2001 р. № 664. (втратив чинність). *Офіційний вісник України*. 2001. № 46. Ст. 2051.

68. Про порядок ввезення (пересилання) в Україну, митного оформлення й оподаткування особистих речей, товарів та транспортних засобів, що ввозяться (пересилаються) громадянами на митну територію України: Закон України від 13.09.2001 р. № 2681-III. (втратив чинність): *Відомості Верховної Ради України*. 2008. № 25. Ст.238.

69. Про приєднання України до Міжнародної конвенції про Гармонізовану систему опису та кодування товарів: Указ Президента України від 17.05.2002 р. № 466/2002. *Офіційний вісник України*. 2002. № 21. Ст. 1010.

70. Про затвердження Правил митного контролю та митного оформлення транспортних засобів, що переміщуються громадянами через митний кордон України: Наказ Державної митної служби України від 17.11. 2005 р. №1118 (у редакції наказу Державної митної служби України від 17.03.2008 р. №229. *Офіційний вісник України*. 2005. № 48. Ст. 214.

71. Про затвердження Порядку застосування уніфікованої митної квитанції МД-1: Наказ Державної митної служби України від 04 .01. 2005 р. №1. *Офіційний вісник України*. 2005 р. № 4. Ст. 145.

72. Про затвердження Порядку справляння мита, податку на додану вартість і акцизного податку при митному оформленні товарів і транспортних засобів, що переміщуються громадянами через митний кордон України: Наказ Державної митної служби України 12.01.2006 р. № 5. (втратив чинність). *Офіційний вісник України*. 2006. № 6. Ст. 319.

73. Про схвалення Концепції створення багатофункціональної комплексної системи «Електронна митниця»: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.09. 2008 р. № 1236-р. *Офіційний вісник України*. 2008. № 71. Ст. 2392.

74. Про затвердження форми митної декларації для письмового декларування товарів, що переміщуються через митний кордон України громадянами для особистих, сімейних та інших потреб, не пов'язаних з провадженням підприємницької діяльності: Постанова Кабінету Міністрів України від 21.05. 2012 р. №431. *Офіційний вісник України*. 2012. № 40. Ст. 32.

75. Про затвердження Порядку справляння митних платежів при ввезенні на митну територію України товарів громадянами: Наказ Міністерства фінансів України від 22. 05. 2012 р. №581. *Офіційний вісник України*. 2012. № 56. Ст. 139.

76. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-Х. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1984. № 52. Ст. 1122.

77. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №№ 40-44. Ст.356.

78. Міжнародна конвенція про спрощення і гармонізацію митних процедур (Киотська конвенція): міжн. докум. від 18.05.1973 р. № 995_643. *Офіційний вісник України*. 2011. № 71 / № 18. 2011. Ст. 727. Ст. 2711.

79. Міжнародна Конвенція про взаємну адміністративну допомогу у відверненні, розслідуванні та припиненні порушень митного законодавства:

міжнародний документ від 9.06.1977р. URL:
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_926/card6#Public (дата звернення:
19.04.2024).

80. Про валюту і валютні операції : Закон України від 21.06. 2018 р. № 2473-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 30. Ст. 239.

81. Деякі питання транскордонного переміщення фізичними особами валютних цінностей : Постанова Кабінету Міністрів України від 27.02. 2019 р. №203. *Офіційний вісник України*. 2019. № 24. Ст. 85.

82. Деякі питання обліку громадян України, які проживають за межами України : Постанова Кабінету Міністрів України від 29.01. 2020 р. № 85. *Офіційний вісник України*. 2020. №17. Ст. 32.

83. Про затвердження положень про Державну податкову службу України та Державну митну службу України: Постанова КМ України від 06.03.2019 р. № 227. *Офіційний вісник України*. 2019. № 26. Ст. 900.

84. Конвенція про процедуру спільного транзиту: міжн. докум. від 20.05.1987 р. № 994_001-87. *Офіційний вісник України*. 2022. № 80. № 71; 13.09.2022; стор. 136 /, стор. 541. Ст. 4912.

85. Конвенція про спрощення формальностей у торгівлі товарами: міжн. докум. від 20.05.1987 р. № 987_012. *Офіційний вісник України*. 2022. № 80, / № 71; 13.09.2022; стор. 64. С. 737. Ст. 4913.

86. Про затвердження форми рішення про визначення вартості товарів, що переміщуються (пересилаються) громадянами через митний кордон України, для цілей нарахування митних платежів: Наказ Міністерства фінансів України 07.02.2023 р. № 62. *Офіційний вісник України*. 2023. № 35. Ст. 1868.

87. Про оформлення міжнародних поштових та експрес-відправлень і затвердження Змін до Порядку заповнення митних декларацій за формою єдиного адміністративного документа: Наказ Міністерства фінансів України 04.01.2023 р. № 6. *Офіційний вісник України*. 2023. № 4. Ст. 389.

88. Колодій А.М. Принципи права України: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 1998. 208 с.
89. Новий тлумачний словник української мови. У 4-х т. Т.4. / Уклад. В. В. Яременко, О. М. Сліпко. Київ, Аконіт. 1998. 910 с.
90. Філософський енциклопедичний словник. / голова. ред-кол.: В. І. Шинкарук . Київ: Абрис, 2002. 742 с.
91. Юридична енциклопедія: В 6-ти т. / голова ред-кол.: Ю.С. Шемшученко. Київ: Укр. енцикл., 2003. Т. 5 : П-С. 736 с.
92. Загальна теорія держави і права: підручник: / за ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. Харків: Право, 2009. 584 с.
93. Адміністративне право України: підручник / за ред. Ю.П. Битяка. Київ: Юрінком Інтер, 2005. 624 с.
94. Степаненко С. В. Правове регулювання митного режиму переміщення товарів через митний кордон України. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2023. Вип. 1 (48). С. 67–71.
95. Іванченко О. С. Принципи переміщення товарів фізичними особами. *Актуальні проблеми держави і права*. 2007. Вип. 36. С. 382 – 386.
96. Німа А.О. Принципи переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України: науково-термінологічний аналіз. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2023. Вип. 66. С.41– 47.
97. Митне право України: навч. посібник. /за заг. ред. В. В. Ченцова. Київ: Істина, 2007. 328 с.
98. Павлович-Сенета Я. П. Основні поняття та принципи переміщення товарів і транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України. *Журнал східноєвропейського права*. 2019. № 67. С. 72 – 79.
99. Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970 — 1980). URL: <http://sum.in.ua/s/pidstava> (дата звернення: 18.04.2024).

100. Пугачевський Г. Діалектичні трансформації властивостей товарів. *Товари і ринки*. 2010. № 1. С. 5–8.
101. Зима О. Т. Митне право: конспект лекцій. Харків: Право, 2018. 126 с.
102. Гаращук В.М. Дмитрик О.О., Федчишин С.А. Переміщення товарів через митний кордон України: оновлення змісту основних категорій. *Наукові інновації та передові технології*. 2023. № 13 (27). С.198 – 220.
103. Князев С.В. Щодо класифікації товарів: митно-правовий аспект. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 2. Том 2. С.18–21. URL: http://www.lsej.org.ua/2-2_2020/6.pdf (дата звернення 18.04.2024).
104. Кормич Б. А., Коваль Н. О. Митне право: навч.-метод. посібник. Одеса: Фенікс, 2021. 132 с.
105. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16.04.1991 р. №959-ХІІ. *Відомості Верховної Ради УРСР*.1991.№ 29.Ст. 377 .
106. Про затвердження Положення про транскордонне переміщення валютних цінностей: Постанова Правління Національного банку України від 02.01.2019 р. №3. *Офіційний вісник України*. 2019. № 13. Ст. 479.
107. Німа А.О. Порядок переміщення фізичними особами валютних цінностей через митний кордон України. *Нове українське право*. 2023. Вип. 5. С. 160– 163.
108. Шевчик О. С. Щодо визначення термінів «валюта» та «валютні цінності». *Форум права*. 2011. № 3. С. 862 – 868. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2011_3_145 (дата звернення 18.04.2024).
109. Енциклопедія Сучасної України. Гол. ред-кол.: І.М. Дзюба, А.І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України. 2005. URL:https://esu.com.ua/search_articles.php?id=33047 (дата звернення 18.04.2024).

110. Денисенко В.В. Словник митних термінів. Запоріжжя: ЗНТУ, 2017 URL:http://eir.zntu.edu.ua/bitstream/123456789/2671/1/Denysenko_Dictionary_of_customs.pdf(дата звернення 18.04.2024).

111. Швайко М. Л. Особливості грошово-кредитної політики України в сучасних умовах. *Соціальна економіка*. 2016. № 1. С. 82 – 86.

112. Про встановлення Митного кодексу Союзу: Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) від 9.10.2013 р. № 952/2013 URL: *Офіційний вісник Європейського Союзу*. 2013. L 269. С.1.

113. Положення про заходи захисту та визначення порядку здійснення окремих операцій в іноземній валюті: Постанова Правління Національного Банку України від 02.01.2019 р. № 5. *Офіційний вісник України*. 2019. № 14. Ст.511.

114. Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану: Постанова Національного банку України від 24.02.2022 р. № 18. *Офіційний вісник України*. 2022. № 19. Ст. 1042.

115. Баркова С.П. Щодо поняття «транспортні засоби». *Форум права*. 2013. № 2. С. 13–18. http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2013_2_4 (дата звернення 18.04.2024).

116. Про транспорт: Закон України від 10.11.1994 р. № 232/94-ВР *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 51. Ст. 446.

117. Про автомобільний транспорт: Закон України від 05.04.2001 р. № 2344-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 22. Ст.105.

118. Конвенція про тимчасове ввезення: міжн. докум. від 26.06.1990 р. 995_472. *Офіційний вісник України*. 2004. № 36. Ст. 2445.

119. Про деякі питання ввезення на митну територію України та проведення першої державної реєстрації транспортних засобів: Закон України від 06.07.2005 р. № 2739-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 34. Ст.435.

120. Питання, пов'язані із застосуванням митних декларацій: постанова КМ України від 21.05.2012 р. № 450. *Офіційний вісник України*. 2012. № 40. Ст. 1545.

121. Конвенція про дорожній рух: міжн. докум. від 08.11.1968 р. № 995_041: URL. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_041#Text (дата звернення 18.04.2024).

122. Порядок державної реєстрації (перереєстрації), зняття з обліку автомобілів, автобусів, а також самохідних машин, сконструйованих на шасі автомобілів, мотоциклів усіх типів, марок і моделей, причепів, напівпричепів, мотоколясок, інших прирівняних до них транспортних засобів та мопедів: постанова Кабінету Міністрів України від 7. 09. 1998 р. № 1388 (у редакції постанови КМ України від 23.12. 2009 р. № 1371). *Офіційний вісник України*. 1998. № 36. Ст. 1327.

123. Німа А.О. Окремі правові аспекти переміщення фізичними особами транспортних засобів особистого користування через митний кордон України. *Аналітично-порівняльне правознавство*: електр. наук. вид. 2024. Вип. 1. С. 423–427. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2024/03/76.pdf> (дата звернення 18.04.2024).

124. Сучасний стан та перспективи розвитку митних правовідносин в Україні: колективна монографія / за заг. ред. Д.В. Приймаченка. Дніпро: Вид. дім «Гельветика», 2018. 272 с.

125. Настюк В.Я. Адміністративно-правові проблеми законодавчого регулювання митної справи в Україні: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: спеціальність: 12.00.07. Харків, 2005. 36 с.

126. Василенко В. Митні правовідносини в Україні: поняття, ознаки та структура. *Право і безпека*. 2013. № 3 (50). С. 27–31.

127. Настюк В. Я. Поняття і сутність митних правовідносин. *Проблеми законності*. 2006. № 80. С. 93 – 99.

128. Шульга М. Г. Митні правові відносини. *Митна справа*. 2002. № 2. С. 50 – 56.

129. Шевчук О. М. Митні правовідносини щодо лікарських засобів: поняття, структура та ознаки. *Теорія і практика правознавства*: електрон. наук.

фахове вид. 2011. №1. URL: http://nauka.jur-academy.kharkov.ua/download/el_zbirnik/1/Shevchuk.pdf (дата звернення: 18.04.2024).

130. Панов І. О. Митні правовідносини як вид правових відносин. *Право і Безпека*. 2009. № 2. С.11–16.

131. Федотова І. О. Теоретичні аспекти визначення змісту та елементів правового статусу суб'єктів митних правовідносин. *Вісник Академії митної служби України. Сер.: Право*. 2012. № 1. С. 7–12.

132. Макаренко А. В., Приймаченко Д. В. Попередні рішення в сфері митної справи: монографія. Дніпро: Університет митної справи та фінансів, 2022. 173 с.

133. Положення про Міністерство фінансів України: Постанова Кабінету Міністрів України від 20.08.2014 р. № 375. *Офіційний вісник України*. 2014. № 69. Ст. 1936.

134. Черкаський Р.А. Структура адміністративно-правового статусу Державної митної служби України. *Наукові записки. Серія: Право*. 2021. Вип. 10. (Спецвипуск). С.38 – 42.

135. Про громадянство України: Закон України від 18.01.2001 р. № 2235-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 13. Ст.65.

136. Великий енциклопедичний юридичний словник / за ред. Шемчушенка. Київ: Юридична думка, 2007. 992 с.

137. Федотова І.О. Учасники митних правовідносин: поняття і класифікація. *Вісник Академії митної служби України. Серія «Право»*. 2011. № 2. С. 12 – 16.

138. Шульга М. Г. Суб'єкти митного права. *Проблеми законності*. 2004. № 69. С. 115–121.

139. Приймаченко Д.В. Щодо діяльності митних посередників у процесі реалізації митних формальностей. *Форум права*. 2011. № 1. С. 802-807. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2011_1_129 (дата звернення 20.04.2024).

140. Гребельник О.П. Формування митно-тарифної політики України за умов ринкової трансформації: автореф. дис. ... д-р екон. наук: спеціальність: 08.05.01. Київ, 2003. 43 с.

141. Федотов О.П. Концепція державної митної справи: виклики модернізації в Україні : монографія. Одеса: Юрид. літ-тура, 2016. 392 с.

142. Прокопенко В. В. Митні формальності, пов'язані із митним контролем у разі переміщення багажу, вантажобагажу, пасажирів у міжнародних залізничних сполученнях. *Вісник Чернівецького факультету Нац. Ун-ту «Одеська юридична академія»*. 2017. Вип. 4. С. 116–127.

143. Брендак А.І. Митний контроль пасажирських переміщень через авіаційні пункти пропуску: формування організаційно-розпорядчих основ механізму аналізу ризиків. *Митна безпека*. 2018. Вип. 2. С. 46–56.

144. Федотов О. Щодо питань переміщення товарів через митний кордон України в міжнародних поштових та експрес-відправленнях. *Юридична Україна*. 2017. № 2-3. С. 4–18.

145. Коваль Н. О. Форми митного декларування та порядок їх застосування. *Lex portus*. 2018. № 3. С. 106–118.

146. Кормич Б.А. Митні режими як інститут митного права. *Митна справа*. 2013. № 6. С. 86–92.

147. Бережнюк І.Г., Несторишен І.В., Неліпович О.В. Генеза категорії «митна процедура» в законодавчому та науковому контекстах. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економ. науки*. 2014. Вип. 25. С. 163–170.

148. Шульга М.Г. Переміщення і пропуск товарів через митний кордон України. *Право та управління*. 2012. № 3. С. 475–486.

149. Верховний Суд розмежував поняття «митний контроль» та «митне оформлення». 2018. URL. <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/512058/>(дата звернення: 18.04.2024).

150. Соколенко О.Л. Митний контроль товарів, які переміщуються через митний кордон України: оновлений погляд на митно-правову категорію. *Наукові перспективи*. 2024. № 3(45). С.979 – 990.

151. Костишин Ю.С. Розвиток митного контролю в системі фінансової безпеки держави: дисерт. доктор філософії: спеціальність: 072. Житомир, 2021. 268 с.

152. Мазур А.В. Організаційно-правові основи митного контролю в Україні: автореф..... дис. ... канд. юрид. наук: спеціальність: 12.00.07. Харків, 2004. 19 с.

153. Шевчук О. М. Контроль та нагляд за переміщенням лікарських засобів через митний кордон України: монографія. Харків: Право, 2014. 272 с.

154. Дьомін Ю.М. Правові засади організації та здійснення митного контролю в Україні: теоретичні та практичні проблеми: дис. .. докт. ...юрид. наук: спеціальність: 12.00.07. Київ. 2006. 439 с.

155. Пахомов С. І. Митний контроль як засіб забезпечення митної справи України (адміністративно-правовий аспект): дис. ... канд. юрид. наук: спеціальність: 12.00.07. Одеса., 1997. 166 с.

156. Бережнюк І. Г. Митне регулювання України: національні та міжнародні аспекти: монографія. Дніпропетровськ: Академія митної служби України, 2009. 543 с.

157. Федотов. О. П. Організація митного контролю: навчально-методичний посібник . Одеса: НУ "ОЮА", 2020. 144 с.

158. Кормич Б.А., Біленець Д.А. Режим зони митного контролю: адміністративно-правові основи: моногр. Чернівці : Технодрук, 2017. 180 с.

159. Гаращук В. М. Митний контроль в Україні: шляхи становлення й розвитку. *Проблеми законності*. 2004. Вип. 66. С. 97–103.

160. Корнєва Т. В. Принципи митного контролю. *Митна справа*. 2001. №4. С. 72–81.

161. Соколенко О.Л. Принципи митного контролю товарів, які переміщуються через митний кордон України. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2024. № 3(21). С. 803-816.

162. Прокопенко В.В. Митні формальності на транспорті в Україні та їх адаптація до міжнародних митних норм, правил та стандартів: дис. ... д-ра. юрид. наук : спеціальність: 12.00.07. Дніпро - Запоріжжя, 2018. 423 с.

163. Shevchuk V. Testing of drugs in the implementation of customs control in Ukraine: legal aspects/ V. Shevchuk, O. Shevchuk, N. Matyukhina, D. Zatenatskyi, O. Chub. *Georgian medical news*. 2020. Issue 1(298). P. 165-169.

164. Про затвердження форми Акта про проведення огляду (переогляду) товарів, транспортних засобів, ручної поклажі та багажу: Наказ Міністерства фінансів України від 30.05.2012 р. № 636. *Офіційний вісник України*. 2012. № 51. Ст. 2049.

165. Про затвердження форм рішення про проведення особистого огляду та протоколу особистого огляду: Наказ Міністерства фінансів України 10.04.2015 р. № 414. *Офіційний вісник України*. 2015. № 39. Ст. 1176.

166. Про затвердження Правил надання послуг поштового зв'язку: постанова Кабінету Міністрів України від 5.03.2009 р. № 270 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 10.10. 2023 р. № 1071). *Офіційний вісник України*. 2009. № 23. № 29. Ст. 750.

167. Про поштовий зв'язок: Закон України від 03.11.2022 р. № 2722-ІХ. *Офіційний вісник України*. 2022. № 93. Ст.5768.

168. Порядок вилучення вкладень, заборонених до пересилання, із поштових відправлень та розпорядження ними: постанова Кабінету Міністрів України від 8.09.2023 р. № 958. *Офіційний вісник України*. 2023. № 87. Ст. 5044.

169. Ємченко І.В., Закусілов А.П. Методи і технічні засоби митного контролю: підручник. Київ: Центр учбової літератури, 2007. 432 с.

170. Русак Д.М. Практика митного регулювання в ЄС: навч. посібн. Київ: Київськ. нац. ун-тет ім. Тараса Шевченка Навчальний науковий інститут міжнародних відносин. 2023. 300 с.

171. Технічні засоби митного контролю: навч. посіб. за заг. ред. А. Д. Войцещука. Хмельницький: Інтрада, 2012. 297 с.

172. Яковенко О.В. Аналіз нормативного забезпечення застосування технічних систем при здійсненні митного контролю. *Митна безпека*. 2017. № 1. С. 151–160.

173. Порядок проведення огляду та переогляду товарів, транспортних засобів комерційного призначення: наказ Міністерства фінансів України 12.12.2012 р. № 1316. *Офіційний вісник України*. 2013. № 18. Ст. 616.

174. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо застосування фото, відеоапаратури під час проведення огляду та переогляду товарів, транспортних засобів: Наказ Державної фіскальної служби України 03.11.2014 р. № 237. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0237872-14#Text> (дата звернення 19.04.2024).

175. Дорофєєва Л. М. Адміністративно-правове регулювання організації та діяльності митних органів в контексті євроінтеграційного вибору України: дис. ... д-ра юрид. наук: спеціальність: 12.00.07 . Ужгород, 2019. 547 с.

176. Джемліханов Т.Х. Сутність митного оформлення на морському транспорті. *Право і суспільство*. 2020. № 2. Ч. 2. С. 127–136.

177. Шульга М. Г. Правовий механізм митного оформлення переміщення товарів. *Теорія і практика правознавства*: електрон. наук. фахове вид. 2013. Вип. 1. № 3. URL: <http://tlaw.nlu.edu.ua/article/view/62861/> (дата звернення: 19.04.2024).

178. Цаліна Д. С. Порядок митного оформлення товарів при їх переміщенні через митний кордон України: автореф. ... канд. юрид. наук: спеціальність: 12.00.07. Харків, 2009. 20 с.

179. Про обсяги та порядок ввезення громадянами на митну територію України харчових продуктів для власного споживання: постанова КМ України від 21.05.2012 р. № 434. *Офіційний вісник України*. 2012. № 40. Ст. 1529.

180. Інструкції про переміщення готівки і банківських металів через митний кордон України: постанова Правління Нацбанку України від 27.05.2008 р. № 148. *Офіційний вісник України*. 2008. № 43. Ст. 1430.

181. Губа М. О., Губа О. І. Митне оподаткування як чинник удосконалення митної справи в Україні. *Вісник Академії митної служби України. Серія: «Економіка»*. 2013. № 2 (50). С. 30-35.

182. Федотов О., Назарко А. Декларування та митне оформлення товарів, транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України: навч.-метод. посіб. Одеса: Фенікс, 2023. 228 с.

183. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13-14. № 15-16, № 17. Ст.112.

184. Бюджетний кодекс України 08.07.2010 р. № 2456-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 50-51. Ст.572.

185. Про Митний тариф України: Закон України від 19.10.2022 р. № 2697-IX. *Відомості Верховної Ради*. 2023. №№ 30-45. Ст.113.

186. Про єдиний збір, який справляється у пунктах пропуску (пунктах контролю) через державний кордон України: Закон України від 04.11.1999 р. № 1212-XIV. *Офіційний вісник України*. 1999. № 48. Ст. 2334.

187. Кучерявенко М.П. Податкове право. Київ: Юрінком Інтер, 2003. 365 с.

188. Гребельник О.П. Основи митної справи: навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2003. 600 с.

189. Румянцев А.П. Міжнародна економіка: підручник. Київ: Знання-Прес, 2003. 447 с.

190. Щербатюк Н.В. Класифікація заходів нетарифного регулювання. *Часопис Київського університету права*. 2012. № 2. С.111–116.
191. Корнєва Т. В. Необхідність визначення понять заходів тарифного та нетарифного регулювання при переміщенні товарів через митний кордон України. *Митна справа*. 2005. № 1. С. 96 –100.
192. Шульга М.Г. Нетарифні заходи регулювання в зовнішньоекономічних відносинах. *Проблеми законності*. 2011. Вип. 117. С. 92 –97.
193. Романенко В.В. Класифікація нетарифних заходів регулювання зовнішньої торгівлі. *Митна справа*. 2012. № 3 (81). С. 49–55.
194. Мазур А.В., Кунєв Ю.Д. Методи нетарифного регулювання при переміщенні товарів через митний кордон України. *Наукові перспективи*. 2023. №9 (39). С. 471– 482.
195. Шевчук О.М. Заходи нетарифного регулювання порядку переміщення лікарських засобів через митний кордон України. *Право і безпека*. 2011. № 5 (42). С.107– 111.
196. Зоріна О.Г. Заходи нетарифного регулювання переміщення ветеринарних препаратів через митний кордон України. *Право і суспільство*. 2020. № 2. Ч. 2. С. 144 –150.
197. Науково-практичний коментар до Митного кодексу України / За ред. Пашко П. В., Хомутич В. Ю., Єфименко Т. І.: у 3 т. Київ: ДННУ «Акад. фін. управління». 2012. Т. 3. 504 с.
198. Каленський М. Місце і роль митного оподаткування в податковій системі держави. *Вісник податкової служби України*. 2009. № 4. С. 60 –64.
199. Про затвердження переліку товарів, вивезення (пересилання) яких громадянами за межі митної території України не допускається: Постанова Кабінету Міністрів України від 28.05.2012 р.№ 468. *Офіційний вісник України*. 2012. № 41. Ст. 1579.

200. Про порядок вивезення (пересилання) за межі митної території України громадянами дорогоцінних металів (за винятком банківських металів, пам'ятних та ювілейних монет України із дорогоцінних металів), дорогоцінного каміння та виробів із них, а також культурних цінностей з метою їх відчуження: Постанова Кабінету Міністрів України від 21. 05. 2012 р. № 448. *Офіційний вісник України*. 2012. № 40. Ст.1543.

201. Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори: Закон України від 15.02.1995 р. № 60/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 10. Ст.60.

202. Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення державного регулювання у сфері поводження з пестицидами і агрохімікатами: Закон України від 16.11.2022 р. № 2775-ІХ. *Відомості Верховної Ради України*. 2023. № 53. Ст.154.

203. Про заборону репродуктивного клонування людини: Закон України від 14.12.2004 р. №2231-ІV. *Відомості Верховної Ради*. 2005. № 5. Ст.111.

204. Про заборону ввезення і реалізації на території України етилованого бензину та свинцевих добавок до бензину: Закон України від 15.11.2001 р. № 2786-ІІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 6. Ст.44.

205. Про електронні комунікації: Закон України від 16.12.2020 р. № 1089-ІХ. *Офіційний вісник України*. 2021. № 6. Ст. 306.

206. Про металобрухт: Закон України від 05.05.1999 р. №619-ХІV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 25. Ст.212.

207. Про затвердження переліку видів металобрухту, що утворився у військових частинах, військових установах, військових навчальних закладах Збройних Сил та інших військових формуваннях, експорт якого забороняється: Постанова Кабінету Міністрів України від 29.11.2001 р. №1595. *Офіційний вісник України*. 2001. № 48. Ст. 2148.

208. Про охорону земель: Закон України від 19.06.2003 р. №962-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 39. Ст. 349.
209. Про ветеринарну медицину: Закон України від 04.02.2021 р. № 1206-IX. *Офіційний вісник України*. 2021. № 23. Ст. 1034.
210. Про застосування заборони ввезення товарів з Російської Федерації: Постанова Кабінету Міністрів України від 9.04.2022 р. № 426. *Офіційний вісник України*. 2022. № 33. Ст. 1785.
211. Про видавничу справу: Закон України від 05.06.1997 р. № 318/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 32. Ст. 206.
212. Белікова О. В. Адміністративна відповідальність за порушення митних правил. *Право та державне управління*. 2013. № 4 (13). С. 16 –20.
213. Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Т. 3: Заг. теорія права / редкол.: О.В.Петришин (голова) та ін. Харків: Право, 2017. 952 с.
214. Хомулянський В. В. Сучасні проблеми юридичної кваліфікації порушень митних правил. *Право і суспільство*. 2019. № 6. Ч. 2. С. 73–79.
215. Ільченко К. Р. Порядок та підстави переміщення через митний кордон України продуктів морського та річкового промислу: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спеціальність: 12.00.07. Одеса, 2016. 20 с.
216. Німа А.О. Адміністративна відповідальність за порушення митних правил при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон України: підстави та ознаки. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2024. Вип. 81 (2). Част. 2. С.174 –180.
217. Додін Є.В. Митна злочинність: поняття та структура. *Митна справа*. 2010. № 3 (69). С. 17–29.
218. Настюк В. Я., Шульга М. Г. Митне право України: навч. посіб. Харків: Нац. юрид. акад. України, 2005. 114 с.

219. Войтенко І. Особливості адміністративної відповідальності за порушення митних правил в Україні. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: *Юридичні науки*. 2017. № 876. С. 112–118.

220. Адміністративне право України: Том 1. Заг. част. / ред. колегія: В.Б. Авер'янов (голова). Київ: Вид. «Юридична думка», 2004. 584 с.

221. Коломієць Т.О. Структура адміністративної відповідальності: сучасний доктринальний погляд. *Підприємництво, господарство і право*. 2002. № 4. С. 65 – 66.

222. Адміністративне право: підручник. / за ред.. Ю.П. Битяка. Харків: Право. 2020. 392 с.

223. Адміністративна відповідальність за порушення митних правил: навч. посіб. / за заг. ред. В. В. Ченцова. Київ: Істина. 208 с.

224. Ліпинський В. В. Проблемні питання притягнення до адміністративної відповідальності за вчинення порушень митних правил, передбачених ст. 355 Митного кодексу України. *Вісник Академії митної служби України. Право*. 2011. № 2. С. 61–68.

225. Пацурківський П. С. Гаврилук Р. О. Алгебра верховенства права, або Буттєвий устрій людського світу. *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*. 2017. Т. 200. С. 3–10.

226. EU Customs strategy. URL. https://taxation-customs.ec.europa.eu/customs-4/eu-customs-strategy_en/ (дата звернення: 19.04.2024).

227. The Union Customs Code (UCC) – Introduction. URL. https://taxation-customs.ec.europa.eu/union-customs-code-ucc-introduction_en/ (дата звернення: 19.04.2024).

228. Заборони та обмеження ЄС для митних органів. URL. https://taxation-customs.ec.europa.eu/customs-4/prohibitions-and-restrictions_en дата звернення: 23.04.2024).

229. Regulation (EC) No 648/2005 of the European Parliament and of the Council of 13 April 2005 amending Council Regulation (EEC) No 2913/92 establishing the Community Customs Code. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32005R0648/> (дата звернення: 19.04.2024).

230. Commission Regulation (EC) No 1875/2006 of 18 December 2006 amending Regulation (EEC) No 2454/93 laying down provisions for the implementation of Council Regulation (EEC) No 2913/92 establishing the Community Customs Code. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32006R1875/> (дата звернення: 19.04.2024).

231. EU Cash Controls. URL: https://taxation-customs.ec.europa.eu/customs-4/prohibitions-and-restrictions/eu-cash-controls_en/ (дата звернення: 19.04.2024).

232. Council Regulation (EC) No 116/2009 of 18 December 2008 on the export of cultural goods (Codified version). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=CELEX%3A32009R0116/> (дата звернення: 19.04.2024).

233. Commission Implementing Regulation (EU) No 1081/2012 of 9 November 2012 for the purposes of Council Regulation (EC) No 116/2009 on the export of cultural goods (codification). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32012R1081&qid=1630704199605/////> (дата звернення: 19.04.2024).

234. Regulation (EU) 2019/880 of the European Parliament and of the Council of 17 .04. 2019 on the introduction and the import of cultural goods. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32019R0880/> (дата звернення: 19.04.2024).

235. Вивезення за кордон домашніх тварин в умовах воєнного часу. URL: <https://law-in-war.org/vyvezennya-za-kordon-domashnih-tvaryn-v-umovah-voynennogo-chasu/> (дата звернення: 19.04.2024).

236. Commission Implementing Regulation (EU) 2019/1293 of 29 July 2019 amending Implementing Regulation (EU) No 577/2013 as regards the list of

territories and third countries in Annex II and the model of animal health certificate for dogs, cats and ferrets set out in Annex IV. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg_impl/2019/1293/oj/ (дата звернення: 19.04.2024).

237. Regulation (EU) No576/2013 of the European Parliament and of the Council of 12 June 2013 on the non-commercial movement of pet animals and repealing Regulation (EC) No 998/2003. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2013/576/oj/> (дата звернення: 19.04.2024).

238. Конвенції про міжнародні автомобільні перевезення пасажирів і багажу: міжнародний документ від 09.10.1997 р. № 997_034. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_034#Text/ (дата звернення: 19.04.2024).

239. Попель С. А. Митні правила зарубіжних країн щодо ввезення транспортних засобів громадянами. *Інфраструктура ринку*. 2018. № 24. С. 27–32.

240. Customs Act (R.S.C., 1985, с. 1 (2nd Supp.)). URL: <https://laws.justice.gc.ca/eng/acts/C-52.6/FullText.html> / (дата звернення: 19.04.2024).

241. Service Fees Act (S.C. 2017, с. 20, s. 451). URL: <https://laws.justice.gc.ca/eng/acts/S-8.4/FullText.html> / (дата звернення: 19.04.2024).

242. Customs Tariff S.C. 1997, с. 36. URL: <https://laws.justice.gc.ca/eng/acts/C-54.011/> (дата звернення: 19.04.2024).

243. Excise Act, 2001 (S.C. 2002, с. 22.) URL: <https://laws.justice.gc.ca/eng/acts/E-14.1/FullText.html> / (дата звернення: 19.04.2024).

244. Excise Tax Act (R.S.C., 1985, с. E-15.) URL: <https://laws.justice.gc.ca/eng/acts/E-15/> / (дата звернення: 19.04.2024).

245. Special Import Measures Act (R.S.C., 1985, с. S-15). URL: <https://laws.justice.gc.ca/eng/acts/S-15/> / (дата звернення: 19.04.2024).

246. Canadian Customs Tariff 2024. URL: <https://www.cbsa-asfc.gc.ca/trade-commerce/tariff-tarif/2024/menu-eng.html> / (дата звернення: 19.04.2024).

247. Reporting of Imported Goods Regulations (SOR/86-873). URL: <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/Regulations/SOR-86-873/index.html/> (дата звернення: 19.04.2024).

248. E311 - Declaration Card. Canada Border Services Agency. URL: <https://www.cbsa-asfc.gc.ca/travel-voyage/declare-eng.html/> (дата звернення: 19.04.2024).

249. I Declare: A guide for residents returning to Canada. URL: <https://www.cbsa-asfc.gc.ca/travel-voyage/declare-eng.html/> (дата звернення: 19.04.2024).

250. BSF192 - Personal Exemption CBSA Declaration. Canada Border Services Agency. URL: <https://www.cbsa-asfc.gc.ca/publications/forms-formulaires/bsf192-eng.html/>(дата звернення: 19.04.2024).

251. Special Import Measures Act (R.S.C., 1985, c. S-15). URL: <https://laws.justice.gc.ca/eng/acts/S-15/>(дата звернення: 19.04.2024).

252. Canada Consumer Product Safety Act (S.C. 2010, c. 21). URL: <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/c-1.68/FullText.html/> (дата звернення: 19.04.2024).

253. What you can bring to Canada. URL: <https://travel.gc.ca/returning/customs/what-you-can-bring-home-to-canada/> (дата звернення: 19.04.2024).

254. Про схвалення Стратегії інтегрованого управління кордонами на період до 2025 р.: розпорядження КМ України від 24.07.2019 р. № 687-р. Офіційний вісник України. 2019. № 70. Ст. 2472.

255. Звіт плану виконання плану роботи Державної митної служби за 2021 рік та покладених на неї завдань. Офіційний сайт Держмитслужби України. URL. <https://customs.gov.ua/plani-ta-zviti-roboti> (дата звернення: 25.04.2024).

256. Степаненко С.В. Напрями удосконалення митного режиму та переміщення товарів через митний кордон України. *Актуальні проблеми політики*. 2023. Вип. 71. С. 49-54.

257. Про розвиток системи управління ризиками у сфері митного контролю на період до 2022 р.: розпорядження Кабінету Міністрів України від 27.12. 2017 р. № 978-р. *Офіційний вісник України*. 2018. № 4. Ст.190.

258. Про схвалення Стратегії інтегрованого управління кордонами на період до 2025 р.: розпорядження КМ України від 24.07. 2019 р. № 687-р. *Офіційний вісник України*. 2019. № 70. Ст. 2472.

259. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: Закон України від 22.09. 2011 р. № 3773-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 19-20. Ст.179.

260. Про внесення змін до Митного кодексу України та інших законів України щодо деяких питань виконання глави 5 розділу IV Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Закон України від 15.08.2022 р. № 2510-IX. *Відомості Верховної Ради*. 2023. № 22. Ст. 89.

261. Про ратифікацію Угоди між Україною та Європейським Союзом про участь України в «Митниці», Програмі Союзу для співробітництва в митній сфері: Закон України від 29.06.2023 р. № 3176-IX. *Відомості Верховної Ради*. 2023. № 80. Ст.285.

262. Рекомендація № 33 Сефакт ООН. URL: https://unece.org/sites/default/files/2020-12/ECE-TRADE-352_Rev.1R_R_332020Edition.pdf (дата звернення: 19.04.2024).

263. Електронна митниця. Сучасний стан та перспективи URL:http://www.mdoffice.com.ua/pdf/elektronna_mitnicja_d5_1512250923.pdf. (дата звернення: 19.04.2024).

264. Про затвердження Положення про Єдину автоматизовану інформаційну систему митних органів, порядок і умови застосування її систем:

Наказ Міністерства фінансів України 19.05.2023 р. № 263. *Офіційний вісник України*. 2023. № 65. Ст. 3751.

265. Хараїн І. І. Application of risk management system when moving goods by individuals across the customs border the customs border of Ukraine. *Recht der Osteuropäischen Staaten*. 2019. № 3. С. 99 – 103.

266. Івашова Л. М., Кийда, Л. І. Діджиталізація митних процедур: сучасний стан та перспективи розвитку митної справи. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2019. № 3 (22). С. 218 – 230.

267. Про внесення змін до Митного кодексу України щодо оподаткування митними платежами товарів, що переміщуються (пересилаються) у міжнародних поштових відправленнях, міжнародних експрес-відправленнях, та порядку їх декларування: Закон України від 25.01.2022 р. № 1999-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2023. № 14. Ст.29.

268. Відтепер громадяни можуть легко декларувати експрес-відправлення та сплачувати митні платежі прямо зі смартфона. URL.<https://customs.gov.ua/news/it-transformatsiia-62/post/vidteper-gromadiani-mozhut-legko-deklaruvati-ekspres-vidpravlennia-ta-splachuvati-mitni-platezhi-priamo-zi-smartfonu-1543> (дата звернення: 22.04.2024).

269. Сличко С. В. Сучасний міжнародно-правовий досвід забезпечення митної безпеки при переміщенні товарів у міжнародних поштових відправленнях. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування*. 2023. № 7. URL. <https://reicst.com.ua/pmtl/article/view/2023-7-01-06/2023-7-01-06> (дата звернення: 25.04. 2024).

270. Ємченко І. В. Профайлінг як метод митного контролю. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Технічні науки*. 2018. Вип. 21. С.106 – 110.

271. Деякі питання надання інформації про зареєстровані транспортні засоби, їх власників та належних користувачів: постанова Кабінету Міністрів України від 25.03. 2016 р. № 260. *Офіційний вісник України*. 2016. № 28. Ст. 1118.

272. Про затвердження Методики визначення середньоринкової вартості легкових автомобілів та внесення змін у додатки 1 і 2 до Порядку визначення середньоринкової вартості легкових автомобілів, мотоциклів, мопедів: Постанова Кабінету Міністрів України від 18.02.2016 р. № 66. *Офіційний вісник України*. 2016. № 15. Ст. 594.

273. Про Державну прикордонну службу України: Закон України від 03.04. 2003 р. № 661-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 27. Ст.208.

274. Про захист персональних даних: Закон України від 01.06.2010 р. № 2297-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 34. Ст. 481.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗДОБУВАЧА

Наукові праці, в яких опубліковані основні результати дисертації:

1. Nima A.O. Movements of goods by individual across the customs border of Ukraine. *Visegrad Journal of Human Rights*. 2021. №1. С. 57-61.
2. Німа А.О. Порядок переміщення фізичними особами валютних цінностей через митний кордон України. *Нове українське право*. 2023. №5. С. 60-66. DOI: <https://doi.org/10.51989/NUL.2023.5.9>
3. Німа А.О. Заходи нетарифного регулювання при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон України: підходи до класифікації. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. №12. С.267-271. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-12/65>
4. Німа А.О. Принципи переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України: науково-термінологічний аналіз. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2023. №. 66. С.41-47. DOI: <https://doi.org/10.32782/2307-1745.2023.66.9>
5. Німа А.О. Окремі правові аспекти переміщення фізичними особами транспортних засобів особистого користування через митний кордон України. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. №1. С. 423-427. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.01.74>
6. Німа А.О. Адміністративна відповідальність за порушення митних правил при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон України: підстави та ознаки. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2024. №81(2). С.174-180. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.81.2.27>

Наукові праці, які засвідчують апробацію результатів дисертації:

1. Німа А.О. Фізична особа як суб'єкт митних правовідносин. Нові завдання юридичної науки в Україні та в країнах Європейського Союзу: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Арад, Румунія, 17-18 грудня 2020 р.). Арад: Асоціація міжнародного освітнього та наукового співробітництва, 2020. С. 67-69.

2. Nima A.O. General principles of goods movement across the customs boarder of Ukraine by individual. Німа А.О. Загальні принципи переміщення товарів через митний кордон України фізичними особами. Сучасне суспільство і наука: актуальні дослідження молодих науковців: матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції (м. Харків, 27 травня 2021 р.). Харків.2021. С.146-148.

3. Німа А.О. До питання правового регулювання ввезення фізичними особами транспортних засобів в Україну під час воєнного стану. Український дослідницький простір в умовах війни: адаптація та перезавантаження технічних та юридичних наук: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків – м. Рига, 31 травня 2022 р.). Харків-Рига. 2022. С.160-163.

4. Німа А.О. До питання правового регулювання митного оформлення культурних цінностей фізичними особами. Innovative development of science, technology and education: *матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції* (м.Ванкувер, Канада, 14-16 березня 2024 р.). Ванкувер, Канада. 2024. С.439- 445.

5. Німа А.О. Правові підстави та умови звільнення фізичних осіб від оподаткування товарів платежами. Science and society: modern trends in a changing world: *матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Відень, Австрія, 18 - 20 березня 2024 р.). Відень, Австрія. 2024. С.430-437.

Затверджую:

Проректор навчально-методичної роботи
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

д.ю.н., проф. Ярошенко О.М.

2023 р.

АКТ

**про впровадження у навчальний процес та науково-дослідну діяльність
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого результатів
дисертаційного дослідження на здобуття ступеня доктора філософії за
спеціальністю 081 «Право»**

**Німої Анни Олегівни «Правове регулювання переміщення товарів фізичними
особами через митний кордон України»**

«05» жовтня 2023 року

м. Харків

Комісія у складі: Шаповала Р.В. - д.ю.н., професора, завідувача кафедри адміністративного права та адміністративної діяльності - голова комісії, Настюка В.Я. - д.ю.н., професора - член комісії, Компанійця І.М. – доцента, к.ю.н., – член комісії, склали цей акт про те, що результати дисертаційного дослідження на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» Німої Анни Олегівни на тему «Правове регулювання переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України», впроваджені у навчальний процес та науково-дослідну діяльність Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого при викладанні навчальних дисциплін «Адміністративне право», «Адміністративне судочинство», «Митне право» та «Основи митного права», при написанні курсових та наукових робіт, при проведенні наукових семінарів кафедри адміністративного права та адміністративної діяльності, а також при проведенні наукових досліджень з актуальних проблем адміністративного права та адміністративної діяльності.

Голова комісії:

д.ю.н., професор, завідувач кафедри
адміністративного права та
адміністративної діяльності

Р.В. Шаповал

Члени комісії:

д.ю.н., професор

В.Я. Настюк

к.ю.н., доцент

І.М. Компанієць

УКРАЇНА

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ

61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 70; тел. (057) 704-19-01, e-mail: apnu@ukr.net
www.apnu.kharkiv.org

Вих. лист від 10.10.2023 р. № 888

ЗАТВЕРДЖУЮПрезидент Національної академії
правових наук України

Володимир ЖУРАВЕЛЬ

АКТ**про впровадження у наукову діяльність**

Національної академії правових наук України результатів дисертаційного дослідження на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» аспірантки кафедри адміністративного права та адміністративної діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Німої Анни Олегівни «Правове регулювання переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України»

Комісія у складі начальника управління стратегічного розвитку Національної академії правових наук України, кандидата юридичних наук, старшого дослідника Гиляки Олега Сергійовича (голова комісії), начальника сектору поширення інформації та наукового забезпечення видавничої діяльності Національної академії правових наук України, кандидата юридичних наук, старшого наукового співробітника Вапнярчук Наталії Миколаївни та начальника відділу планування та координації науково-правових досліджень Національної академії правових наук України, кандидата юридичних наук Швердіної Вікторії Ігорівни, склала цей акт про те, що результати дисертаційного дослідження на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» аспірантки кафедри адміністративного права та адміністративної діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Німої Анни Олегівни на тему «Правове регулювання переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України», впроваджено в діяльність Національної академії правових наук України. Зокрема, результати наукового дослідження використовуються при наданні системних пропозицій щодо вдосконалення законодавчого регулювання питань переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України.

Також результати дисертаційного дослідження використовуються під час формування перспективних фундаментальних досліджень, які проводяться

науковими установами Національної академії правових наук України, підготовки проектів законів та інших нормативно-правових актів, надання науково-правових висновків на запити органів державної влади та формування тематики наукових та науково-практичних конференцій, круглих столів та форумів з означеної проблематики.

ВИСНОВОК:

Результати дисертаційного дослідження Німої Анни Олегівни на тему «Правове регулювання переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України» вважати впровадженими в діяльність Національної академії правових наук України та такими, що несуть у собі теоретичне та практичне значення, яке полягає у можливості використання положень, рекомендацій і висновків дисертації у науковій діяльності.

Голова комісії:

Олег ГИЛЯКА

Члени комісії:

Наталія ВАПНЯРЧУК

Вікторія ШЕВЕРДІНА

ДЕРЖАВНА МИТНА СЛУЖБА УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА МИТНИЦЯ

вул. Короленка, 16-Б, м. Харків, 61003, тел./факс: (057) 731 31 13, тел. (057) 731 37 30
E-mail: kh.post@customs.gov.ua КОД ЄДРПОУ 44017626

№ _____ На № _____ від 17.10.2023

АКТ

про впровадження у практичну діяльність Харківської митниці як відокремленого підрозділу Державної митної служби України результатів дисертаційного дослідження на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» аспірантки кафедри адміністративного права та адміністративної діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Німої Анни Олегівни «Правове регулювання переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України»

м. Харків

Даний акт засвідчує, що результати дисертаційного дослідження на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» аспірантки кафедри адміністративного права та адміністративної діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Німої Анни Олегівни на тему «Правове регулювання переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України» впроваджені у практичну діяльність Харківської митниці як відокремленого підрозділу Державної митної служби України при здійсненні митного контролю щодо товарів, які переміщуються фізичними особами через митний кордон України, з метою підвищення ефективності роботи підрозділів митного оформлення.

Додатково результати дисертаційного дослідження використовуються при проведенні досліджень та семінарів щодо проблематики переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України. Також результати дослідження є актуальними для надання пропозицій щодо вдосконалення нормативного регулювання та прийняття відповідних підзаконних актів.

010786

В.о. начальника
Харківської митниці

Андрій ТАНЦЕРОВ

ДЕРЖАВНА ПОДАТКОВА СЛУЖБА УКРАЇНИ
ГОЛОВНЕ УПРАВЛІННЯ ДПС У ХАРКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ
 вул. Пушкіньська, 46, м. Харків, 61057, тел.: (057) 702-86-04, факс: (057) 706-14-84
 E-mail: kh.official@tax.gov.ua, сайт: www.kh.tax.gov.ua, код згідно з ЄДРПОУ ВП: 43983495

від _____ 20__ р. № _____ На № _____ від 23 10 2023р.

АКТ

про впровадження у практичну діяльність Головного управління ДПС у Харківській області результатів дисертаційного дослідження на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» аспірантки кафедри адміністративного права та адміністративної діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Німої Анни Олегівни «Правове регулювання переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України»

м. Харків

Даний акт засвідчує, що результати дисертаційного дослідження на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» аспірантки кафедри адміністративного права та адміністративної діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Німої Анни Олегівни на тему «Правове регулювання переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України» впроваджені у практичну діяльність Головного управління ДПС у Харківській області, зокрема, при проведенні контрольних-перевірочних заходів щодо дотримання норм податкового законодавства фізичними особами при переміщенні товарів через митний кордон України та при адмініструванні податків, зборів та обов'язкових платежів органами ДПС.

Також результати дослідження використовуються при наданні роз'яснень фізичним особам норм податкового законодавства та практичних рекомендацій щодо процедури оподаткування та підстав звільнення від оподаткування фізичних осіб при переміщенні товарів через митний кордон України.

В. о. начальника

Василь Гладченко

АКТ
про впровадження у практичну діяльність Другого апеляційного адміністративного суду результатів дисертаційного дослідження на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» аспірантки кафедри адміністративного права та адміністративної діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
Німої Анни Олегівни «Правове регулювання переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України»

Даний акт засвідчує, що результати дисертаційного дослідження на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» аспірантки кафедри адміністративного права та адміністративної діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Німої Анни Олегівни на тему: «Правове регулювання переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України», впроваджені у практичну діяльність Другого апеляційного адміністративного суду при здійсненні аналізу судової практики під час вирішення судових спорів, що виникають у зв'язку з порушенням митного законодавства при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон України з метою справедливого судового розгляду.

Додатково результати дисертаційного дослідження використовуються при розгляді категорій судових справ щодо коригування митної вартості, неправильного визначення коду товару згідно з УКТ ЗЕД, а також при порушенні митних правил фізичними особами при переміщенні товарів через митний кордон України.

25.10.2023

Голова Другого апеляційного адміністративного суду

А.О. Бегунц

ЗАКОН УКРАЇНИ**Про внесення змін до Митного кодексу України щодо деяких питань переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України**

Верховна Рада України п о с т а н о в л я є:

І. Внести зміни до Митного кодексу України (Відомості Верховної Ради України. 2012. № 44-45. № 46-47. № 48. Ст.552)

ч.1 ст.374 Митного кодексу України викласти у такій редакції:

1. Товари (за винятком підакцизних), сумарна фактурна вартість яких не перевищує еквівалент 700 євро, що ввозяться громадянами на митну територію України у ручній поклажі та/або у супроводжуваному багажі через пункти пропуску через державний кордон України, відкриті для повітряного сполучення, та товари (крім підакцизних), сумарна фактурна вартість яких не перевищує еквівалент 300 євро та сумарна вага яких не перевищує 50 кг, що ввозяться громадянами на митну територію України у ручній поклажі та/або у супроводжуваному багажі через інші, ніж відкриті для повітряного сполучення, пункти пропуску через державний кордон України, не підлягають письмовому декларуванню (за винятком товарів, на які відповідно до статті 197 цього Кодексу встановлено обмеження щодо переміщення громадянами через митний кордон України, і випадків, передбачених частиною другою цієї статті) та не є об'єктами оподаткування митними платежами

ч. 4 ст.374 Митного кодексу України викласти у такій редакції:

4. Товари (крім підакцизних), що ввозяться громадянами у ручній поклажі та/або у супроводжуваному багажі, сумарна фактурна вартість та/або загальна вага яких перевищують обмеження, встановлені частиною першою цієї статті, але загальна фактурна вартість яких не перевищує еквівалент 10000 євро, підлягають письмовому декларуванню в порядку, встановленому для громадян, з поданням документів, що видаються державними органами для здійснення митного контролю та митного оформлення таких товарів, та оподатковуються ввізним митом за ставкою 10 відсотків і податком на додану вартість за ставкою, встановленою Податковим кодексом України, в частині, що перевищує еквівалент 700 євро (при ввезенні товарів на митну територію України через пункти пропуску через державний кордон України, відкриті для повітряного сполучення) та еквівалент 300 євро або вартість товарів, обчислена пропорційно до ваги, що перевищує 50 кг (при ввезенні через інші пункти пропуску через державний кордон України). Базою оподаткування таких товарів є частина їх сумарної фактурної вартості, що перевищує еквівалент 700 євро (при ввезенні товарів на митну територію України через пункти пропуску через державний кордон України, відкриті для повітряного сполучення) та еквівалент 300 євро або вартість товарів, обчислена пропорційно до

ваги, що перевищує 50 кг (при ввезенні через інші пункти пропуску через державний кордон України).

ч.1 чт. 374 Митного кодексу України доповнити наступним змістом:

Товари (за винятком підакцизних), сумарна фактурна вартість яких не перевищує еквівалент 350 євро, що ввозяться громадянами віком з 14 до 16 років на митну територію України у ручній поклажі та/або у супроводжуваному багажі через пункти пропуску через державний кордон України, відкриті для повітряного сполучення, та товари (крім підакцизних), сумарна фактурна вартість яких не перевищує еквівалент 150 євро та сумарна вага яких не перевищує 25 кг, що ввозяться громадянами віком з 14 до 16 років на митну територію України у ручній поклажі та/або у супроводжуваному багажі через інші, ніж відкриті для повітряного сполучення, пункти пропуску через державний кордон України, не підлягають письмовому декларуванню (за винятком товарів, на які відповідно до статті 197 цього Кодексу встановлено обмеження щодо переміщення громадянами через митний кордон України, і випадків, передбачених частиною другою цієї статті) та не є об'єктами оподаткування митними платежами.

ст.372 Митного кодексу України доповнити ч.6 та викласти у такій редакції:

6.Тимчасове вивезення транспортних засобів особистого користування, що класифікуються в одній із товарних позицій 8702, 8703, 8704 (загальною масою до 3,5 тонни), 8711 згідно з УКТ ЗЕД (у кількості однієї одиниці на кожного громадянина, який досяг 18-річного віку), та внесені до Переліку легкових автомобілів, які підлягають оподаткуванню транспортним податком, відповідно до постанови КМУ Про затвердження Методики визначення середньоринкової вартості легкових автомобілів та внесення змін у додатки 1 і 2 до Порядку визначення середньоринкової вартості легкових автомобілів, мотоциклів, мопедів № 66 від 18 лютого 2016 р. допускається лише у випадку сплати суми транспортного податку за наступний податковий звітний рік та наданні митниці квитанції про сплату гарантійного платежа.

II. Прикінцеві положення

1. Цей Закон набирає чинності з дня, наступного за днем його опублікування.
2. Кабінету Міністрів України у шестимісячний строк із дня набрання чинності цим Законом:

привести свої нормативно-правові акти у відповідність із цим Законом;
забезпечити приведення міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади їх нормативно-правових актів у відповідність до цього Закону.

**Голова
Верховної Ради України**